

NOVOSTI HUBOČIJA

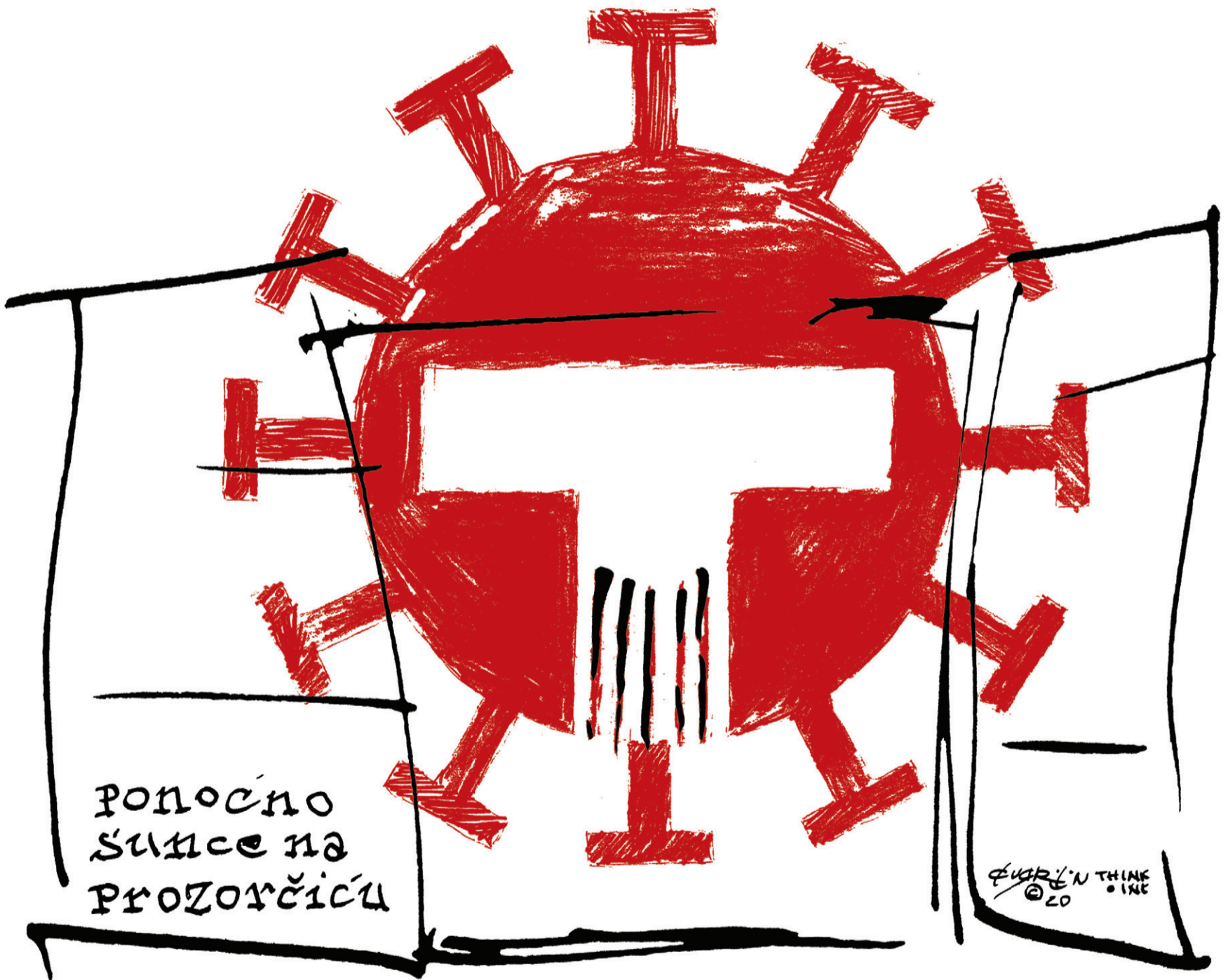
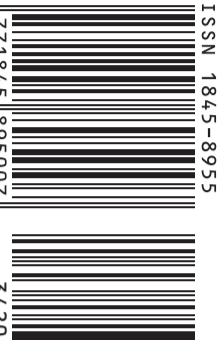
#1079

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 21/08/2020
10kn/100din/1.20€

9 771845 895007

3420

Korona after party

Uskoro ćemo se morati suočiti s posljedicama svjetovnih i crkvenih manifestacija i derneka koji su se odigrali zahvaljujući odobrenju Božinovićevoг Nacionalnog stožera str. 2-3.

Moćni klubovi

Davor Božinović, koji neprestano tvrdi da Stožer nije napravio ni jedan krivi korak, najodgovorniji je za odluku o nesmetanom i praktično neograničenom radu noćnih klubova u većem dijelu srpnja i prvoj polovici kolovoza. A tek ćemo vidjeti sve posljedice svjetovnih i crkvenih manifestacija i derneka, od Sinja do Marije Bistrice, koji su se odigrali također zahvaljujući odobrenju Božinovićevog stožera

Uvjeren u vlastitu nepogrešivost
– Davor Božinović (Foto: Josip
Regović/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina XXI / Zagreb | petak, 21/08/2020

NOVOSTI
NOVOŠTA #1079

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Dragana Jeckov
i Aneta Vladimirov
GLAVNI UREDNIK
Nikola Bajto

ZAMJENICE GLAVNOG
UREDNIKA
Tamara Opačić
i Andrea Radak
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal
Novosti), Petar Glodić
(Kronika), Boris Postnikov
(Kultura)
REDAKTORICA Darija
Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris
Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina,
Mašenjka Bačić, Jerko
Bakotin, Dragana Bošnjak,
Milan Čimeša, Zoran
Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Milan Gavrović,
Dragan Grozdanić,
Tomislav Jakić, Mirna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Davor
Konjikušić, Saša Kosanović,
Anja Kožul, Igor Lasić,
Bojan Munjin, Srećko Pulig,
Hrvoje Šimičević, Alem
Čurin (ilustrator) i Borivoj
Dovniković (karikaturist)

TAJNICA REDAKCIJE
Vedrana Bibić
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišljević & Damir
Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Alem Čurin

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500

Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

SAMO je jedna konstanta u gotovo šestomjesečnoj prisutnosti koronavirusa u Hrvatskoj i u hrvatskom nošenju s epidemijom: DAVOR BOŽINOVIĆ, ministar policije i šef Nacionalnog stožera Civilne zaštite, ni u jednom času – čak ni u trenucima očiglednih promašaja, nelogičnosti te političkih manipulacija i zloupotreba u režiji rečenog stožera – nije ni pomislio da kaže da se u nečemu pogriješilo, makar se radilo o detalju ili nečemu sasvim sporednom, nikad nije rekao da je neka procjena bila kriva, da je neka odluka bila ishitrena ili zakašnjela. Ne, i ne! Davor Božinović, sivo i robotizirano lice vlasti, činovnik koji je samome sebi objasnio svoju operiranost od čvrstih političkih stavova i kičme time da je on vojnik države a ne vlasti, uvijek ima spremnu nakupinu riječi da svali odgovornost na nekog drugog, najčešće na neodgovorne građane i još neodgovornije političke suparnike, ili da drsko udari na zdrav razum dokazivanjem da jest ono što nije ili da nije ono što jest. Svisoka, preko volje i kao da je zbog nečega trajno ljut na javnost i na cijeli svijet, Božinović neprestano tvrdi da Stožer nije napravio ni jedan krivi korak i da nitko nije izišao s bilo kakvim konkretnim prijedlogom koji bi bio bolji i pametniji od mjera smišljenih u glavama HDZ-ovih stručnjaka. U tome mu možda može parirati jedino KRUNOSLAV CAPAK, ravnatelj Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Davor Božinović najodgovorniji je za odluku Stožera o nesmetanom i praktično neograničenom radu noćnih klubova u većem dijelu srpnja i prvoj polovici kolovoza. Dok su pojedini epidemiolozi bili protiv toga da se noćnim zabavištima na Jadranu omogućiti rad kao da virusa nema i kao da ga nikad nije ni bilo, Božinović je – uz glaslov premijera ANDREJA PLENKOVIĆA – inzistirao da se klubovima dozvoli da otvore vrata uz minimalna ograničenja i skoro nikakvu inspeksijsku kontrolu. Čak je i Capak naknadno sramežljivo rekao da se pogriješilo s noćnim klubovima i da nije bio sretan kad je donijeta ta odluka, ali šefa Stožera ništa ne može natjerati da odustane od dogme o vlastitoj nepogrešivosti. 'Pokušavamo napraviti održivi balans između života koji se mora odvijati i zaštite zdravlja ljudi. Naravno da nam je svaki gost važan i dobrodošao, brojke potvrđuju da se turisti ovdje osjećaju dobro. Teško je zamisliti mlade koji se na ljetovanju žele pridržavati distance', izjavio je Božinović koji ne želi priznati da se pogriješilo, premda je mjera po kojoj noćni klubovi mogu raditi samo do ponoći, mjera uvedena kad se ispostavilo da je riječ o lokalitetima s kojih se širi virus, praktično priznanje ozbiljne pogreške. 'Ne mislim da su restriktivne mjere došle prekasno, jer se odluke donose tek kada se utvrde činjenice, a ne dok se nešto pretpostavlja', ministar policije nije odustao od prkošenja pameti. Poslušajmo, uostalom, još jednom: 'Odluke se donose tek kada se utvrde činjenice, a ne dok se nešto pretpostavlja.'

Osim nekih epidemiologa, i Hrvatska udruga turizma na vrijeme je apelirala da se ne smije dopustiti da nekoliko ili nekoliko desetaka noćnih barova na obali ugrozi kakvu-takvu turističku sezonu, a čini se da ipak neće biti katastrofalna, ali Božinović se htio uvjeriti da masovne noćne zabave zaista povećavaju broj inficiranih. Zašto je to htio? Zbog toga da bi Hrvatska ostvarila bolje turističke rezultate, da bi se u ispražnjenu državnu kasu slila koja kuna više? Naravno da to nije razlog, jer je čak i Božinoviću moralo biti jasno – pa i mimo upozorenja koja su stizala s više strana – da je udio jednomjesečnog prihoda svih noćnih klubova na Jadranu sasvim zanemariv u odnosu na

Sumanuto je riskirati cijelu sezonu zbog noćnih klubova
(Foto: Marko Dimić/PIXSELL)

ukupni turistički utržak te da je sumanuto riskirati sve zbog jednog komadića. I ne samo sve iz perspektive zarade od turizma, nego i iz perspektive zdravlja građana, a upravo je zaštita zdravlja ono što Plenković i Božinović deklarativno smještaju na vrh prioriteta kad se radi o korona-krizi. I naravno, uvijek će se naći pri ruci stručnjak poput GORDANA LAUCA da nam objasni da je baš zdravo da se u ovom času zarazi što veći broj ljudi, jer se tako prirodnim putem razvija imunitet: nema te loše korona-vijesti za vlast koju Lauc nije sposoban relativizirati do ruba apsurdna, do ruba uvrede. Osim toga, i laici su već shvatili da nije razumno igrati na kartu 'prirodnog cijepjenja' u momentu u kojem je izvjesno da će svijet u idućih nekoliko mjeseci dobiti efikasno cjepivo.

Ono, međutim, što je minorno kad se gleda iz pozicije cjelovitog turističkog priljeva izgleda poprilično drukčije promatrano sa stajališta vlasnika priobalnih noćnih klubova ili persona koje su iz ovih ili onih razloga vitalno zainteresirane za poslovanje ugostiteljskih objekata te vrste. Tko je bio dovoljno moćan da utječe na Božinovića i Plenkovića? Jesu li nešto dobili zauzvrat ili jednostavno nisu mogli odbiti molbu? Zar nije bilo pametnije pošteno obešteti tvrtke koje se bave tom djelatnošću – bila bi to tek kap u oceanu dosad interventno potrošenih milijardi na saniranje posljedica krize – nego omogućiti rad tih lokala i proizvesti veoma konkretne štetne efekte i za državni proračun, i za turistički sektor, i za naše građane koji moraju putovati u inozemstvo, i za zdravstveni sustav? I Londonu je turizam itekako ekonomski važan, noćni život ondje ipak je nešto bogatiji i unosniji nego na jadranskoj obali, pa su svejedno londonski klubovi ostali zatvoreni. Spomenuti objekti sigurno nisu jedini na kojima se u proteklih nekoliko tjedna prenosio virus, ali nema sumnje da je iz tog vrela stigao dominantan broj pozitivnih na Covid-19. Tek ćemo vidjeti posljedice svjetovnih i crkvenih manifestacija i derneka u prvoj polovici kolovoza, od Sinja do Marije Bistrice, manifestacija i derneka koji su se odigrali također zahvaljujući odobrenju Božinovićevog stožera.

Proslava Velike Gospe u Sinju (Foto: Milan Šabić/PIXSELL)

Aplikaciju je instaliralo svega oko 45 tisuća građana

Portal Telegram objavio je u utorak porazne podatke o interesu građana za aplikaciju za pametne telefone koja je namijenjena praćenju kontakata zaraženih koronom. APIS-ovu aplikaciju Stop Covid-19 dosad je instaliralo svega oko 45 tisuća građana, premda ona počinje biti efikasna tek kad je instalira 60 posto stanovništva. Pravo je čudo da je i 45 tisuća ljudi posegnulo za skidanjem aplikacije, s obzirom na to da Stožer i Vlada nisu učinili gotovo ništa da je promoviraju i populariziraju, ako je uopće trebalo trošiti novac i vrijeme na kreiranje nečeg takvog. Aplikacije pod imenom Andrija više se nitko i ne sjeća.

U petak, 14. kolovoza, Hrvatska je zabilježila najveći broj novoizazaraženih u jednome danu od početka epidemije: 208 pozitivnih na 1249 testirana građanina. To je blizu 17 posto. Tri dana kasnije, u ponedjeljak, novinarka N1 televizije upitala je Krunoslava Capaka je li mu zapeo za oko taj podatak, naročito u svjetlu činjenice da se dosadašnji šestomjesečni postotak inficiranih u odnosu na one koji su testirani kreće između četiri i pet. 'Nije mi poznat taj podatak o 17 posto, moram to provjeriti', mirno je rekao Capak, premda je osobno na press-konferenciji objavio omjer 208 na 1249, a onda je dodao da je, u slučaju da je podatak o 17 posto točan, riječ o tome da su epidemiolozi odradili odličan posao jer su ispravno detektirali koju skupinu ljudi valja testirati. Ako znamo da je dosadašnji prosjek između četiri i pet posto, nema druge nego zaključiti da su epidemiolozi u prošlih šest mjeseci u tom pogledu odradili katastrofalan posao. U utorak, kad je bilo 199 novoinficiranih, postotak je bio iznad deset. U srijedu je zabilježeno 219 novih slučajeva na 1653 testirane osobe, što je više od 13 posto. Svih tih dana Božinović i ostali stožeraši nisu našli za shodno da upriličice konferenciju za novinare. Umjesto toga,

Tko je bio dovoljno moćan da utječe na Božinovića i Plenkovića? Jesu li nešto dobili zauzvrat ili jednostavno nisu mogli odbiti molbu? Zar nije bilo pametnije pošteno obešteti tvrtke koje se bave tom djelatnošću nego omogućiti rad noćnih klubova?

poslat će vjerojatno nekog stručnjaka poput Lauca da nas uvjerava da je zdravo to što se zaraza širi ili da je sasvim nevažno što se drastično povećava broj pozitivnih. Nevažno je sve što trenutno ne ide u prilog političkim interesima vlasti i Božinovićevom *ad hoc* sklepanom stožeru.

U utorak je ministar znanosti i obrazovanja RADOVAN FUCHS saopćio da će nastava u osnovnim i srednjim školama te na fakultetima početi u učionicama 7. rujna, ali još se ne zna pod kojim uvjetima i uz koje epidemiološke mjere. O tome će se odlučivati u hodu, odnosno neposredno prije rečenog datuma, i ovisno o brojkama zaraženih i oboljelih. Što se radilo svih prethodnih tjedana? Zašto već nisu javno dostupni detaljni planovi za odvijanje obrazovnog procesa u različitim okolnostima? Zašto se Stožer ponaša kao vlasnik tajne o koroni i zašto smatra da će skrivanje planova pospješiti borbu protiv virusa? Tajnovitost i proizvodnja neizvjesnosti ne služe ničemu osim dodatnom zbunjivanju građana, a iz zbunjenosti i sistemski posijanog kaosa može se dogoditi samo prelazak na još viši stupanj nepovjerenja u Stožer i odluke tog tijela. Nepovjerenje će, uz već postojeću psihičku napregnutost velikog broja ljudi, izroditi neposluh i otpor: to je put u jesensku zdravstvenu dramu, u kojoj će se s Covidom-19 izmiješati i gripa i različiti oblici prehlade. ■

Turizam po mjeri vijeka

Golema nezaposlenost, ostala nakon privatizacijske pljačke i uništavanja ekonomije precijenjenom kunom, smanjena je na tri načina. Prevelikim zapošljavanjem u državnom i javnom sektoru, odlaskom u Njemačku ili Irsku i – turizmom. A on je točno onakav kakvi su uvjeti u kojima se razvija

LITO vilovito je završilo, nebo se naoblačilo i počela je dosadna jesenja kiša. To su zadnji kadrovi filma o nekim ljetnim, turističkim doživljajima, u skladu s tzv. holivudskim stereotipom, kako ga definira SLAVOJ ŽIŽEK. Na primjer, dvojica se u krčmi potuku i odmah se, bez razloga, počnu tući i svi ostali gosti, iako su oni prvi već otišli. Ili, obitelj se nakon svih peripetija složno okupila na Badnju večer, a vani je počelo sniježiti. I čuveni 'Amarcord' FEDERICA FELLINIJA završava, zapravo, takvim stereotipom. Lijepa Gradisca se udala za ćelavog, sredovječnog žandarmerijskog narednika, a svatove je rastjerala jesenska oluja. Djetinjstvo je definitivno završilo. Stereotipi se oslanjaju na emocije i podsvijest, pa rijetko griješe. A kad je o turizmu riječ, pogreške nema. On je izrazilo sezonski fenomen. Poslije jesenske kiše piše – kraj. *The end.*

Pa ipak, produženje sezone jedina je tema koja se povlači od početka šezdesetih godina prošlog stoljeća, kad je turizam kod nas od radničkih i dječjih odmarališta postao privredna djelatnost. Od tada, o tome su održani brojni simpoziji i napisani doktorati, a nema nijednog ministra ili drugog turističkog radnika i eksperta kojem nisu puna usta koristi od dužeg korištenja kapaciteta. Izmišljeni su svi mogući načini da se goste privuče izvan dva-tri ljetna mjeseca, osim, valjda, onog jednog koji bi bio najefikasniji. Da se ispravi Zemljina os, pa bi na jednim zemljopisnim širinama bila stalna sezona kupanja, a na drugim skijanja. Ali i tada bi ferragosto završio u augustu, nakon čega bi roditelji morali na posao, a djeca u školu.

I prije korone znalo se da je turizam osjetljiv na poremećaje kakvi su rat ili epidemija. Ali, ruku na srce, na to nisu imune ni druge gospodarske djelatnosti. Veći su problem njegove urođene slabosti. Uz sezonski karakter (u tri mjeseca ne može se zaraditi kao u 12, što vrijedi i za poljoprivredu), to su u prvom redu skupe investicije u zgrade i infrastrukturu, umjesto u novu tehnologiju, a

i zaposlenost na radnim mjestima s malom dodanom vrijednošću. Samo 15 od svakih sto gostiju Hrvatska danas može smjestiti u hotelima, dok ostali spavaju u kampovima ili u privatnom smještaju, koji uporno tako zovemo, iako društvenog vlasništva nema već punih trideset godina. A i tih 15 posto mahom je naslijeđeno od socijalističke Jugoslavije, koja je izgradnju jadranskih hotela, protiv svih zastava i vlastitih regula, financirala iz saveznog proračuna.

Reformom iz godine 1965. bile su ukinute sve državne investicije, što ne znači da država (točnije, politička birokracija preko

Stalno se raspreda o tome kako produžiti sezonu – Split (Foto: Milan Šabić/PIXSELL)

banaka) nije zadržala presudni utjecaj. Ali to je bila republička, a ne više savezna birokracija. Iznimka je postao turizam. Uz već spomenute manjkavosti, on naime ima i niz prednosti, a u ono vrijeme najvažnija od njih bila je veliki devizni priljev. Jugoslavija je bila vječno gladna konvertibilnog novca jer su se uvozili sirovine i repromaterijal za prerađivačku industriju (više je nema), strojevi i oprema za tvornice koje su se modernizirale i gradile (to se više ne radi), a uvozila se i roba široke potrošnje (uz ostalo i u prtljažnicima iz Trsta ili Graza). Administrativna distribucija samo je povećavala nestašicu deviza. U tim okolnostima donesena je odluka da se snažno potakne turistički razvoj. To je, naravno, bilo moguće samo novcem, ali

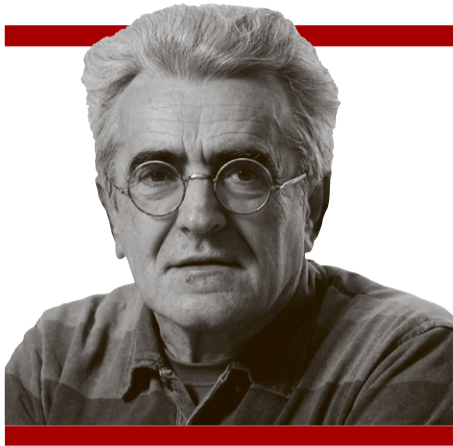
država odavno nije smjela investirati u privredu. Tada je izmišljena kvaka 22, odnosno sustav beneficiranih kamata, a Roko Prč u 'Malom mistu' MILJENKA SMOJE preobrazio se u velikog hotelijera i investitora.

Kredite za izgradnju hotela trebala je davati Poljobanka, s obrazloženjem da su poljoprivreda i turizam povezani u sustavu koji se nazivao – od brazde do hotelske trpeze. Ali niti je Poljobanka imala za to novca, niti su hotelska poduzeća mogla otplaćivati kredite. Profit od sezonskog poslovanja to, jednostavno, ne omogućava. Država Jugoslavija je, međutim, preuzela kamate, tako da su poduzeća trebala otplaćivati samo glavnice. A onda je sve kamate, za cijeli rok otplate, dala Poljobanci odjednom i unaprijed. Kako su na rok od 15 godina, na koji su krediti davani (pa i na duže), kamate bile jednake glavnici, i Poljobanka je dobila sav potreban kapital. A i otplatu glavnice inflacija je stalno nagrizala. Tako je jadranski turizam dobio silan poticaj, oko kojeg se, kao oko drugih investicija, nisu otimala republičke birokracije i velike tvrtke. Sasvim suprotno, šansa su dobila sva mala mesta, koja su imala turističke ambicije, a drukčijih tada nije ni bilo. Jugoslavija je (za razliku od današnje Hrvatske) bila izvozno orijentirana i tečaj je bio povoljan za izvoznike, a to su bila i turistička poduzeća, koja su sa 40 posto zaradenih deviza raspolagala sama i prodavala ih onome tko je najviše platio. Ukratko, lova do krova. Uz hotele, za koje se gradila infrastruktura, razvijao se i privatni sektor. Glavne prednosti turizma bile su dakle devizni priljev i brzi razvoj dotad siromašnih poljoprivrednih i ribarskih mjesta. Tada je svaka dalmatinska *la mamma* ostvarila svoj san i poslala sina na studij medicine.

Koje su njegove prednosti danas? Što toliko prevladava nad sezonskim poslovanjem i pomanjkanjem tehnološkog razvoja da je turizam počeo donositi skoro svaku petu kunu bruto domaćeg proizvoda? To su proračunski prihodi od kojih živi država i zapošljavanje ljudi koji su ostali na ulici nakon nestanka prerađivačke industrije. I, naravno, rastuća potražnja na međunarodnom tržištu. To je dovelo do turističkog buma koji ni korona nije uspjela sasvim zaustaviti i do istovremenih jadikovka da se on dešava stihijno, bez smišljene, razvojne strategije. Ali to nije točno jer u toj stihiji ima mnogo sistema. Današnji je turizam točno onakav kakvi su uvjeti u kojima se on razvija. Nema velikih investicija u nove hotele jer to ne dopušta sezonski karakter poslovanja, ali zato mali ljudi ulaze u poslove koji im osiguravaju egzistenciju. To je nerijetko i dugoročni oblik štednje. Oni se ne pitaju za koliko godina će im se isplatiti investicija. Kad grade apartmane, računaju na sigurnu imovinu i prihod koji stiže svakog ljeta. Tko nema novca, seli se u kuhinju ili garažu, a stan prepušta gostima, kojih je toliko da su ulice postale pretijesne. A umjesto mediteranske arije, njima se širi vonj fritula, kozica i roštilja. Tko u tome ne sudjeluje, inkomodiran je i zgrožen. Ostali računaju jesu li skupili dovoljno za život do idućeg ljeta.

To računa i država, kojoj je naplata poreza glavna, ali ne i jedina briga. Golema nezaposlenost, ostala nakon privatizacijske pljačke i uništavanja ekonomije precijenjenom kunom, smanjena je na tri načina. Prevelikim zapošljavanjem u državnom i javnom sektoru, odlaskom u Njemačku ili Irsku i – turizmom. Takvim kakav jest, stihijan, bučan, s gužvama i svakakvim mirisima. Vidjeli smo i to u mnogim holivudskim filmovima, naravno ne onim čija se radnja dešava u Monte Carlu ili Biarritzu. Ali doći će jesen, turisti će otići, a kiša će oprati ulice. Nastupit će vrijeme za simpozije i doktorate o produženju sezone. ■

ARITMETIKA
POLITIKEKninska
pomirba

PIŠE Marinko Čulić

I dalje treba biti umjereno skeptičan prema najnovijem pomirenju Hrvata i Srba, pogotovo jer je sličnih pokušaja bilo i ranije pa nisu dali ploda. Ipak, matrica se promijenila. Više ne govorimo o tuđmanovskom hrvatsko-hrvatskom pomirenju koje je rezultiralo katastrofom, nego o hrvatsko-srpskom pomirenju koje nudi barem nadu da može biti bolje

TKO zna kako će završiti ovo sada već pomalo spektakularno hrvatsko-srpsko pomirenje započeto nedavno u Kninu, i to uz najavu novih, jednako simbolički snažnih gesta uvažavanja žrtava druge strane. Osobno, ostajem umjereno skeptičan, pa ako sam prema tim simbolički zvonkim gestama u posljednjem tekstu stao na nekih pedesetak posto izgleda da spiju, sada to dižem na recimo šezdesetak. Naprosto, teško je tu biti pametan, matematički precizan prorok, pa se tog posla ne treba prihvaćati. Nasuprot tome, sasvim je lako otrpve procijeniti tko je u ovoj priči glavni gubitnik, tko iz nje ispada jer jednostavno ne želi razumjeti abecedu na kojoj je ona pisana. Tu je, ostanimo na hrvatskoj strani, jednojajčani bliznac IVICE DAČIĆA MIROSLAV ŠKORO, koji je prezirivo odbacio kninsko i svako drugo hrvatsko-srpsko pomirenje. Jer, veli, nemaju se ratne žrtva i agresor što miriti, zna se tko je jedan a tko drugi, i to bi, kao, trebalo uklesati u svaku stijenu s hrvatske i srpske strane. Čujete li taj ton?! Zvuči kao nešto prastaro, zasuto stoljetnom prašinom arhaičnog zaborava, otprilike kao da pitate skelet nekog muzejskog dinosaura kako mu izgleda današnji svijet premrežen željezničkim i cestovnim koridorima kojima se on nekada slobodno kretao. Siroti izumrli div ne bi uspio shvatiti što ga se uopće pita.

Ali je li baš u redu tretirati Škoru kao nekakvu koščurinu iz kamenog doba? Pa teorija o žrtvi i agresoru u ratu devedesetih u Hrvatskoj vrijedila je do jučer, prekjučer, pa je kao neprozirna zavjesa visjela između Srba i Hrvata i ne vidi se da je ona i sada nečim dovedena u pitanje. Naprosto, 'zna se' tko je u tom ratu, kao, jedino napadao druge (Srbi, naravno) i tko je, kao, jedino branio svoje (Hrvati, naravno), i taj doktrinarno zavareni sklop i danas je na snazi. Tu se Škori nema bogznašto predbaciti. Sunovratio se, međutim, s dobrim izgledima da uskoro postane gotovo beznačajan marginalac, na tome što je promašio suštinski dio priče. Nisu, naravno, rijetki političari poput njega koji na povijest ratova gledaju kao na šahovsku ploču, s jedne strane su dobra, bijela polja, s druge loša, crna. Ali mudriji među njima dobro su vidjeli da tu ima i puno sivih zona, pa su to manje ili više otvoreno i puštali u javnost. Škoro ne pripada njima, iako mu pred očima leže svi dokazi da je tako, čak i kada se zaobiđe srpsko-hrvatski rat devedesetih. Je li recimo Francuska u Drugom svjetskom ratu bila žrtva njemačke agresije? Naravno da jeste. Ali je li ona istodobno bila, preko višijevskog režima, unutrašnji agresor na Židove i sve antifasiste? E, i to je bila, a slično je bilo i s nizom ostalih kolaboracijskih režima drugdje u Evropi, uključujući, valjda nema spora, PAVELIĆEVU Hrvatsku i NEDIĆEVU Srbiju.

No ima nešto u čemu je čuvar slavonske ravnice, koji se oglosio tek kada nikakvo čuvanje više nije bilo potrebno, promašio još i puno više. Ovdje sam već pisao, pa to i sada ponavljam, da sam blago skeptičan prema nedavnom 'kninskom pomirenju'

Boris Milošević i Andrej Plenković u Kninu (Foto: Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

najviših političkih predstavnika Hrvata i Srba. Hoće li to uspjeti, vrug zna, pogotovo jer je i prije bilo usporedivih primjera simboličkih pomirbenih gesta, ali nisu dale bogzna kakvog ploda. Ali ovome moram dodati jedan novi element, koji očito nije pao s neba nego je rezultat višetjednih, a vjerojatno i višemjesečnih pregovora HDZ-a i SDSS-a koji su ovome prethodili. Što je dakle novog u onome što se početkom kolovoza dogodilo u Kninu, a nastavit će se odlaskom MILORADA PUPOVCA u Škabrnju i ANDREJA PLENKOVIĆA u Varivode? Pa nova je, najkraće sažeto, potpuno promijenjena matrica pomirbe u Hrvatskoj, a to je tim važnije što je dosadašnja, i danas službeno važeću, izdiktirao FRANJO TUĐMAN. O, i on je govorio o nekakvom pomirenju, ali to se svodilo isključivo na hrvatsko-hrvatsku pomirbu, što je valjda i najzloćudnije što je smislio, jer je time ustaške fašiste vrijednošno izjednačio s partizanskim antifasistima. A onda je ta vaga počela danomice pretežati na stranu prvih i u velikom, prevelikom broju slučajeva u protekla tri desetljeća Hrvatska je počela sličiti na nekakvu novu, parlamentarnu NDH. Nije ni moglo biti drukčije. U toj Tuđmanovoj pomirbi nije naime bilo mjesta za Srbe u Hrvatskoj, pa ni za Bošnjake, u čemu je napravljen čak korak unatrag u odnosu na Antu Pavelića, koji je muslimanima podigao i džamiju usred Zagreba, dok su ih Tuđmanovi pretorijanci u BiH devedesetih nemilice rušili (o čemu najstravičnije svjedoči sravnjivanje sa zemljom one u Ahmićima). I sada dolazi obrat. Koliko god čovjek mogao, čak morao biti skeptičan prema najnovijim pomirbenim manifestacijama u Kninu, pa i onima najavljenima u Gruborima, Varivodama, Škabrnji i drugdje, jedno ostaje nesporno. Prvi put sada gledamo cjelovito osmišljeno uključivanje ovdašnjih Srba u pomirbu, dakle prvi put gledamo nešto što bi trebalo izaći na hrvatsko-srpsku, a ne isključivo hrvatsko-hrvatsku pomirbu. Eto, to je novo. Hrvatsko-srpska pomirba! Premda to nije palo s neba, nego su u to ugradili kubike cigle već neki prošlostoljetni političari (STJEPAN RADIĆ, SVETOZAR PRIBIČEVIĆ), a nastavili

i neki ovostoljetni (IVO SANADER, IVO JOSIPOVIĆ i BORIS TADIĆ), možda smo zbilja blizu prekretnici.

Kažem možda, zato što postoje utjecajni akteri koji su i dalje pristalice stare hrvatsko-hrvatske pomirbe, a njima se žalosnom nepodnošljivošću olake brbljavosti priključio i ZORAN MILANOVIĆ. Odlikovao je već spomenute tuđmanovske pretorijance iz HVO-a, iako su haški dokumenti, pa i presude, prepuni tih zločinaca, a sarkastično se narugao i kvalifikaciji tamošnjeg suda o udruženom zločinačkom pothvatu. Čovječe, znaš li što govoriš?! Pa zahvaljujući toj kvalifikaciji pometen je praktički cijeli politički i vojni vrh Srbije iz devedesetih, načet je i onaj bošnjački, a hrvatski je pošteđen samo zahvaljujući biološkim zadanostima (smrt Tuđmana) i nekim geopolitičkim interesima, prvenstveno američko-izraelskim, koji su se u međuvremenu iskristalizirali. Ovime ne želim reći da se sadašnji hrvatski predsjednik gura na nekadašnju poziciju Franje Tuđmana, ali, bogami, ne želim previše poricati ni da nije tako. Među hrvatskim političkim glavešinama uvijek je bilo pastira koji su tjerali nacionalno stado u gomilu tako da nijedna ovca ne ostane vani, ali Milanovićev problem je u tome što sada čak i crkveni pastiri postepeno odustaju od toga.

Srpska pravoslavna crkva u Hrvatskoj, koja se osramotila devedesetih, već godina ma šalje poruke implicitnog kajanja i otvorenih poziva na suradnju, u novije vrijeme pridružila joj se, istina stidljivije, i hrvatska Katolička crkva, pa evo posljednjih dana i srpski patrijarh IRINEJ, dosad poznat jedino po osvetničkim i huškačkim izjavama. I, eto, tako s tim stojimo. Stvari se polako odmiču od maligne i zarazne unutarnacionalne pomirbe (hrvatsko-hrvatske, srpsko-srpske...) i primiču se jedinjoj autentičnoj pomirbi (hrvatsko-srpskoj, hrvatsko-bošnjačkoj...). I premda nema jakih, pa možda ni osrednjih dokaza da će to uspjeti, svatko tko se unaprijed iz toga isključuje dokazano ne spada u bolju stranu ove priče. ■

ARSEN BAUK

Izbori u SDP-u održat će se po dvojbenim pravilima

Prvog dana nakon izbora rekao sam da trebamo ukinuti sustav 'jedan član – jedan glas'. On je podložan deformacijama, devijacijama i manipulacijama i čini mi se da se i na ovim izborima nećemo odmaknuti od modela po kojem funkcioniramo u nekoliko izbornih ciklusa, a koji nas je, u dobroj mjeri, doveo do lošeg rezultata

U INTERVJUU za N1 televiziju kandidat za predsjednika SDP-a Peđa Grbin prozvao je vodstvo stranke rekavši da 'arhitekti izbornog poraza dijele fotelje u Saboru'. Kako komentirate tu izjavu?

Budimo precizni, prozvao je predlagatelja za čelne funkcije u radnim tijelima i za zamjene u Saboru te je izrazio nezadovoljstvo određenim kadrovskim rješenjima. U demokratskoj stranci ta vrsta kritike bi trebala biti dozvoljena. Formulaciju 'arhitekti izbornog poraza' doživljam kao retoričku figuru kojom se distancira od dosadašnjeg načina vođenja stranke, što on nikada nije ni skrivao kao svoj stav. Činjenica je da je na prethodnim parlamentarnim izborima dobio najviše preferencijskih glasova i to s 14. mjesta na listi, da se nakon toga kandidirao za predsjednika SDP-a i da od svih članova SDP-a, a temeljem tog rezultata, ima najveće moralno pravo tražiti povjerenje na nadolazećim izborima koji se, po mom mišljenju, održavaju po dvojbenim izbornim pravilima, pri čemu je način izbora predsjednika još najmanje dvojben.

Koja su to dvojbeni pravila?

Prvog dana nakon izbora sam rekao da trebamo ukinuti sustav 'jedan član – jedan glas'. On je podložan deformacijama, devijacijama i manipulacijama i čini mi se da se i na ovim izborima nećemo odmaknuti od modela po kojem funkcioniramo u nekoliko izbornih ciklusa, a koji nas je, u dobroj mjeri, doveo do ovog rezultata. Sad je još zakompliciran s nekoliko kvota, a za pravilno ispunjavanje listića za Glavni odbor u nekoliko županija treba priprema kao za omanji seminarski rad. Ovo bih nazvao 'križić-kružić demokracija'. Kandidatima na izborima želim svu sreću i volio bih kada bih se prevario.

U čemu je konkretno problem s tim sustavom?

Taj sustav je radikalno promijenio naše unutarnje odnose i ponašanje unutar stranke. Deformacija je što taj sustav ne uvažava kriterij izbornog uspjeha tako da snaga pojedine organizacije, pa posljedično i njenog vodstva ovisi samo o tome koliko su bili ažurni u motiviranju članova u plaćanju članarine,

a ne u motiviranju glasača da glasaju za SDP. Nije naš problem što imamo malo članova, jer je taj broj uvijek bio nešto iznad 30.000, nego što nam se glasačko tijelo više nego prepоловило u deset godina. Pa onda kad idemo u kampanju za opće izbore vodimo je u jednim sredinama, a na stranačkim izborima sasvim druge sredine postanu bitne i to na način koji baš ne smatram poštenim. Delegatski sustav značajno je ublažavao tu deformaciju nagrađivanjem za natprosječni rezultat. Devijacija je što takav sustav pogoduje stvaranju paralelne strukture koja zaobilazi lokalna stranačka vodstva i urušava osnovnu hijerarhijsku strukturu stranke. U ovom sustavu točno se zna kako je koja organizacija glasala, za koga 'diše' pojedino vodstvo i čak je narušena i tajnost glasanja jer većina sredina ima jednoznačen broj glasača. To se dosad vidjelo samo na izborima za predsjednika, a sad će se vidjeti i za Predsjedništvo i Glavni odbor. Vidjet će se tko se s kim dogovorio, tko je ispoštovao dogovor, a tko nije. Što će to značiti za međusobne odnose u budućnosti, ne usudujem se ni pomisliti. Na kraju, prostor za manipulacije postoji kad nema kontrole podataka

o članovima, posebno onih podataka koji se tiču statusa kojim se određuje visina članarine. Stalno se ponavlja jedna mantra da stranku čine članovi, što je potpuno krivo. U očima glasača stranku čini vodstvo koje promovira određeni program i temeljem toga se odlučuju hoće li glasati za nas ili ne. A ako je vodstvo dobro, onda i članovi mogu doprinijeti u svojim sredinama da one ljude koji su 'na vagi' pridobiju da glasaju za nas.

Opći je dojam da je SDP neprepoznatljiv po vodstvu. Ipak, to neprepoznatljivo vodstvo je ostalo jer je ostavku dao samo Davor Bernardić. Zašto i vi ostali niste učinili isto?

Predsjednika ima tko mijenjati, a kolektivna tijela nema. Zato su ona ostala da provedu izbore. Ali da još nešto demistificiramo, glavno tijelo stranke je Glavni odbor, ne Predsjedništvo. Predsjedništvo je novim Statutom iz 2018. pomalo i razvlašteno u korist Glavnog odbora.

Kozmetičke promjene

Za devet mjeseci slijede lokalni izbori. Kako mislite povratiti ugled u Zagrebu?

Želim naglasiti da je od lijevih stranaka na ovim zadnjim izborima u Gradu Zagrebu SDP bio najjači. Uz dužno poštovanje svima, i trendovima i kandidatima koji su dobro prošli na tim izborima. Promjene vlasti u Zagrebu sasvim sigurno nema bez SDP-a, kao što je nema ni samo sa SDP-om bez savezništva s drugim snagama koje žele promjene. Dapače, kada bi se rezultati parlamentarnih izbora u Gradu Zagrebu pretvorili u skupštinske mandate, desnica bi još uvijek imala prevagu za jedan mandat. Kada s jedne strane zbrojimo glasove HDZ-a, Mosta i Domovinskog pokreta dobije se 26 mandata, a s druge strane 25 ako zbrojimo ono što su ostvarili SDP, Možemo i liberali. Prema tome, pobjeda u Zagrebu sasvim sigurno nije nešto što se nudi na dlanu i nešto što samo treba uzeti, nego se za nju treba dobarano potruditi, organizirati i napraviti strategiju. Nadam se da su toga svjesni svi koji žele promjene u Zagrebu, pri čemu zamjena BANDIĆA HDZ-om nije promjena nego kontinuitet.

Čini se očitim da SDP sada otvara vrata koaliciji Možemo, iako su ta vrata do sada bila zatvorena?

Želio bih da SDP pobijedi ili da bude dio pobjedničke grupacije u Gradu Zagrebu, jer bi se tako dojam o lokalnim izborima potpuno okrenuo na lijevu stranu. Vjerujem da su toga svjesni čimbenici u političkom životu Zagreba, a što se tiče kandidata, to mogu reći sami birači u jednom dobrom istraživanju. Ne vidim što bi tu bio problem.

Kada bi to istraživanje pokazalo da Tomislava Tomaševića podržava najveći broj glasača, da li bi ga podržali kao zajedničkog kandidata?

S obzirom da nisam birač u Gradu Zagrebu ni član zagrebačkog SDP-a, onda bih preporučio sve razine pristojnog unutarstranačkog ponašanja kada bih javno podržao kandidata druge stranke, nasuprot kandidatu kojeg će eventualno istaknuti moja stranka. A to što ću govoriti kolegama u Zagrebu u privatnim ili manje privatnim razgovorima, neću ovom prilikom podijeliti s vašim čitateljima.

Ministar pravosuđa i uprave najavljuje smanjenje broja lokalnih funkcionera. U

povijest odlaze stotine zamjenika načelnik i gradonačelnika u mjestima i gradovima ispod 35.000 stanovnika. Podržavate li tu odluku?

Uz određene primjedbe podržavam, iako to držim kozmetičkom promjenom. Promjena je što se sada neće izabrati zamjenika, nego će se osobu koju je vladajuća stranka mislila postaviti za zamjenika rasporediti u neko poduzeće. To nisu dužnosnici, to nitko ne prati i tako će se prikazati smanjenje broja zaposlenih, ali se zapravo neće puno toga promijeniti. Tako je i s smanjenjem broja ministarstava. Ključno je koliko je zaposlenih u javnom sektoru, ali slažem se da u jedinicama lokalne samouprave, posebno manjim, dva profesionalca nisu potrebna. Ostaje pitanje tko će zamjenjivati načelnika u slučaju spriječenosti, bolesti itd. To treba zakonom regulirati. RAČANOVA vlada je ukinula poglavarstva u malim općinama, pa je predsjednik vijeća ujedno bio i načelnik, tako da je broj dužnosnika povećan kada su došli neposredni izbori.

Najavljuje se transparentnije rukovanje javnim novcem, pa će gradovi i općine morati svaku isplatu objavljivati javno. Zašto se s time toliko čekalo?

Mi smo u postupku pregovora s EU-om donijeli Zakon o pristupu informacijama. Taj zakon je dao određene rezultate u transparentnijem ponašanju dužnosnika, kao i Zakon o sprječavanju sukoba interesa, koji

Promjene vlasti u Zagrebu sasvim sigurno nema bez SDP-a, kao što je nema ni samo sa SDP-om bez savezništva s drugim snagama koje žele promjene

doduše nismo mi donijeli, nego se u našem mandatu počeo primjenjivati, tako da sve mjere koje će spriječiti samovolju, bahatost, netransparentnost i, kako to MILANOVIĆ lijepo zna reći, lopovluk, treba podržati. Naravno, treba uvijek znati s kim imamo posla, što slučaj s vjetroelektranama zorno potvrđuje, kako se 'može kad se hoće', kako je to u jednom od snimljenih razgovora otprilike opisala državna tajnica. Na to uvijek treba paziti. Nije normalno s jedne strane tražiti smanjenje ovlasti Povjerenstva za sukob interesa, a s druge inzistirati na povećanju transparentnosti. To su kontradiktorne politike, ali će premijer valjda uspjeti suzbiti svoj ego nakon pobjede, pa će se ostaviti Povjerenstva.

Drugi val normalizacije

Aktualni potpredsjednik Vlade Boris Milošević bio je vaš prvi suradnik u Ministarstvu uprave. Kako komentirate njegovu odlazak u Knin?

Ovo bih nazvao drugim valom normalizacije. Prvo, logično je da potpredsjednik Vlade RH sudjeluje u obilježavanju državnog blagdana RH. Drugo, to sam gledao kao stranačku odluku SDSS-a iz dva razloga. Prvo, dužnosnici SDP-a, koji su također pripadnici srpske nacionalne manjine sudjelovali su u obilježavanju Dana pobjede i domovinske zahvalnosti dok su bili na funkcijama. To nitko sada ne spominje. S druge strane, članovi SDSS-a tamo još nisu sudjelovali, iako odluku te stranke podržavam. Mislim da je to korak prema normalizaciji odnosa Hrvatske i Srbije i da su dužnosnici Srbije ove godine iznenađeni. Možda će sljedeće godine njihovo iznenađenje biti manje, a ja sam u saborskom izlaganju koje se ticalo pomirenja otprilike rekao da onda kad se pred vukovarskom bolnicom prije početka kolone bude izvela i BALAŠEVIĆEVA pjesma 'Čovjek s mjesecom u očima', znat ćemo da je pravo pomirenje nastupilo. Kada se shvati da je to bio sukob dobra i zla, pri čemu je i na 'dobroj' strani bilo 'zlih' i na 'zloj' 'dobrih'. A onda se sa Srbijom možemo jedino ne složiti oko toga koliko na kojoj.

Koji su to dužnosnici SDP-a srpske nacionalnosti išli u Knin?

Oni su išli kao građani RH i članovi SDP-a, jer da su se oni htjeli promovirati na način na koji je to zakon predvidio u 12. izbornoj jedinici, onda se ne bi kandidirali na općoj listi. Ne prihvaćam da HDZ određuje tko su dobri Hrvati, a SDSS tko su dobri Srbi. Tu priču sa Srbima u SDP-u zaključujem na način da ne mogu isključivo nacionalne stranke biti kriterij za određivanje dobrih Hrvata, Srba, Talijana, Čeha, Slovaka i svih ostalih. To je to.

Dobro, zašto je onda teško reći ima čovjeka koji je bio u Kninu?

Desničarski portali su vam puni imena ministara srpske nacionalnosti iz naše Vlade, čak su i mene tamo stavili, jer im je moje ime zvonilo na uzbunu. Neću se spuštati na razinu desničarskih portala da brojim krvna zrnca, samo ću konstatirati da građani srpske nacionalnosti u velikom broju glasaju za SDP. Možda su sada glasali i za platformu Možemo, glasaju i za SDSS, a možda se nade i poneki koji glasa za desne stranke s prvim slovom H. Ali, ako govorimo o pripadniku srpske nacionalne manjine, Boris nije prvi koji je došao, a ako govorimo o predstavniku SDSS-a, onda je Boris prvi i to je nepobitna činjenica. Veća je vijest da je došao za vrijeme vlade HDZ-a, ali to opet nije nešto novo. Kada je bilo aktualno nešto oko dvojezičnih ploča u Vukovaru, našao sam emisiju 'Lijepom našom' iz 2011., za vrijeme Vlade JADRANKE KOSOR. Emisija je uredno počela plesom Ansambla narodnih igara Srpskog kulturnog društva 'Prosvjeta', gdje je tamburaški sastav 'Sremci' izveo skladbu iz partizanskog filma 'Salaš u Malom Ritu'. Nikome tada nije smetalo izvođenje 'Ne dam svoja vojvođanska žita' u Vukovaru. Onda je došla 2012., promjene u HDZ-u i nazivanje sramotnom koaliciju sa SDSS-om i krenulo se ispočetka. Tako da ako to bude desnici u Hrvatskoj odgovaralo, za 15 godina ćemo opet govoriti da je predstavnik srpske nacionalnosti došao u Knin.

Dotakli ste se Srba koji glasaju za SDP, iako je obnova infrastrukture na povratničkim područjima tada bila blokirana. Zašto vas mnogi Srbi i dalje podržavaju?

Sjećam se rasprave iz 2002., kada se prvi put krenulo donositi zakone koji omogućavaju obnovu, pa smo bili na udaru HDZ-a. Onda su oni na toj retorici 2003. pobijedili na izborima, a deset dana nakon toga je bilo 'Hristos se rodi'. Cijelo vrijeme govorim da je ovo već viđena priča. Imate malo centrističkih oscilacija HDZ-a, a onda, ako im to ne bude dovoljno za pobjedu na izborima, idu udesno i homogeniziraju desnicu protiv komunjara, ponekad Srba i ostalih, a onda, da se održe na vlasti, uzimaju centrističku politiku. Čim su ostali na ultradesnim stajalištima, vlast im je trajala šest mjeseci.

Kažete da je SDP 2002. donio zakone koji su omogućavali povratak i obnovu infrastrukture. Jedni problem je što ih kasnije, kada ste osvojili vlast nakon Sanadera, niste provodili...

Meni se čini da je za vrijeme naše druge vlade baš taj državni ured vodila članica SDSS-a.

Nije li imala prilično zavezane ruke?

Toga se ne sjećam. Što se tiče manjinskih prava u mom resoru, a kojima smo se bavili Boris Milošević i ja, napravili smo onoliko koliko je bilo moguće.

Iz vašeg mandata ostala je vruća afera s amblemom HOS-a i ustaškim pozdravom u njemu. Zašto se tu niste odlučnije postavili i zabranili tu insigniju?

Navodna afera je iz 2001., a u 'naše vrijeme' ta se priča doista nije poticala. Mi smo zabranili ulicu 10. travnja, što je Ustavni sud kasnije i potvrdio. Što se tiče pozdrava 'Za dom spremni', ako govorimo o pravnom pitanju, to je postala tema iza mog mandata, kada su se desni osokolili i počeli nas time maltretirati. Ti amblemi su često bili javno izlagani, DORH nikada nije reagirao, pa je bilo malo previše očekivati od civilnog ministarstva da to napravi ako se time ne radi prekršaj niti kazneno djelo. Dapače, mislim da onaj poznati stav Visokog prekršajnog suda izražava mišljenje većine zastupnika u Hrvatskom saboru iz prošlog mandata, koji su odbili našu interpelaciju po tom pitanju. A čini mi se da još više izražava stavove većine zastupnika u aktualnom sazivu. ■

I manje općine trebaju da žive

O reformi lokalne i regionalne samouprave kojom se planira smanjiti broj općina, vijećnika i zamjenika načelnika za Novosti govore načelnici i zamjenici iz Krnjaka, Udbine i Biskupije, općina koje moraju rješavati brojne životne probleme svojih stanovnika: 'Prije bilo kakve reforme trebalo bi provesti referendum, pitati mještane da li žele da se njihova općina ukine i onda donijeti političke odluke'

Do uspjeha i razvoja doveo ih je dogovor – Udbina (Foto: Željko Mršić/PIXSELL)

JEDNA od prvih najavljenih reformi nove PLENKOVIĆEVE vlade je ona lokalne i područne (regionalne) samouprave, koju su do sada najavljivale gotovo sve vlade, ali nijedna nije smogla snage da zagriže u sistem koji se sastoji od 428 općina, 127 gradova i 20 županija plus Grad Zagreb, što znači da Hrvatska ima ukupno 576 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, čemu treba pridodati isto toliko općinskih načelnika, gradonačelnika i župana te njihovih 745 zamjenika. S oko četiri milijuna stanovnika, Hrvatska tako ima 1.321 lokalnog funkcionera koji na godišnjoj razini porezne obveznike koštaju 170 milijuna kuna bruto, što je mnogima dovoljan alarm za zazivanje reforme.

Najavljena reforma, koja bi se u obliku izmjena Zakona o lokalnoj i područnoj samoupravi u Saboru mogla naći nakon ljetne stanke, spominje, osim mnogo puta planiranog smanjenja broja općina i gradova, i smanjivanje broja vijećnika u predstavničkim tijelima, ali i broja zamjenika u izvršnoj vlasti, i to za ukupno 634 zamjenička mjesta. Pravo na jednog zamjenika, prema zakonskom prijedlogu koji je u pripremi, imat će samo župani i gradonačelnici velikih gradova. Iznimka su i zamjenici iz redova nacionalnih manjina koji se biraju po posebnom zakonu. Ostali neće imati pravo na zamjenika.

O najavljenom smanjenju broja općina putem njihovog funkcionalnog povezivanja, na način da one budu financijski održive a da stanovništvo i dalje ima pristup svim uslugama, Vlada ne iznosi detalje, no u brojnim lokalnim zajednicama, koje su na ime svojih lokalnih samouprava tek nedavno sa adresa fondova Evropske unije počele povlačiti značajnija financijska sredstva i podizati se iz blata nerazvrstanih puteva, radovati se pitkoj vodi ili slati svoju djecu u vrtiće, boje se da bi današnje općine mogle postati rubni mjesni odbori velikih općina i gradova sa pravom prijedloga, ali bez prava odlučivanja.

DEJAN MIHAJLOVIĆ, načelnik kordunaške Općine Krnjak koja je nekada bila u sastavu

Grada Karlovca, ističe da Krnjak ne želi biti nečiji rubni mjesni odbor te da bi smanjenje broja općina mogao biti put ka još većem siromaštvu i nerazvijenosti ruralnih prostora jer bi od najavljene reforme mnogi mogli imati velike štete.

— Najavljena reforma financijski je čista kozmetička izmjena koja će zadovoljiti samo očekivanja javnosti. Ljudi koji teško žive u većim sredinama i dalje će teško živjeti, ali će puno gore živjeti mještani malih sredina čije bi se jedinice lokalne samouprave gasile. Kada bi općine u koje se sada godišnje ulaže od pet do 15 miliona kuna postale mjesni odbori nekih gradova ili većih općina, ne bi imale ulaganja veća od 50.000 kuna, što svjedoče situacije u rubnim mjesnim odborima Grada Karlovca kao što su Tušilović ili Sjeničak. U cijelom mandatu mjesni odbor Sjeničak teškim pregovaranjem uspio je dobiti samo 10.000 kuna za javnu rasvjetu. Za mnoge rubne mjesne odbore projekti izgradnje vodovoda ili asfaltiranja puta nemoguća su misija. Prije bilo kakve reforme trebalo bi provesti referendum, pitati mještane tih općina da li žele da se njihova općina ukine i onda donijeti političke odluke – smatra Mihajlović i objašnjava da bi spajanje malih općina sa velikima dovelo do njihovog potpunog utapanja u veći sustav, u više interese, te da bi uvijek bile tretirane kao pripojena i strana područja.

— Politika je matematika u kojoj nije bitno da li je netko Srbin ili Hrvat, nego je bitan broj glasova na izborima. Logikom vođenja lokalne samouprave prije će se neki projekt ili akcija izvesti u parku ispred tri zgrade sa 1.500 stanovnika nego na prostoru nekadašnje općine sa istim tolikim brojem stanovnika jer računica je jasna: potrošilo bi se 20 puta manje novca, a učinak bi bio 20 puta veći. Sve općine koje bi se pripojile gradovima u perspektivi će biti u lošijem stanju nego što su bile u momentu spajanja. Načelnik sam sedam godina i uz velike pritiske i intervencije općine uspjeli smo asfaltirati svega 500 metara županijskih cesta i 20 kilometara nerazvrstanih cesta. Da nismo bili općina, ne bi bio asfaltiran niti jedan metar – ističe Mihajlović.

Dodaje da ne bi bilo dobro smanjivati broj općina i zbog natječaja iz evropskih fondova koji su koncipirani za jedinice lokalne samouprave do 5.000 stanovnika. Ukoliko bi došlo do okrupnjavanja općina, Hrvatska bi mogla sama sebi izbiti mehanizam za povlačenje tih sredstava, tvrdi načelnik Krnjaka.

— Najavljena reforma pojačat će demografsko puštanje naših sredina, što će dovesti ne samo do praznije države nego i do sigurnosnog problema za Republiku Hrvatsku jer prostor bez ljudi je idealan za devastaciju ne samo privatne imovine nego i državnih šuma i općenito prirode – smatra Mihajlović.

Upozorava na licitiranje brojem stanovnika u hrvatskim općinama, iako neke od njih spadaju u teritorijalno najveće u Hrvatskoj, ali i najrjeđe naseljene.

— Treba se zapitati zašto općine veličine 500 četvornih kilometara imaju samo par hiljada stanovnika. Stanovništvo je ispražnjeno, najprije ratnim djelovanjima i Olujom, zatim onemogućenim, a kasnije znatno otežanim povratkom, potom raznim političkim djelovanjima i ekonomskim udarcima, a i danas se u ta mjesta koja naseljavaju većinom nacionalne manjine, prije svega srpska, ulažu neznatna financijska sredstva – zaključuje Mihajlović.

U drugoj po veličini općini u Hrvatskoj, Udbini, koja je prije devedesetih bila u sastavu Titove Korenice, zatečeni su najavljenom reformom lokalne samouprave. Udbina je po mnogo čemu specifična općina u Hrvatskoj. Tim na njezinom čelu, načelnik Hrvat iz HDZ-a JOSIP SEUČEK i zamjenik mu Srbin iz SDSS-a MILAN UZELAC, za sebe će sa ponosom reći da su oni već prije osam godina bili začetnici hrvatsko-srpske pomirbe o kojoj

Dejan Mihajlović (Foto: Kristina Štedul Fabac/PIXSELL)

se intenzivno govori zadnjih dana. Kako Srbi čine preko 50 posto stanovništva na Udbini, pripadnici hrvatskog naroda imaju i svog zagovaranog zamjenika.

Seuček i Uzelac zajedno su uspješno prebrodili dvije krizne situacije: kritičnu zimu 2018., kada je veći dio općine bio zatrpan snježnim nanosima, i zatvaranje Udbine u karantenu ovog proljeća zbog proboja koronavirusa, kada su ova lička općina i Murter bile jedine jedinice lokalne samouprave u Hrvatskoj koje su bile stavljene u taj strogi sistem. Iako ne vjeruju da će kao lokalna jedinica biti ukinuti, ne samo zbog svoje teritorijalne rasprostranjenosti nego i zbog samoodrživosti i rezultata razvoja, najavljeno smanjenje broja zamjenika načelnika moglo bi utjecati na sadašnji uspješan scenario na Udbini.

— Naš dogovor koji je doveo do uspjeha i razvoja mogao bi doći u pitanje. Srbi koji čine većinu stanovništva ostali bi bez svog predstavnika, jer ne želimo ići na izbore za načelnika protiv naših prijatelja hrvatske nacionalnosti s kojima imamo isti cilj – zajedničku i bolju budućnost – ističe Milan Uzelac.

— Građani nam se svakodnevno obraćaju, od najbanalnijih do najproblematičnijih stvari. Rijetko koristimo godišnje odmoro da sa svojim porodicama odemo na more. Narod nas je direktno birao i imamo obavezu prema našim glasačima da smo dostupni 24 sata. Smatram da smo svoja radna mjesta zaslužili i opravdali. Imamo trenutno sedam otvorenih gradilišta. Gradimo zgradu DVD-a vrijednu pet miliona kuna, imat ćemo najsavremeniji DVD u Ličko-senjskoj županiji, radimo mobilno re-

Kada bi općine u koje se sada godišnje ulaže od pet do 15 miliona kuna postale mjesni odbori nekih gradova ili većih općina, ne bi imale ulaganja veća od 50.000 kuna, poput Sjeničaka koji je od Grada Karlovca dobio samo 10.000 kuna za javnu rasvjetu – kaže Dejan Mihajlović

ciklažno dvorište, rekonstruiramo vodovod vrijedan preko tri miliona kuna, asfaltiramo ceste, prva smo općina u Hrvatskoj po zakupu poljoprivrednog zemljišta sa ukupno 8.000 hektara poljoprivrednih površina pod ugovorima... Iza toga svega stoji rad – ističe Uzelac, sa kojim se slaže i načelnik Josip Seuček.

— Na osnovu rezultata rada i realiziranih projekata, ovisno o (ne)moćnosti financijske samoodrživosti, trebalo bi ugaziti neke općine koje nemaju komunalno društvo, vodovod, DVD, socijalne programe, knjižnicu, trgovinu... Rezultati rada trebali bi biti jedini kriterij kojoj jedinici lokalne samouprave ne treba funkcija zamjenika načelnika. Jer ako je osoba na funkciji i prima plaću, ne znači da i pomaže svom narodu. Budimo realni, u brojnim jedinicama lokalne i regionalne samouprave zamjenici su samo sjedeće funkcije – napominje Seuček.

— Moj zamjenik mi je ne samo desna ruka nego ponekad obje ruke, oči i uši. Sve zavisi od osobe do osobe, koliko je tko spreman da zagrije u posao i da se za njega žrtvuje. Moj zamjenik radi sve: od organizacija sahrana, pisanja osmrtnica, pomaganja ljudima u dobivanju staračkog doma, problema sa zemljom, čišćenjem snijega, odvozom smeća, prijevoza do većih centara raspolaganja poljoprivrednim zemljištem, do pisanja projekata. Oдавno, bar u našim ruralnim sredinama, općinar ne znači automobil, sastanke, ručke, nego jako puno rada, teških odluka i briga o svakodnevnom problemima naših mještana – kaže načelnik Udbine i navodi jedan primjer koji je za velike sredine banalan, ali u njihovoj predstavlja jedan od problema koje treba riješiti.

— Trenutno tražimo frizerku kojoj ćemo besplatno dati u najam prostor i vodu, samo da nam dode ovdje šišati, da se ne moramo ići šišati u Gospić i Korenicu. Netko bi rekao, boli me briga, uzet ću službeno vozilo i otići u Gospić ošišati se. Ali znamo da naše bake, da bi se ošišale, moraju platiti samo sto kuna za prijevoz, više nego što bi platile za šišanje. Sada netko može reći, čime se bavi ovaj načelnik, ali to je nama ovdje život – opisuje Seuček.

Gorući problemi su im nedostatak profesionalnih kadrova i organizacija života u neatraktivnim, ruralnim krajevima, problemi koji se inače ne ističu u javnosti kada se govori o zamjenicima načelnika ili broju malih općina.

— I manja mjesta trebaju da žive. Svaki dan iz drugih općina i gradova, čak i drugih županija, na Udbinu na svoje radno mjesto putuje 40 akademski obrazovanih građana. Oni ovdje zarade plaće, ali ovdje ih ne troše, i općina od njihove plaće kroz prirez nema ništa, a nema ništa ni od njihovih slobodnih aktivnosti poslije radnog vremena, dok se putni nalozi troše i opterećuju porezni obveznici. Imamo recimo profesoricu glazbenog koja u našu osnovnu školu dolazi jedanput tjedno čak iz Makarske i pritom proputuje tri županije. Predstojnica staračkog doma i upravitelj šumarije su iz Gospića... To su pravi problemi, daleko od principa hajmo, režimo oštro, žmirečki, po općinama – objašnjava načelnik Udbine.

Problem je i stambeno zbrinjavanje na koje obitelji bez krova čekaju po 15 godina.

— Kada konačno dođu na red, jedno dijete im se odseli i onda država kaže da nemaju pravo jer trebaju dobiti manju kvadraturu. Gdje je tu politika naseljavanja manjih mjesta ili zašto ne bi, ako smo mi jedna od vodećih općina po zakupu poljoprivrednog zemljišta, jedna ispostava Agencije za poljoprivredno zemljište ili Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju bila kod nas? – pita Seuček.

Protiv nereznoskog ukidanja jedinica lokalne samouprave i zamjenika načelnika je i načelnik dalmatinske Općine Biskupija MILAN ĐURĐEVIĆ, koja je nekada bila u sastavu velike općine Knin.

Imamo profesoricu glazbenog koja u našu osnovnu školu dolazi čak iz Makarske i proputuje tri županije. Predstojnica staračkog doma i upravitelj šumarije su iz Gospića. To su pravi problemi, daleko od principa hajmo, režimo oštro, žmirečki – ističe Josip Seuček

Milan Uzelac i Josip Seuček (Foto: Lika online)

— Upravo smo sada za naše najveće selo uradili dokumentaciju za izgradnju vodovoda. Da smo sada pod Gradom Kninom, pitanje je kada bi to selo došlo na red. Za svaku našu općinu pokazala se od velike koristi teritorijalna samostalnost jer je tako olakšan svakodnevni život kroz zapošljavanje putem javnih radova i komunalnog poduzeća, ali i sezonskih potreba lokalne zajednice. Financiramo knjige za djecu, u stopostotnom iznosu financiramo boravak naše djece u vrtiću, tu smo uvijek našim ljudima pri ruci za svaku vrstu jednokratne pomoći, financijske ili komunalne prirode – priča Đurđević.

Zbog raznih restrikcija i sopstvenih potreba, već su se i sami reformirali, a njegov je zamjenik – volonter.

— Mnogi od nas su smanjili broj zaposlenih kako su kadrovi odlazili u mirovinu i potom spajanjem radnih mjesta sa postojećim kadrom bez raspisivanja novih natječaja. S druge strane, zamjenici načelnika nisu samo izborna funkcija nego i politički kadrovi za koje će se u mnogim sredinama uvijek naći mjesta i načina. Imali smo primjer reforme državne uprave pa su svi viškovi preraspodijeljeni po drugim uredima po županijama. Zamjenici načelnika su ljudi koji su često ujedno komunalni redari koje općine moraju imati, mnogi se bave udrugama, vatrogasnim društvima, potrebama naših ljudi u vezi komunalne infrastrukture. Ako ukinu zamjenika načelnika, morat će zaposliti komunalnog redara, poluprofessionalizirati nekog vatrogasca ili zaposliti osobu koja će se brinuti o civilnom društvu, odnosno o udrugama, potrebama socijalno osjetljivih grupa, starih i nemoćnih, koji čine većinu našeg stanovništva – ističe Milan Đurđević. ■

Teže se diše

Otkako su Kraš preuzela braća Pivac, radnici te tvornice suočavaju se s neizvjesnošću i gubitkom prava. 'Bruto plaća smanjena je za gotovo 1500 kuna, oko 40 ljudi ušlo je u program zbrinjavanja, a sindikat nam ne omogućuje uvid u sporazum s novom upravom', tvrde oni

DEVET je mjeseci proteklo otkad je tvornicu slatkiša Kraš preuzela mesna industrija Pivac, a iz pogona na zagrebačkim Ravnicama još nisu počele izlaziti čokoladne kobasice ili bombonijere sa čvarcima, i jetrene karamele ili špek-vaflji. No takve bi promjene u konditorskom asortimanu barem izazvale senzaciju, dok na sadašnja kudikamo dramatičnija zbivanja malo tko obraća pažnju. A čak osam od tih devet mjeseci u Krašu traje intenzivna prerađivačka djelatnost nad zatečenim mu radništvom, uz poneke ovdje neistražene recepture. I uzalud Radnička fronta (RF) tjednima upozorava na socijalno pogubne efekte takve proizvodnje, jer je pažnja naše medijske javnosti uglavnom potrošena još prošle jeseni, dakle, kad se pokazalo da Kraš ipak neće pasti u šape jednom tajkunu iz Srbije.

Umjesto toga, domogla su ga se trojica hrvatskih, pa je interes medija splasnuo čim je iz priče nestao potencijalni međunacionalni ogled. 'Mi smo trebali pitati pošto industrija braće Pivac, ako je netko morao preuzimati nekog', tumače nam Kraševi radnici s kojima smo u diskreciji porazgovarali o aktualnim previranjima iza tvorničke porte. 'Naši proizvodni procesi, sofisticirana tehnologija, slavna tradicija i stabilno tržište, ukratko, jasno pokazuju tko je tko. No preko noći je ispalo da više ne možemo biti samosvojni, i sad se možemo samo nadati da nas novi vlasnik neće sve upropastiti', nastavljaју oni koji su još lani bili u naizgled idealnoj poziciji strateškog partnera – velikog suvlasnika, naime – kompanije u kojoj rade. Sad, pak, kad ih se priupita zašto je presudni paket od 18 posto radničkih dionica uopće prodan, odgovor izgleda kao nam je čitavo vrijeme pred nosom.

'Zato da bi bogataši postali još bogatiji', slušamo dalje, 'a samom Krašu to nije bilo nužno. Stvorio se pritisak i dojam da će nas otkupiti NEBOJŠA ŠARANOVIĆ, i zatim valjda preseliti proizvodnju u Srbiju. Ljudi su tako zaplašeni pristali na sve, da ne ostanu bez udjela i radnih mjesta. MARICA VIDAKOVIĆ, naša sindikalistkinja i prokuristica, upravljala je čitavim postupkom koji se odvio kao neko grubo iznenađenje. Trenutak prije izgledalo je da smo posve stabilni, pa najednom kao da padamo. Danas nitko

Strahovali od preseljenja pogona u Srbiju – radnici Kraša
(Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

nema pojma je li to sve bilo nekako insceni-rano, možda čak dogovoreno među svim tim pojedinačnim moćnijim akterima, samo da se izazove vanredna situacija i šok između nas oko 1600 zaposlenih. Spasili se nismo, nego se tek sad suočavamo s istinskim problemima, gubitkom radničkih prava i neizvjesnošću oko radnih mjesta.'

Još ćemo se vratiti na okolnosti uoči okrupnjavanja udjela Pivčevih do sadašnjih preko 50 posto dionica Kraša, ali prvo zaokružimo sliku posljedica tog momenta. Kako preporučavaju naši sugovornici, radnički predstavnici danas ponovno trže radničkim pravima: 'Naše dioničarstvo, tzv. ESOP, žrtvovano je s izlikom da je to jedina preostala prilika da obranimo svoja radnička prava. No čim su Pivci preuzeli Kraš, ljude se počelo anketirati o umirovljenju. Bruto plaća smanjena je za gotovo 1500 kuna, oko 40 ljudi ušlo je u program zbrinjavanja, i otpremnine su smanjene, a sad je u proceduri još nas 40. Kraš je svejedno uzeo državni novac za potpore u koroni, bez obzira na 127 milijuna kuna dobiti u prošloj godini. Kolektivni ugovor je izigran i prerađen, a sindikat nam ne omogućuje uvid u sporazum s novom upravom.'

E pa tu smo već morali prekinuti razgovor i zamoliti da nam ponove i dodatno objasne detalj o sporazumu koji je uprava Pivčevih sklopila sa Sindikatом zaposlenih u poljoprivredi, prehrambenoj i duhanskoj industriji i vodoprivredi (PPDIV). I nismo bili pogrešno čuli, nego je glavna povjerenica Kraševe podružnice PPDIV-a Marica Vidaković zaista odgovorila članstvu da neće na internoj elektroničkoj mreži predočiti akt koji je potpisala zajedno s novom upravom. 'Što se tiče Socijalnog sporazuma', piše u zapisniku sindikalnog sastanka održanog 10. veljače u salonu Tortica, 'novi poslodavac ne želi da se on objavi'. Bez daljnjih eksplikacija, suvišnih oblatni te posipa štaubcu-kerom, i jednostavno poput čajnih kolutića, tek ovlašno brendiranih pod imenom Tea Rings – NE ŽELI.

Taj će sporazum, tajniji od recepta za Bajeru i Bronhi zajedno, vjerojatno u predstojećem razdoblju isplivati negdje u javnosti. Objava ipak neće pomoći usplahirenim radnicima, dok se na njih dalje vrše pritisci oko smanjenja broja radnika – mada PPDIV

tvrdi da toga biti neće – ako povrh svega toga ne oživi i jedan drugi zapis. Onaj koji je grupa radnika Kraša početkom godine poslala DORH-u u vidu kaznene prijave protiv Marice Vidaković, direktorice Kraš ESOP-a TANJICE LIKTAR, i članova uprave DAMIRA BULIĆA, ALENA VARENINE i DINKA KLEPE. Tamo se navodi kako su oni zajedničkim djelovanjem nauštrb radnika-dioničara sebi osigurali ekstraprofit, a taj mehanizam je već poznat iz rijetkih medijskih obrada teme (recimo, emisija Potraga na RTL-u 24. veljače) koje, međutim, očito nisu rezultirale iole povoljnim ishodom za radnike.

'Možemo Vam odgovoriti da, u predmetu za koji pitate, su u tijeku izvidi, ali o istima ne možemo detaljnije obzirom da su izvidi tajni na temelju odredbi Zakona o kaznom postupku', odgovorio nam je dopisno zagrebački općinski državni odvjetnik KRUNOSLAV STJEPAN RAJAČIĆ na pitanje o trenutnom statusu te kaznene prijave. Načelno, ima nade da prijavu nije zauvijek pokrila prašina, a njezin potencijal svakako – u najmanju ruku – nije za podcjenjivanje. Ovdje ćemo samo ukratko podsjetiti na osnovni joj naglasak; faksimile tog dokumenta, kao i gore citiranog zapisnika sindikalnog sastanka, donosimo uz ovaj članak u web-izdanju Novosti. Te s nadanjem, dabome, kako će narečeni izvidi uskoro postati javni, imajući na umu da je riječ o materiji više nego prohodnoj i provjerljivoj.

U kaznenoj prijavi, tako i nastupu naših sugovornika, ističe se da je procesu prodaje ESOP-a suvlasnicima braći Pivac već prethodila nepravedna distribucija udjela među radnicima-dioničarima. Točnije, prvo su neki od njih zakidani još i ranije, npr. dok je na čelu Kraša bio NADAN VIDOŠEVIĆ, a zatim je uoči isforsirane prodaje ESOP-a došlo do gomilanja dionica u portfeljima menadžera i biranih radničkih predstavnika koji su raspolagali povjerljivom informacijom o tajkunskom interesu za konačno preuzimanje. Tajnovitost u Kraševim sindikalnim krugovima, u odnosu na radnike, po svemu sudeći ne datira tek od spomenutog sporazuma s novom upravom. Štoviše, iz prijave se doznaje i da su dioničari među radnicima bili izvrgnuti pritiscima da pristanu na prodaju ESOP-a braći Pivac.

Ozračje straha nastavlja tako bujati do dandanas, podalje od kurtoaznih susreta u salonima Griotte ili Dorina, tamo gdje se važe, toči, sipa, drobi, topi, miksa, peče, reže i kartonira. Ako su onako lako mogli izgubiti svoju suvlasničku poziciju koja se u javnosti niz godina smatrala uzornim zalogom stabilnosti tvornice i pripadajućih radnih mjesta te razvoja u skladu s nekim širim društvenim potrebama, onda s ovom radničko-najamničkom teško mogu biti sigurni i za golo zaposlenje. A to otvara dodatnu temu čak i onkraj nekih koje RF ističe u svom apelu – privatizacije kao problematičnog temelja prije svih ovih naknadnih peripetija, pa još i hrvatskog zanemarivanja vrijednosti materijalne proizvodnje.

Danas je vidljivo da je ESOP, s namjenom zaštite radničkog i općedruštvenog interesa, bio otporan na neprijateljsko preuzimanje – na kakvo je ranije upozoravala i sama Vidaković – sve dok nije rastočen iznutra. Nije to ni čudno: kapital će prije ili kasnije, uslijed nerazmjerno visokog stalnog pritiska, uspješno provrtjeti rupu za konačni prodor, ako sve ostane na pukoj izdržljivosti udruženih radničkih dioničara. Oni naprosto ne mogu zadugo opstati na tržišnoj vjetrometni kao model suvlasništva, ako im se pozicija zakonski ne obrani od mogućnosti preuzimanja sa strane. A to ne ide u nedostatku tzv. političke volje za koju se treba izboriti, i funkcija države mimo koje čitavo društvo u današnjem kapitalizmu ostaje nalik Domaćici bez modli, Bananku bez aditiva. ■

Politika reciprociteta

‘Očekujemo i nadamo se da će neko od predstavnika Hrvata biti uključen u republičku ili pokrajinsku vladu’, izjavila je predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća nakon sastanka s Vučićem. Bio bi to njegov odgovor na ‘politiku novog razumijevanja kakvu je potaknula vlada hrvatskog premijera Andreja Plenkovića prema srpskoj zajednici u RH’

HOĆE li Hrvati iz Srbije imati predstavnika u novoj Vladi Srbije ili pokrajinskoj vladi Vojvodine? Sudeći po šturim informacijama koje su se probile do medija nakon razgovora predstavnika Hrvatskog nacionalnog vijeća (HNV) s predsjednikom Srbije ALEKSANDROM VUČIĆEM, izgleda da će se upravo to i dogoditi. Odgovarajući na novinarska pitanja nakon sastanka s Vučićem, predsjednica HNV-a JASNA VOJNIC izjavila je: ‘Očekujemo i nadamo se da će neko od predstavnika Hrvata biti uključen u republičku ili pokrajinsku vladu.’

Na nedavno održanim parlamentarnim i pokrajinskim izborima kandidati Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV) nisu izabrani u republički i pokrajinski parlament. I ovaj put DSHV na parlamentarne i pokrajinske izbore nije htio izaći sa svojom samostalnom manjinskom listom i pokušati osvojiti mandate po povoljnijim manjinskim izbornim uvjetima koje im pruža model prirodnog praga po kojemu su u srpski parlament izabrani zastupnici mađarske (9), bošnjačke (6) i albanske manjine (3). DSHV se na parlamentarnim izborima kandidirao na koalicijskoj listi Ujedinjene demokratske Srbije (UDS) koja nije prešla izborni prag. I koalicijska lista Vojvodanskog fronta, na kojoj su se na pokrajinskim izborima kandidirali DSHV-ovi kandidati, podbacila je pa hrvatskih predstavnika nema ni u vojvodanskom parlamentu. DSHV svoje predstavnike ima samo u gradskoj skupštini Subotice i općinskoj skupštini Bača.

Vučić je kao predsjednik SNS-a, apsolutnog pobjednika parlamentarnih, pokrajinskih i lokalnih izbora u Srbiji, odmah nakon održanih izbora najavio da će u izvršnu vlast uključiti i pojedine predstavnike stranaka koje nisu prošle izborne cenzuse. Doduše, i prije izbora ponudio je DSHV-u da se kandidira na koalicijskoj listi SNS-a, ali je predsjednik jedine hrvatske političke stranke u Srbiji TOMISLAV ŽIGMANOV tu ponudu odbio. DSHV i Žigmanov odbijanje Vučićeve ponude obrazložili su nastavkom suradnje sa strankama okupljenima u Vojvodanskom frontu i UDS-u, ali i zbog pojedinih kandidata sa SNS-ove liste (ALEKSANDAR VULIN, RATKO DMITROVIĆ...) jer sustavno zagovaraju i provode protuhrvatsku politiku. No ključni razlog, o kojem javno nisu govorili, vjerojatno je bila radikalna prošlost Vučića i brojnih članova SNS-a.

Ali sve se mijenja, pa izgleda i stav DSHV-a prema sudjelovanju u vlasti Vučićevih na prednjaka, iako još nije jasno hoće li eventualne hrvatske predstavnike u izvršnoj vlasti delegirati HNV ili DSHV. Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić dala je naslutiti da je do promjene stava o sudjelovanju hrvatskih predstavnika u naprednjačkoj vlasti došlo na poticaj iz Zagreba. Jer ocijenila je da je razgovor s Vučićem održan u ozračju koje je bilo ‘pozitivno, konstruktivno, upravo u duhu politike novog razumijevanja kakvu je potaknula vlada hrvatskog premijera ANDREJA PLENKOVIĆA prema srpskoj zajednici u Republici Hrvatskoj’. I Tomislav Žigmanov je u međuvremenu, nakon debakla na izborima u Srbiji, bio na razgovoru kod Plenkovića u Zagrebu.

Žigmanova, koji je također bio na razgovoru s Vučićem, odmah nakon toga prozvala je hrvatska udruga Hrvatski demokratski forum (HDF) sa sjedištem u Subotici. Nakon što su u saopćenju pozdravili ‘razgovore HNV-a s državnim strukturama’ jer se duže od decenije zalažu za ‘ustupavljanje korisnih i korisnih odnosa sa institucijama Republike Srbije’, HDF-ovci su predsjednici HNV-a poručili da im je neprihvatljivo da u tim razgovorima sudjeluju ‘osobe koje ne predstavljaju nikog, koje nikad na izborima nisu zatražile podršku hrvatske zajednice i koje unutar hrvatske zajednice sprovode interese drugih, a ne Hrvata koji žive u Srbiji’. Ne kriju pritom tko im je meta. ‘Tomislav

Žigmanov je na nedavno završenim izborima hrvatsku zajednicu pokušao usmjeriti prema strankama koje nikakve veze s Hrvatima nemaju i tu je propao jer ga Hrvati nisu slijedili. U tom smislu HDF postavlja pitanje predsjednici HNV-a: Tko je, kada, temeljem kojeg dokumenta, uz čiju suglasnost i s kojim razlogom ugurao Žigmanova u delegaciju za razgovore s predsjednikom Aleksandrom Vučićem?’ piše u saopćenju HDF-a koje je objavljeno u beogradskom Danasu.

Sukob DSHV-a i HDF-a nije od jučer. Žigmanov i DSHV su prije izbora u Subotici, na koje je HDF izašao sa svojom listom, subotičku udrugu optužili da ‘nije autentična hrvatska opcija jer se pojavljuju samo pred izbore’. Žigmanov je usto izjavio: ‘Mi smo svjedoci da kroz različite manipulacije, političke inženjeringe, medijski spin, imamo situaciju da oni koji dolaze s margine, djeluju na gumb, mogu u određenim trenucima, s određenim zadaćama ‘uskrnuti’ i pogubno djelovati na hrvatsku zajednicu.’ Taj predizborni rat saopćenjima očito i dalje traje pa HDF, osim što se ‘čudi’ i pita tko je u delegaciji HNV-a ugurao Žigmanova, poručuje da je ‘loša uloga Žigmanova u hrvatskoj zajednici svima već odavno poznata’, a njegovo ‘uplitanje u poslove zajednice, posebno u poslove HNV-a čiji nije član, deluje zabrinjavajuće’. Odgovor Žigmanova i DSHV-a vjerojatno će ubrzo uslijediti.

Inače, predsjednica HNV-a Jasna Vojnić izjavila je da je ‘povod za ovaj sastanak bila

zahvala predsjedniku države, jer je Vlada Republike Srbije izdvojila sredstva za otkup dijela rodne kuće JOSIPA bana JELAČIĆA i očekujemo da će svečano otvaranje biti na Dan zajednice, 16. listopada’. Osim o uređenju spomen-kuće bana Jelačića, bilo je riječi i o konkretnim problemima hrvatske zajednice, kao što je prostor za Hrvate u Beogradu, osnivanje Hrvatskog školskog centra, medijski prostor i informiranje na hrvatskom jeziku, dodala je Jasna Vojnić te zaključila: ‘Spomenuti su i drugi konkretni izazovi čija adresa rješavanja danas ne bi bio predsjednik države da je hrvatska zajednica integrirana u srbijanskog društvo i uključena u procese donošenja odluka na svim razinama vlasti.’ Pritom je uvjerenja da bi zajamčeni mandat u parlamentu hrvatskoj manjini u Srbiji trajno osigurao sudjelovanje u procesu donošenja odluka, pa kaže: ‘Garantovani mandat je nešto od čega nećemo odustati.’ Naglasila je da je Vučić sklon da se i to pitanje riješi. Zato očekuje da će srpske vlasti ‘dosljedno poštivati međunarodne obveze, bilateralne sporazume i visoke standarde zaštite manjine’. Nije pritom spominjala da su se do sada zajamčenim mandatima i izborima zastupnika nacionalnih manjina u posebnim manjinskim izbornim jedinicama protivile mađarske i bošnjačke političke stranke koje su kao politički predstavnici najbrojnijih manjina u Srbiji presudno utjecale na to da se manjinski zastupnici biraju zajedno sa svim drugim parlamentarcima primjenom modela prirodnog praga.

Predstavnici mađarske manjine, koji su na upravo održanim parlamentarnim izborima osvojili rekordnih devet zastupničkih mandata, više su puta do sada negativno reagirali na hrvatske zahtjeve da se umjesto važećeg modela izbora i zastupanja nacionalnih manjina uvede institut zajamčenog mandata i glasanje u posebnim manjinskim izbornim jedinicama, pa je unatoč tvrdnjama Jasne Vojnić i dalje nejasno kako će Vučić i SNS riješiti tu manjinsku kvadraturu kruga. Premda su pojedine srpske televizije i portali najavili da će i Vučić poslije razgovora s delegacijom HNV-a održati konferenciju za novinare, to se nije dogodilo. Stoga je zasad izvjesnije da će on mimo izbora i izbornih rezultata hrvatske predstavnike uključiti u republičku i pokrajinsku izvršnu vlast i na taj način odgovoriti na ‘politiku novog razumijevanja kakvu je potaknula vlada hrvatskog premijera Andreja Plenkovića prema srpskoj zajednici u Republici Hrvatskoj’. ■

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić (Foto: Srđan Ilić/PIXSELL)

SLAVEN RAŠKOVIĆ

Nitko nije želio napustiti Knin, govorili su nam da ćemo se brzo vratiti

Što se tiče izbjeglica i Oluje, to je bilo stanje neke masovne panike i histerije u kojoj je bilo teško donositi racionalne odluke. Dominantni stav je bio, čak i nama djeci su to govorili, da se idemo pomaknuti dok ne uđe hrvatska vojska i onda ćemo se vratiti kući. Pitanje je koliko bi ljudi uopće otišlo da su znali da im je odredište Srbija i koliko dugo će ondje ostati

U IZDANJU Foruma ZDF uskoro izlazi 'Život u limbu – knjiga ožiljaka' dvojice autora, fotografa i antropologa IGORA ČOKE i sociologa SLAVENA RAŠKOVIĆA koji se posljednjih deset godina bavi dokumentiranjem kršenja ljudskih prava za posljednjih ratova. Rođeni u Kninu i otjerani nakon Oluje, autori su napisali knjigu o svom rodnom gradu, turbulentnim vremenima i traumama koje je ono ostavilo na njegove građane. Čoko je ostao živjeti u Beogradu, a Rašković, s kojim razgovaramo o knjizi, nedugo poslije Oluje vratio se u Knin i školovao u Zagrebu.

U uvodnom dijelu kažete da je riječ o knjizi koja grebe po ranama. Koliko je slojeva rana u Kninu, od kojih se neki odnose i na vas autore?

Pisanje ove knjige i bavljenje ovom temom za Igora Čoku i mene je bilo emotivno iskustvo, ne samo zato što smo proživjeli to, nego i zato što se ne kaže za vruga 'najteže je biti prorok u svom selu'. Drugim riječima, teško je napraviti tu distancu od nečega što si sam proživio. Ali stoga i jest specifično jer smo se obojica, on kao fotograf i antropolog, a ja kao sociolog i istraživač, trudili pomiješati naša osobna iskustva sa saznanjima

koja smo do sada stekli u svom radu. Premda smo nekada i svjesno popuštali toj distanci u tekstu. Barem ja, u onim dijelovima koji i mene samog još muče.

Plan Z4 i Radio Knin

U uvodu o Oluji pitate se smijete li reći da razumijete i jedne i druge i kako da pišete o tom događaju koji je jedna od najintenzivnijih epizoda vašeg života. Ta druga strana Oluje je sve donedavno, do ispovijesti saborske zastupnice Anje Šimprage i dolaska Borisa Miloševića u Knin, bila potpuno izvan službenog mejnstrima. Kako gledate na te poteze?

Slažem se da je prvi put postavljanjem na visoki politički nivo ta priča ušla u dominantni narativ, no ne treba zaboraviti da zahvaljujući istraživanjima i radu civilnih organizacija i pojedinaca u vezi ratnih zločina i trauma već dulje vrijeme postoje informacije, svjedočanstva i dokazi. To je sada dignuto na višu razinu, što je dobro i važno. Nadam se da neće ispasti da je to samo za ovu godinu prikladni igrokaz koji je pasao svima, a da se neke ozbiljnije stvari ne promijene.

Po meni, 30 godina od početka rata suludo je da ne možemo pronaći način da se Srbi uključe i komemoriraju hrvatska stradanja, a s druge strane da Hrvatska službeno prizna neke stvari koje su se dogodile, a nisu za slaviti.

Kada pišete o Oluji, spominjete nešto što brojne tadašnje izbjeglice tvrde u svojim svjedočanstvima – da nisu bili svjesni da odlaze zauvijek, već su mislili da se idu par dana skloniti, dok hrvatska vojska ne prođe.

Ja se sam sjećam tih priča. Nitko nije želio napustiti Knin. To je bilo stanje neke masovne panike i histerije u kojoj je bilo teško donositi racionalne odluke. Znam da je dominantni stav bio, čak i nama djeci su to govorili, da se idemo pomaknuti dok ne uđe hrvatska vojska i onda ćemo se vratiti kući. To je zanimljiv fenomen koji bi trebalo dublje istražiti. Pitanje je koliko bi ljudi uopće otišlo da su znali da im je odredište Srbija i koliko dugo će ondje ostati.

Mnogo toga u vezi Oluje još je nerazjašnjeno. Spominjete da je noć uoči Oluje, a nakon provalog sastanka u Ženevi, na

radiju priopćena vijest kako su pregovori uspjeli. O čemu je riječ?

To mi je posvjedočilo više ljudi. I to je čudna informacija. Ti ljudi su rekli da su slušali Radio Knin, no ja nisam siguran da je to točno. Mnogo ljudi u Krajini je vjerovalo da je plan Z4 najbolje rješenje. Ti ljudi su rekli da su, čuvši da su pregovori uspjeli, išli sretni spavati, a potom su ih ujutro probudile grnate. Pokušavao sam to provjeriti, no nisam uspio pronaći arhive Radio Knina niti to u arhivama Beograda i Zagreba. Tako da ostaje nejasno je li posrijedi nečija gnjusna šala ili manipulacija ljudima.

Osim događaja vezanih uz Oluju, bavite se još jednom važnom temom za koju ispravno tvrdite kako je zanemarena u službenoj hrvatskoj povijesti – sudbinom hrvatskih Kninjana od početka 1990-ih.

Mogu donekle razumjeti da za Hrvatsku Oluja znači kraj rata i spajanje teritorija pa je teško suočiti se s ružnom stranom Oluje, gdje su ljudi ubijani. No ne mogu razumjeti i nije mi logično, a to mi je definitivno i najtužnija stvar kada govorimo o Kninu, da se nigdje ne mogu pronaći svjedočanstva i događaji koji se tiču iskustva Hrvata u Kninu '90., '91. Toga ima jako malo. Općenito, raz-

doblje života u Krajini je jedna od najslabije istraženih stvari u ratu. Hrvatima su se događale strašne stvari za vrijeme Krajine. To je opća stvar, no o tome nema nikakvih svjedočanstava niti se zna što se točno događalo. Postoji narativ da je većina Hrvata napustila Krajinu i da su se dogodili etničko čišćenje, provokacije, premlaćivanja i ubijanja Hrvata. Ali je jako malo energije posvećeno i od hrvatskih istraživača, povjesničara, da se ta iskustva istaknu. Kako smo Čoko i ja lokalci i znamo dosta ljudi koji su '90., '91. ili '93. otišli ili ljude koji su čitavo vrijeme ostali u Kninu, bilo nam je važno to istaknuti.

Kako to objašnjavate?

To sam napisao u knjizi. Čini mi se da se ti narativi o ratu, posebice u javnom prostoru i od političara, nastoje zadržati crno-bijelima. Malo tko ulazi u ozbiljne analize i realna iskustva ljudi koji su kroz to prolazili. Knin je važan taj jedan dan, a u tu priču se slabo uklapa to što su Hrvati tih godina doživljavali u Kninu. Jer kada se govori o hrvatskim žrtvama, onda se govori o Vukovaru i nekim drugim mjestima. A ovdje ni javnost ni politička elita nemaju kapaciteta da kompleksnije razlože tu priču i daju prostora da se vidi što se Hrvatima događalo u Kninu. To je zapostavljeno. Na jednoj razini to mi je čudno, ali kada se stavi u kontekst kako se priča o ratu, stvari su jasne. Vukovar je dao žrtvu za Hrvatsku, a Knin je mjesto pobjede i slavlja. I ta ružna iskustva Hrvata, jednako kao i Srba, na neki način bacaju mrlju na tu akciju koju treba slaviti. Pa je bolje što manje to spominjati i istraživati. Nema funkciju u toj priči koja se priča, štoviše zamagljuje je, pa je bolje ovako.

Kao jedan od simboličkih događaja tog perioda spominjete utakmicu iz ljeta 1991. u Splitu između Hajduka i Dinama, gdje se pojavio transparent 'Torcida Knin'. Što se dogodilo i zašto je to važno?

To je događaj koji su nam ispričali ljudi koji su tada bili na Poljuđu. Naime, u Kninu su najbrojniji bili navijači Partizana i Crvene zvezde. A na toj utakmici su momci iz Knina, većinom Hrvati, prvi put izvjesili transparent 'Torcida Knin'. Po povratku su ih Delije, koji su ih vidjeli kako drže taj transparent, tražili po gradu da ih premlate. To se odvijalo već u atmosferi kada se Hrvatima prijetilo i kada su im se događale ružne stvari. Bio je to samo dodatni poticaj mladim ljudima da shvate da ne mogu u Kninu opstati. I kap koja je nekima od njih prelila čašu. Bilo nam je važno na to podsjetiti jer se toga još sjećaju samo oni koji su izravno u tome sudjelovali.

Neki Hrvati koje ste sada spomenuli iz Knina odlaze u ljeto 1991., no većina ih odlazi tek 1993. U međuvremenu im se prijeti, u Kninu su postojala dva logora o kojima se danas manje priča. Ti ljudi koji su kasnije otišli uistinu su bili protjerani. Što su vam oni rekli?

Ima nekoliko slučajeva da su ljudi već 1990. počeli naslućivati što bi se moglo dogoditi pa su pobjegli. Do kraja 1991. oni koji su otišli stigli su se spremati, zamijeniti kuće. No većina ih je ostala do akcije Maslenica, kada je bilo puno žrtava sa srpske strane. Tada je došlo do velikog straha među Hrvatima. Oni su bili primorani otići na brzinu i osjećaju da su najgore prošli. Bili su po hotelima i kampovima na moru i nisu imali svoju imovinu do 1995.

Tadašnje zastrašivanje Hrvata u Kninu, pa kninska 'kristalna noć' kao odgovor na zardarsku i kasniji logori nalik su onome što

su u isto vrijeme mnogi Srbi doživljavali u hrvatskim gradovima. I jedno i drugo ostaje nepoznanicom. Kako to? Mnoge stvari, poput Stare bolnice, također su zaboravljene. Čega se vi sjećate?

Sjećam se da je kada sam 1990. krenuo u prvi razred, s nama bio jedan dječak. Sljedeće godine više ga nije bilo. Kada sam pitao roditelje gdje je, oni su samo rekli da se odselio. Znam da mi ništa nije bilo jasno jer se nije pozdravio, pitao sam se kako se to samo odselio. Sjećam se tih nekih sitnica, no ozbiljnije uvide sam stekao kasnije kroz razgovore s roditeljima i ljudima u Kninu i kroz istraživanja na kojima sam radio.

Dolazak Hrvata iz Bosne i Vojvodine

Usložnjavanje kninskih rana odvija se i nakon Oluje naseljavanjem ljudi hrvatske nacionalnosti iz Vojvodine i srednje Bosne koji su, kako primjećujete, u svojim zavičajima doživjeli slične sudbine kao i Srbi koji su otišli iz Knina.

To je stvar koja dodatno komplicira situaciju. Hrvatske vlasti su htjele po odlasku Srba taj prostor naseliti protjeranim Hrvatima iz Bosne i Vojvodine. Ti ljudi dolaze i dobivaju srpske kuće na korištenje. I onda kada se Srbi 1997.

Najtužnija stvar mi je ta da se nigdje ne mogu pronaći svjedočanstva i događaji koji se tiču iskustva Hrvata u Kninu '90., '91. A Hrvatima su se događale strašne stvari za vrijeme Krajine

počinju vraćati, dolazi do prvih kontakata. Ti ljudi su proživjeli slične stvari, no imaju veliku količinu zamjeranja jedni prema drugima. Zanimljivo je gledati kako se u jednoj zajednici iste traume sukobljavaju jer ih je napravila ona druga strana. Izdvojio sam tako primjere ljudi iz Vojvodine koji su otišli pod pritiskom Šešelja i ostalih ratnih huškača. Oni odlaze doslovno protjerani od Srba iz Hrvatske. Neki baš govore da su ih protjerali Kninjani koji su bili najdivljiji. Ti Hrvati iz Vojvodine dolaze s traumom protjerivanja iz vlastitih kuća i onda ulaze u tuđe kuće. To je kompleksan fenomen koji je zanimljiv za istraživanje, ali za te zajednice predstavlja ogroman problem.

Tih godina se i vaša obitelj vraća u Knin, a sva djeca zajedno idu u školu. Sjećate li se da je bilo problema?

Bilo je provokacija među djecom i mladom populacijom, posebno '97., '98. i '99., kada su se Srbi počeli malo intenzivnije vraćati. Kasnije se to relaksiralo. Te provokacije među mladima rezultat su trauma koje su njihove obitelji doživjele. No ono što je dobro, za razliku od Vukovara, jest to da su djeca išla zajedno u školu. I tako su se naučila biti jedna s drugima. Zato je danas društvo u samom Kninu zdravije nego u Vukovaru.

Knjigu ste pisali vi koji ste se nakon Oluje vratili živjeti u Hrvatsku i Igor Čoko koji je ostao živjeti u Beogradu. Koliko se vaše perspektive i pogledi na Knin danas razlikuju?

Brzo smo se složili i napravili knjigu bez većih neslaganja kako stvari postaviti, no ipak imamo različito iskustvo i obrazovanja i socijalizacije i raznih drugih stvari. Čak i sam jezik. Odlučili smo da pišemo ijekavicom, no mogu se vidjeti razlike između naših tekstova. To je rezultat toga što se on obrazovao i živio u Beogradu, a ja u Zagrebu. No mislim da je bilo važno to naše iskustvo odlaska iz Knina da bismo mogli pisati o njemu jer to je grad koji je, kako i stoji u naslovu naše knjige, još u limbu. Ljudi u Kninu bi najradije da se o tome ne priča. Kada smo razgovarali s njima, oni su uglavnom negodovali i govorili da su prešli preko toga i da nema potrebe vraćati se na te teme. No meni to govori upravo suprotno – sve je u redu dok se o tome ne priča. Premda se Hrvati i Srbi druže, čini mi se da u

Bilo je provokacija među djecom i mladom populacijom, posebno '97., '98. i '99., kada su se Srbi počeli malo intenzivnije vraćati. Kasnije se to relaksiralo. No dobro je da su djeca išla zajedno u školu. Zato je danas društvo u Kninu zdravije nego u Vukovaru

toj zajednici ne postoji do kraja iskren odnos i da nije do kraja napravljeno suočavanje ako se ne može govoriti o bolnim temama. Ako je iskustvo Oluje drugačije za mene i mog prijatelja Hrvata, nužno je da o tome možemo razgovarati da bismo imali dobar i iskren odnos. Zato smo i napravili knjigu. No čini mi se da ljudi u Kninu još to ne mogu. Oni će se najteže nositi s ovom knjigom, ali to je i najlogičnije jer je ovo knjiga o njima. I o meni, zato mi ju je i bilo teže pisati nego bilo koju drugu knjigu.

Prva promocija bit će upravo u Kninu. Što očekujete od nje?

Prva promocija će biti krajem mjeseca u Kninu, potom idemo na festival Fališ u Šibenik pa u Zagreb. Očekujem da će ljude u Kninu knjiga zanimati, no mislim da će je radije čitati u privatnosti svoje kuće, a da se mnogi ne žele naći u situaciji da moraju biti ondje gdje se o tome javno raspravlja. ■

INTRIGATOR

Neravnopravne žrtve

Nakon čitanja DORH-ovog izvješća teško se oteti dojmu da se i ovaj put radi o etničkoj pristranosti u istragama za ratne zločine

DRŽAVNO odvjetništvo Republike Hrvatske u svom je najnovijem izvješću podsjetilo javnost na otvorene istrage koje se odnose na ratne zločine počinjene u logorima i zatvorima tijekom rata 1990-ih. Svih sedam istraga, koliko ih je nabrojano, odnosi se na ratne zločine počinjene nad hrvatskim stanovništvom. U pitanju su istrage za zločine počinjene u logorima Bučje i Velepromet, kao i u zatvorima u Kninu, Glini i Spomen-domu na Šamarici.

Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu otvorilo je tako 2018. istragu protiv trojice okrivljenika zbog osnovanih sumnji na kazneno djelo ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika u KPĐ-u Glina, odakle su navodno izveli četvoricu zarobljenika i usmrtili ih. Još uvijek se provodi istraga pokrenuta prošle godine protiv četvorice okrivljenika koje DORH sumnja da kao zapovjednici jedinica milicije SAO Krajine, smještene u Spomen-domu na Šamarici, nisu spriječili zlostavljanja

i mučenja zarobljenih hrvatskih policajaca i zatočenih civila, zbog čega su neki zarobljenici preminuli, a neki su usmrćeni.

Na popisu otvorenih istraga DORH-a je i postupak pokrenut u martu ove godine, u sklopu kojeg se jednu osobu tereti za zločin počinjen u vukovarskom logoru Velepromet, gdje je zlostavljana i ubijena maloljetna osoba. Također, Županijsko državno odvjetništvo u Osijeku prošle godine pokrenulo je istragu protiv četvorice okrivljenika koje su sumnjivi za odvođenje, fizičko i psihičko zlostavljanje u istom logoru.

Županijsko državno odvjetništvo u Bjelovaru pokrenulo je pak 2014. istragu protiv 11 osoba zbog ratnog zločina u logoru Bučje, ali je istraga trenutno prekinuta jer su okrivljenici nedostupni tijelima progona, isto kao što je pred Županijskim državnim odvjetništvom u Splitu trenutno u prekidi istraga pokrenuta 2016. protiv jedne osobe zbog ratnog zločina počinjenog nad civilnim stanovništvom u kninskom zatvoru.

Nakon čitanja DORH-ovog izvješća teško se oteti dojmu da se i ovaj put radi o etničkoj pristranosti u istragama za ratne zločine, koje nisu u duhu političkih poruka koje su se prije dva tjedna mogle čuti na obilježavanju

25. godišnjice 'Oluje' u Kninu. S tim se slaže odvjetnica SLADANA ČANKOVIĆ, koja zastupa obitelji srpskih žrtava.

— Većina postupaka za ratne zločine u kojima su žrtve srpske nacionalnosti i dalje je u fazi izvida i prikupljanja informacija, što u procesnom smislu znači da su jako daleko od pokretanja istraga. Vijest o tome da je otvoreno sedam istraga protiv počinitelja ratnih zločina u kojima su žrtve hrvatske nacionalnosti ide u prilog tvrdnji da je princip postupanja neravnopravan prema žrtvama. Sve je na kraju uvjetovano time je li žrtva Hrvat ili Srbin – ističe Sladana Čanković.

■ Paulina Arbutina

Srbi o Crnogorcu

UVUKOVARU je ovih dana organizacija pod nazivom Savez srpskih udruženja Hrvatske sazvala konferenciju za medije na kojoj je njen predsjednik DRAGAN CRNORAC napao srpske institucije. Obrušio se na SDSS, SNV i ZVO, optuživši ih za nerad i nebrigu za mišljenje 'običnih ljudi'. Naime, Crnogorca, nekadašnjeg saborskog zastupnika SDSS-a, zasmetao je odlazak na obilježavanje godišnjice 'Oluje' njegovog donedavnog stranačkog kolege i novog potpredsjednika Vlade BORISA MILOŠEVIĆA. 'Mnogi su negativnog mišljenja o odlasku Miloševića u Knin. Nije se oglasio ni ZVO, ni SNV niti ijedno vijeće srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj. U srpskoj zajednici u Hrvatskoj o svemu odlučuju jedan ili dva čovjeka', poručio je Crnogorac.

Narednih dana na njegov istup reagirale su spomenute organizacije, kojima su se pridružili SKD Prosvjeta, načelnici pojedinih općina u kojima je na vlasti SDSS i srpska manjinska vijeća s istoka Hrvatske. U svojoj reakciji upozorili su da se previše medijske pažnje poklanja 'ljudima koji predstavljaju sami sebe i pozivaju se na razne saveze apsolutno nepoznate javnosti'. 'Dragan Crnogorac je bio u SDSS-u i tada je za njega SDSS vodio ispravnu politiku. Isključen je iz stranke jer je gledao samo svoju ličnu korist, uključujući i materijalnu zbog koje je na udaru kaznenog zakona. Neuspjeh je doživio u svakom javnom angažmanu, od debakla na izborima za EU parlament, kao i za manjinska veća gdje nije prošao ni na gradskom ni na županijskom nivou', poručile su srpske organizacije i podsjetile kako Crnogorac nije reagirao na brojne primjere diskriminacije pripadnika zajednice kojoj se natura za predstavnika mimo izbornog legitimiteta.

'Pripadnici srpske zajednice u Republici Hrvatskoj dobro znaju što im znači SNV, ZVO, Prosvjeta, SDSS kao i SPC koje Crnogorac napada i proziva bez argumenata. Zalažemo se za racionalnu politiku i unapređenje položaja srpske zajednice u Hrvatskoj bez podizanja tenzija, želimo normalizaciju odnosa srpske zajednice i većinskog naroda u Hrvatskoj, a također i normalizaciju odnosa Srbije i Hrvatske. Onaj ko nije na tragu ovakvih poruka mira, ne radi dobro ni za zajednicu ni za društvo u celini', zaključuje se u saopćenju.

■ N. Jovanović

KRATKO I JASNO

Đake čeka teška godina

Od početka školske godine dijeli nas nešto više od tjeđan dana, no gotovo se ništa ne zna o organizaciji nastave?

Time se produbljuje ionako neizvjesna situacija i stvara anksioznost kod svih koji su povezani s obrazovnim sustavom, od odgojno-obrazovnih radnika do učenika i roditelja. Država je dužna osigurati okvir koji će se baviti dvjema ključnim stvarima: zdravstvenom sigurnošću učenika i fleksibilnošću kurikuluma te jačanjem autonomije odgojno-obrazovnih radnika. Jako je loša poruka ako država desetak dana prije početka nastave nema odgovore na ova pitanja i ako ne preuzme odgovornost za ono što slijedi. Treba imati u vidu i to da nisu sve škole u Hrvatskoj jednake niti rade u jednakim uvjetima. U manjim mjestima postoje škole koje rade u jednoj smjeni i imaju mali broj učenika i u tim sredinama je puno lakše osigurati fizički razmak, higijenu, rasporediti učenike u dvije smjene i sl. U Gradu Zagrebu, posebno zbog posljedica potresa, takvi uvjeti neće moći biti ostvarivi. Stoga je nužno da država ima individualiziran pristup za različite gradove i županije i da smjernice razvija zajedno sa osnivačima.

S obzirom na svakodnevne novooboljele od koronavirusa, smatrate li da bi roditelji trebali slati djecu u školu?

Obrazovne vlasti moraju osigurati uvjete za onu djecu koja zbog određenih osobnih ili obiteljskih rizika neće moći fizički dolaziti u školu. Taj odgovor mora pružiti roditeljima određenu sigurnost kako svatko u tom lancu zna što radi, preuzima odgovornost za svoje postupke i u konačnici donosi odluke koje su primarno usmjerene na dobrobit djeteta.

Kako će na kraju izgledati nova školska godina?

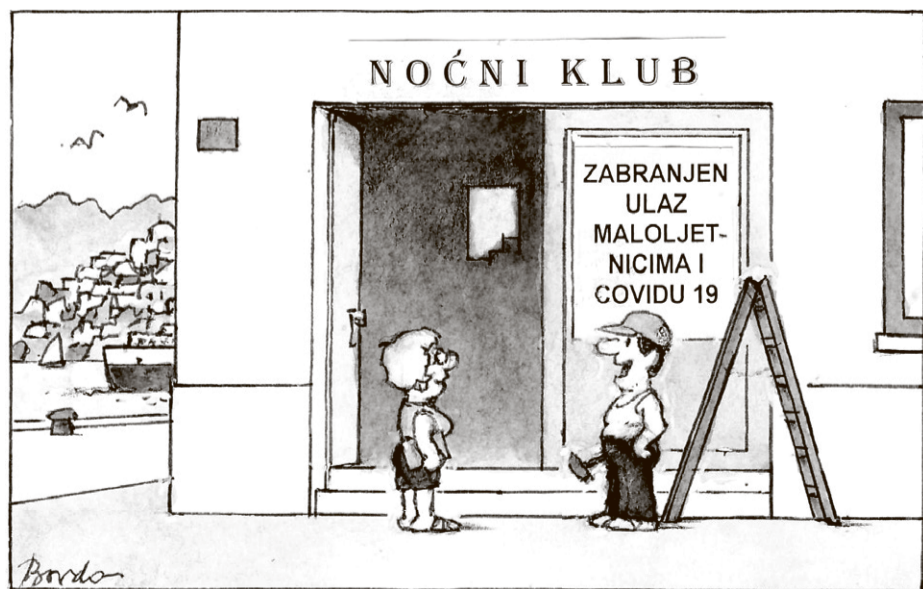
U lipnju 2020. bivša ministrica obrazovanja BLAŽENKA DIVJAK i njen tim razvili su Akcijski plan provedbe nastave na daljinu u kojem su razrađena tri modela nastave u ovoj nastavnoj godini. Radi se o dokumentu na kojem treba nastaviti raditi i nadam se da će ga i ovo novo uspostavljeno povjerenstvo uzeti u obzir. Jako je važno da škole, ali i svi ostali, budu spremni na sve moguće scenarije i da znaju što u kojem slučaju rade. Bude li sve prepušteno *ad hoc* reakcijama i snalaženju svih u sustavu, bojim se da bismo u akademskom, ali i svakom drugom smislu mogli imati jednu jako tešku i frustrirajuću nastavnu godinu.

■ Mirna Jasić Gašić

Otvorili sedam istraga
- DORH (Foto: Marko
Prpić/PIXSELL)

BORDOLINE

— Evo, riješili smo problem zaraze u klubu!...

Izrabljivanje od kuće

Sindikati upozoravaju da se iza najavljenih izmjena Zakona o radu krije alibi za daljnje derogiranje prava radnika, posebno onih koji rade od kuće

PANDEMIJA koronavirusa popularizirala je rad od kuće koji se nameće kao glavni povod za izmjene Zakona o radu, a koje Vlada kani provesti na jesen. S tim u svezi opravdano je posumnjati da je pitanje 'obavljanja poslova od kuće' ili u drugom prostoru koji nije prostor poslodavca, što je već regulirano člankom 17. postojećeg Zakona o radu, samo alibi za derogiranje postojećih radnih prava, ponajprije zbog toga jer najava izmjena dolazi nakon pritiska Hrvatske udruge poslodavaca (HUP), koja u svakoj prilici pokazuje želju za daljnjom fleksibilizacijom radnih odnosa. Također, za vrijeme proljetnog lockdowna nismo čuli nikakve konkretne primjedbe o tome što aktualni zakon čini neprimjenjivim.

SUNČICA BRNARDIĆ, savjetnica za radno i socijalno pravo Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH), kaže za Novosti da u tom svjetlu treba čitati i zahtjeve HUP-a u vezi regulacije rada od kuće. Ona upozorava na moguću relaksaciju propisa o zaštiti na radu, radnog vremena, neoporezivanju naknade troškova, odnosno svega onoga što se negativno odražava na prava radnika.

— Puno je poduzeća u međuvremenu ugovorima bez ikakvog problema reguliralo rad od kuće kao mogućnost za svoje članove. Voljeli bismo iz perspektive Ministarstva rada vidje-

ti analitičku podlogu što to u zakonu nedostaje ili što bi i zašto trebalo mijenjati. Naime, radi se o stavkama koje su prvenstveno predmet ugovaranja i pregovaranja s radnicima, a što poslodavci pritiscima na izmjenu zakona nastoje izbjeći. HUP bi svojim članovima trebao pomagati da iskoriste mogućnost pregovaranja i ugovaranja s radnicima i njihovim predstavnicima kako bi se konkretiziralo ono što je potrebno vezano uz rad od kuće, no umjesto toga, kao i uvijek, traže da im se sve zakonski servira – kaže Brnardić.

U SSSH-u smatraju da Zakon o radu ne treba mijenjati jer dobro funkcionira kao temeljni propis. Pa ipak, domeće naša suvornica, potrebno je još puno poraditi na unaprjeđenju njegove primjene, prije svega razvijanjem sustava kolektivnog pregovaranja, za što u Hrvatskoj, nažalost, nemaju odgovornog partnera. U svakom slučaju, kaže Brnardić, dođe li do otvaranja postupka izmjena Zakona o radu, SSSH će iznijeti niz zahtjeva koji se odnose na povećanje zakonskih prava radnika i unaprjeđenje njihovog položaja. Zbog rada od kuće, dodaje sindikalistkinja, nikako ne smije doći do rastakanja osnovnih prava i obaveza radnika i poslodavaca iz radnih odnosa.

— Naši članovi smatraju da rad od kuće ni na koji način ne smije biti teret za radnike, a pogotovo ne za njihov obiteljski i društveni život, iako većina njih zbog opisa posla nema mogućnost rada od kuće. U najboljem slučaju, rad od kuće trebao bi biti povremen izbor za radnika, a ne samo pandemijska nužnost ili način da poslodavac ostvari

uštede uz održanu produktivnost. Poslodavac je i nadalje obavezan organizirati posao, obveznik je također zaštite na radu po posebnom zakonu, a radnici i dalje rade u ugovorenom određenom broju sati, pri čemu raspored može uzvati eventualnu potrebu radnika za fleksibilnošću. U svakom slučaju, moraju se poštovati granice privatnog i poslovnog, pravo na isključivanje kako radnik ne bi poslodavcu bio neprestano dostupan te omogućiti praćenje radnih sati kao i dodatno plaćanje prekovremenog rada – kaže Sunčica Brnardić.

Stoga je za radnike važno da su upoznati sa svojim pravima i da razumiju kako se ona primjenjuju u kontekstu rada od kuće, kako bi se bolje postavili prema poslodavcima i ispregovarali svoju poziciju. Sindikat svojim članovima tako preporučuje da rad od kuće uvijek urede kolektivnim ugovorom.

■ Dragan Grozdanić

Stavljeno U stranu

NEPOZNATI počinitelj skinuo je u noći s 13. na 14. augusta spomen-ploču GUSTAVU PERL-BENDI, antifašistu židovskog porijekla i poznatom bjelovarskom stolnotenisaču. Ploča, koja se nalazila na njegovoj rodnoj kući u bjelovarskoj Ulici Ante Starčevića, uništena je i početkom 1990-ih godina, a njena replika otkrivena je 5. oktobra 2019., na godišnjicu Bendine smrti. Kao član SKOJ-a i Okružnog komiteta KPJ, Benda je s braćom VOJINA BAKIĆA osnovao Prvu bjelovarsku partizansku grupu čiji je bio zapovjednik.

NENAD NEKVAPIL iz Udruge antifašističkih boraca i antifašista Bjelovar, jedan od inicijatora obnove spomen-obilježja, prvi je primijetio da je ploča nestala. Kako kaže, bilo je vidljivo da je dijelom odšarajfljena, a dijelom iščupana.

— Cijeli slučaj je prijavljen policiji koja je obavila uviđaj. Dostavit ćemo im troškove za izradu nove, iste ploče. Kako se kaže, došli ste u mraku i želite nas vratiti u mrak. Bez obzira na istragu i na počinitelje, ploču ćemo vratiti u originalu. Nećemo falsificirati njen tekst samo kako bismo se nekome svidjeli – rekao nam je Nekvapil.

Na ploči je, pored stihova MAKSIMA GORKOG *Ti si umro, ali u svijesti smjelih i snažnih uvijek ćeš biti živi primjer / Smjeli poziv k slobodi, k svjetlu*, stajalo da je Benda poginuo junačkom smrću bacajući bombe na ustaške krvnike u Koprivnici 1941. Naime, Gustav Perl-Benda poginuo je u svojoj 20. godini tokom pokušaja atentata na ustaškog ministra MILU BUDAKA.

Iz Policijske uprave bjelovarsko-bilogorske odgovorili su nam da je razbijena ploča pronađena nedaleko od mjesta događaja. Policija najavljuje podizanje kaznene prijave za djelo oštećenja tuđe stvari, kao i potragu za počiniteljem. Također, bjelovarska policija ostavlja mogućnost da je 'ploča sama pala te da ju je nepoznati netko sklonio u stranu'.

■ A. Kožul

LEKSIKON TRANZICIJE

Postčinjениčni svijet

POSTČINJENIČNI SVIJET; paradigma koja sugerira poimanje svijeta u slogu beskrajnih potencijalnosti i alternativa, gdje više ne postoji ni minimum konsenzusa o razlici između onog što je istinito, a što ne, onog što počiva na dokazivim činjenicama, argumentima, praksama provjere i racionalnim prosudbama u usporedbi s onim što je rezultat tek vlastite proizvoljnosti, iluzije ili puke interesne makinacije pod krinkom 'alternativnog'. Moglo bi se tezi o postčinjениčnom svijetu dosta toga možda i 'oprostiti' kada bi ostala na marginama postmodernističke slike svijeta koja implicira igru beskrajnih označitelja bez reference na označeno, ili unutar kliničkog nadzora i primjerenog institucionalnog tretmana šizofrenog poremećaja. Kako bi bili jasniji razlozi današnje popularnosti postčinjениčne percepcije društvene stvarnosti, trebalo bi uzeti u obzir systemske, političko-ekonomske i društveno-kulturalne kontekste rastakanja klasičnih vrijednosti u sferama politike, medija, znanosti, obrazovanja..., to jest krizu (kraj?) prosvjetiteljstva.

Za kapitalizam klasičnim praksama sebičnih, antisocijalnih impulsa vođenih tek pukim interesima zarade i profita, nastaju okolnosti pojačane alijenacije, općeg nepovjerenja u institucije sistema te se društvo, panično tragajući za alternativama u vremenu ideološki proizvedene sumnje i straha, okreće i ka postčinjениčnim verzijama svijeta i života. Kada se s pozicija najviše formalne moći na dokaze i činjenice hladno odgovori: možda su to činjenice, ali postoje i alternativne činjenice; koje se pritom ni ne pokušavaju utemeljiti racionalnim principima dokaza, argumentacije i njihove provjerljivosti, kao što to radi, na primjer, američki predsjednik TRUMP, e tada smo već suočeni s otvaranjem Pandorine kutije nakon čega više ništa, niti jedna tvrdnja ili praksa, uključujući i one najgore, nije nezamisliva i nemoguća, a percepcije svijeta ponovno poprimaju srednjovjekovna obilježja (Zemlja kao ravna ploča, teorije zavjere o cijepljenju, kemijskim trovanjima iz aviona itd.).

Ili kada, primjerice, redatelj poput JAKOVA SEDLARA koristi lažnu arhivsku građu koja je pritom amaterski, golim okom vidljivo loše fotošopirana, da bi na tragu revizionističkih laži režimskih povjesničara 'osvjedočio pravu istinu o trostrukom logoru Jasenovac' – tada je to postčinjениčna teza koja je direktno u službi reafirmacije ustaškog nacifašizma. Postčinjениčni svijet je opasan jer u ime 'beskrajnih alternativa' negira jedino polje mogućeg dijaloga, a to je teren provjerenih činjenica, tvrdnji uspostavljenih na dokazima i jasnim metodologijama njihove provjere. A kada zakaže dijalog i logički dokaziva argumentacija, tada nastupa nasilje.

■ Hajrudin Hromadžić

Novo vrste rada trebale bi biti definirane kolektivnim ugovorima (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

Pukljanski izgubljeni raj

Projektu izgradnje golf-terena na području Pukljana tamošnji stanovnici nisu skloni. Napominju da će samo za uzgoj, očuvanje i njegu trave trebati nekoliko tona pesticida, koji će se potom u tom kraškom području taložiti u zemlji i vodi. Pukljansko jezero je, kažu, rajska, netaknuta priroda koju treba takvom sačuvati

PRIJEPODNEVNA omara; na seoskom putu nigdje ni čovjeka ni psa. Putokazna tabla tek sugerira zaseoke: Matići uzduž i poprieko, Skočići desno, Dragovići lijevo. Iz Sonkovića, sela nadomak Skradina, kanimo obići obližnje Pukljansko jezero, koje bi uskoro moglo postati meka za dobrostojeću bjelosvjetsku klijentelu. Lako ih je pod tom sunčevom kapom zamisliti kako u buduću velebnu nautičku luku uplovljavaju s bijelim i metalik jahtama, e da bi već sutra dan odigrali poneku partiju golfa, eto ih potom učas pod blještavim svjetlima restoranskih neonki dok se nagnju nad lokalnim ribljim specijalitetima, a nešto kasnije njihove sjene pod prigušenim svjetlima soba u luksuznim vilama titraju pred počinak. Projekt izgradnje golf-terena na području Pukljana, koji je inače dio ekološke mreže Natura 2000, s navedenim pratećim sadržajima trebao bi se izgraditi na državnim česticama koje je Vlada u jeku koronakrize ponudila na prodaju, a veći dio i u koncesiju, a koliko je zasad poznato, za takav hedonistički (da li i razvojni?) doživljaj interes je iskazala tek nizozemsko-hrvatska tvrtka Dalmatian golf and health resort.

Pa da je i samo ta jedna navedena, sumnjamo da su takvom projektu skloni mještani tog kraja. Negdje smo usput čuli i ovakvo predviđanje: zahukta li se apartmanizacija kraj Pukljana, iz također obližnjih sela, Bičina i skradinskog Gračaca, nadaleko bi moglo odjeknuti: adio kokoši i ostala peradi, zbogom poljoprivredi i ispaši janjadi! Vrijeme je za (elitni) turizam.

I eto konačno živih ljudi u Matićima, troje njih ukupno, pospremaju prtljažnik automobila, jedan je naoko dokon pa mu prilazimo sa zanimanjem.

Živko Damjanić, Jovan Računica i Ilija Računica kraj Pukljanskog jezera

Pao nam je kamen sa srca

Dušu bih ogriješila kada bih rekla da nas je netko vrijeđao na nacionalnoj osnovi, ali tek smo nakon ovogodišnjeg obilježavanja 'Oluje' odahnuli, kaže Dušanka Šorak koja se sa suprugom Jovom 2005. vratila u Liku

DUŠU bih ogriješila kada bih rekla da nas je netko prije, za vrijeme i poslije rata vrijeđao i zlostavljao po nacionalnoj osnovi, ali tek mi je nakon posljednjih događaja u Kninu, gdje je obilježena godišnjica 'Oluje', pao veliki teret sa srca za koji do tada nisam znala koliko je zapravo bio težak, rekla nam je na početku razgovora povratnica DUŠANKA ŠORAK (64) iz Mihaljevca kraj Korenice, prorijedenog seoceta tik ispod Ličke Plješevice.

Davne 1900. godine Mihaljevac je brojio više od 500 stanovnika, stotinu godina kasnije broj se smanjio na jedva 60, a danas u ovom živopisnom, a u isto vrijeme lijepom i surovom ličkom mjestu obitava jedva dvadesetak duša. Odavno ovdje nema vjenčanja i rođenja, a kako su se zaredale sahrane, Mihaljevac će, ako se ne dogodi čudo, zauvijek nestati s geografske karte.

Nekad su Dušanka i njen suprug JOVO (66) imali lijep život. Dobili su troje djece, sinove DANIJELA i BRANISLAVA te kćer DANIJELU, i živjeli su skromno. Nije bilo izobilja, ali svega su imali taman koliko treba. A onda su se u ratu, a pogotovo po njegovom završetku, zaredale nevolje, sve jedna za drugom i sve jedna gora od druge.

- Benaste glave započele su rat koji nam je svima promijenio živote i vratio nas stotinu godina unazad, ali ti benaci, jedni i drugi, nisu marili za to. Kad je grunula 'Oluja', Jovo i ja s troje djece potrpali smo se u fiću i zajedno s cijelim selom krenuli da ni sami nismo znali kuda i zašto. Nakon brojnih peripetija pokvario nam se i auto. Morali smo ga ostaviti, pa smo, gladni i žedni završili u Apatinu. Tamo su nas odmah pohvatili kao teliće, satjerali nas u pretrpane vagone i bez zaustavljanja – pravac Kosovo. Izmučene od dugog puta utrpali su nas u veliku štalu. Kad smo pred zoru izašli van, oko nas su bili nekakvi mrgudni ljudi s puškama. Odmah smo

shvatili da smo iz jednog rata pobjegli u drugi – priča Dušanka.

Dušanka i Jovo su shvatili da na Kosovu nema života jer se na sve strane zveckalo oružjem, pa su s djecom krenuli u nemoću misiju – pješice na sjever, pa kud

puklo da puklo. Nakon više od 600 kilometara dramatičnih putešestvija o kojima bi se mogla napisati knjiga, nekako su se dohvatili Rume, gdje su ostali deset godina.

Samo da nam je zdravlja –
Dušanka i Jovo Šorak

Upoznali su tako, na tanane, gotovo cijelu Srbiju, a da prije toga ranije nisu ni bili u toj zemlji.

- Teško i sporo prolazilo je tih dugih deset godina. Još na samom početku razmišljali smo o svojoj Lici i stijenama na Plješevici, ali nismo imali novca za povratak. Trideset i pet godina sam bio profesionalni kuhar u hotelu na Plitvičkim jezerima i to je, zapravo, bio jedini posao koji sam znao i mogao raditi. Nažalost, tamo gdje smo izbjegli trebali su radnici na njivama, zidari, i slično, pa sam jedva nekako uspijevaio tu i tamo zaraditi, ali samo hranu koju sam odnosio kući i ništa drugo. Supruga Dušanka prala je i čistila tuđe kuće, od jutra do mraka, za nekakvu crkavicu, pa nikako nismo uspijevali sakupiti novac za režije, a kamoli za put u Hrvatsku – objašnjava nam Jovo Šorak.

DJECA su u Srbiji završila škole. Danijela je izučila za biotehnologa, Danijel za konobara, a Branislav je postao majstor za poljoprivredne strojeve. Kad su 2005. sakupili nešto novca i povadili papire, vratili su se u Mihaljevac. Jovo je ostvario 1300 kuna mirovine, Dušanka 1200, pa to rastežu kako znaju i umiju. I taman kada su pomislili da su nevolje iza njih, pogodila ih je najveća – kćerka Danijela prije dvije godine teško se razboljela i umrla u 38. godini života, a iza nje su ostali suprug i troje djece. Gubitak kćerke shrvao ih je do kraja, pa se ubrzo i Jovo teško razbolio. Prošle godine operiran je od karcinoma. Na neko vrijeme tijelo se umirilo, a onda su se opet pojavili znaci bolesti. Sad čeka još jednu operaciju. Sin Branislav s obitelji živi u Korenici, Danijel je u Crnoj Gori, a Dušanka svakodnevno vodi borbu s Jovinom bolešću i tugom zbog gubitka kćerke.

- Sada nam je zaista teško. Svako malo Jovo mora u Zagreb na pretrage i kontrole zloćudne bolesti. Samo prijevoz košta nas 600 kuna, jer se on ne može truckati u autobusu, pa vi računajte. Uglavnom, gladan i žedan ode i gladan i žedan se vrati. Nikako sastaviti kraj s krajem. E, samo da Jovo ozdravi, sve ćemo mi to prebroditi – kaže nam Dušanka.

Iako ni sama nije najboljeg zdravlja, Dušanka redovito obrađuje bašću, pa sad imaju povrća čak i za zimu, ali svakodnevno vodi bitku s divljim svinjama koje su se spustile s Plješevice. Pitamo ih za odnose s rijetkim susjedima, ali i ukupan suživot u njihovu kraju.

- Nikada mi nismo imali problema s Hrvatima. Družili smo se, zajedno se radovali i žalovali, pomagali jedni drugima i tako je to išlo sve do nesretnog rata. E, onda smo pobjegli, a do nas su stizale svakakve ružne vijesti iz starog kraja koje su nas plašile, pa se nije bilo lako vratiti. Nakon povratka smo svako malo čuli na vijestima kako mi Srbi baš i nismo poželjni. Iako nam nitko nije učinio ništa nažao, svejedno se u nas uselila nekakva zebnja.

Zapišite u tim vašim novinama da smo nakon ovogodišnjeg obilježavanja 'Oluje' odahnuli. Čuli smo riječi koje smo dugo priželjkivali, a najava zajedničkih posjeta mjestima stradanja hrvatskog i srpskog naroda nas ohrabruje – kaže Dušanka Šorak.

■ Vladimir Jurišić

Кров за Којиће

Сплитски ВСНМ покренуо је акцију помоћи за породицу Славољуба Којића, који је почетком 1990-их остао без свог дома на Жњану

Кад се говори о акцијама помоћи потребитима, углавном се има на уму забачена села и засеоке, често без струје и воде. А да и по градовима има много случајева људи којима треба помоћ, доказује више хуманитарних акција које су покренули ГОРДАНА И ИЛИЈА БОРКОВИЋ, чланови градског и жупанијског ВСНМ-а у Сплиту.

Једна од већих акција, коју су Борковићи провели уз помоћ донатора, српских институција и градских власти, она је којом су помогли породици Славољуба Којића. Тај фетиви Сплићанин као младић је остао без свога дома на Жњану, у који се почетком 1990-их, када је његова породица била одсутна, уселио један 'заслужни' припадника хв-а. Кућа је касније срушена, а замјенски стан је припао узурпатору. Породица Којић се годинама судила с њим, али безуспјешно.

Због тога Славољуб, који данас има 51 годину, са својом супругом Ингрид и њиховим најмлађим 12-годишњим сином живи у два контејнера, наслана један крај другог, у Каштел Камбеловцу. Контејнере су, као и земљиште на којима су смјештени, купили својим средствима. Будући да је могуће легализирати само чврсте објекте, око земљишта су саградили бетонске зидове. Но због ограниченог рока за легализацију, без које не могу добити прикључке за струју и воду, нашли су се у цајтноту.

- Акцију за Којићеве покренули смо прољетом кад смо за вријеме епидемије обилазили терен и дијелили хуманитарне пакете. Одлучили смо им помоћи када смо видјели како живе

Радови на кући Којићевих

и чули њихову причу. Наша кћерка Емилија, која живи у САД-у, покренула је донаторску акцију преко платформе ГоуФандМи – говори за Новости Гордана Борковић, која је потом с Илијом, предсједником градског ВСНМ-а, мобилизирала бројне људе и институције.

Град Каштела и градоначелник Денис Ивановић дали су средства за прикључак струје уз обећања да ће омогућити и багер за ископ ваљане септичке јаме, док су градски вијећници покренули хуманитарну акцију 'Помозимо обитељи Којић' и отворили рачун за прикупљање новчаних средстава с циљем набавке грађевинског материјала. У акцију, која траје до октобра, укључило се и Српско народно вијеће које је донирало средства за набавку врата и прозора, јер тек кад се они поставе моћи ће се демонтирати постојећи контејнери и

излити плоче на дијелу пода и крова.

- За сада нема новца за израду правога, косога крова, али се надамо да ће се и за то скупити средства – прича Гордана Борковић, која има само ријечи хвале за бројне појединачне донаторе као што је Божо Буловић, који је омогућио унутрашњи развод струје по кући, а нада се и да ће нека подuzeћа дати помоћ у новцу или роби.

- Надамо се да ће Којићи до јесени обавити све радове те да ће ЛЕО, који је недавно имао рођендан, на следеће славе моћи позвати своје другове из разреда – додаје Гордана, која је и раније била укључена у сличне акције.

Тако су помогли 70-годишњем Вучети Кукањцу, који у Сплиту живи 50 година, али од 1990. није вадио папире нити редовно продужавао боравак. Због тога није могао остварити правно на социјалну помоћ

и здравствено осигурање које му је нужно због болести. Кукањац живи у некадашњој бараци хж-а и има струју, али му кућа прокишњава.

- У сурадњи са Центром за социјалну скрб, Каритасом и Црвени крстом испословали смо топли оброк који му достављамо кући, а донирали смо му и пакете с храном. Но најважније је да му испослујемо стални боравак због права које он носи – говори Гордана и додаје да су уз помоћ СНВ-а помогли и 70-годишњем Бранку Вучковићу, којем је због дуга струја била искључена двије године.

Илија Борковић истиче да је изузетно задовољан одзивом појединаца, подuzeћа, установа и представника српских институција.

- Проблем што се јако мало систематски бавимо људима у трећој доби јер наше српске организације то још немају у плану као сталну активност. О старијим људима, од којих је многима нужна помоћ, и иначе мало тко брине. Због тога су нам по градовима нужни волонтери који би обилазили те људе и помагали им. Добре воље и ентузијазма би се свакако нашло, а многи би без проблема издвојили дио свог времена. Уосталом, једна од улога наших Вијећа јесте и социјална компонента, односно помоћ припадницима заједнице, што смо овог прољећа и показали. Помоћ не мора бити само у пакетима, па у сурадњи с правном службом СНВ-а настојимо наћи рјешење за наше суграђане с проблемима – истиче Илија и потом цитира изјаву ЛАЗАРА ПЕРИЋА, једног од донатора на платформи ГоуФандМи: 'Схватио сам да је наше мало неком заиста много.'

Акције помоћи у Сплиту поздравља ТАТЈАНА ДРАГИЧЕВИЋ из СНВ-овог Одјела за социјална и хуманитарна питања.

- Кад смо преко градског и жупанијског ВСНМ-а сазнали за особе које су требале подршку у рјешавању својих потешкоћа, пружили смо им финансијску помоћ с циљем ублажавања њихове неповољне животне ситуације. Ово је још један позитиван примјер сурадње српских институција у Хрватској. Осим тога, хуманитарна акција за Славољуба Којића, коју је покренуо ВСНМ Града Сплита, може бити примјер добре праксе свим нашим вијећима – закључује Татјана Драгичевић.

■ Н. Јовановић

Ђурање повратка

ПРЕДСЈЕДНИШТВО Вијећа српске националне мањине града Карловца одржало је прошле сриједи сједницу на којој се говорило о плану и програму рада Одбора за културу, вјеру и историју те Одбора за одгој, образовање и омладину.

План, који је образложио предсједник тих одбора Ђорђе Вујновић, а који подразумијева остварење још тјешње сарадње са спц-ом, организацију неколико предавања о историји српског народа и опћенито Срба на подручју града с нагласком на одгој и образовање младих, усвојен је након краће дискусије.

Чуло се мишљење да се Вијеће мора више ангажирати око помоћи људима, посебно млађима, који се желе вратити у свој родни крај. Чланови предсједништва су се сложили да ће предсједник Одбора за повратак, обнову и економско-социјални положај Срба, информирање, издаваштво и документацију МИРКО ЈАЊАТОВИЋ сазвати састанак и прибавити имена људи који имају проблема при повратку и обнови на подручју Карловца како би им се помогло путем градског и жупанијског ВСНМ-а те српских представника у другим управним тијелима.

Предсједница карловачког ВСНМ-а Даница Кљајић

Карловачко вијеће, како је рекла његова предсједница Даница Кљајић, још није добило одговор на захтјев упућен Граду. Њиме се тражило да се ВСНМ-у шаљу материјали за сједнице градског вијећа којима би присуствовао Јањатовић. Изражен је и захтјев да се на зграду у самом центру града, гдје се сада налазе српске институције, поставе двојезичне плоче.

Договорено је да се до краја године, ако то пандемијске околности буду дозвољавале, коначно реализира планирана посјета чланова карловачког ВСНМ-а и припадника српске заједнице из тога града у неки други дио Хрватске, као што су Равни котари, манастири Крупа и Крка те слапови Крке, западна Лика и манастир Гомирје, Пакрац и Липик или пак Вараждин, Лепавина и Соколовац.

■ М. Ц

Želimo zadržati mlade

Naša je želja da u Negoslavcima nema nezaposlenih. To nije lako ostvariti, ali idemo ka cilju

Kakvo je aktualno stanje u Negoslavcima? Mogu reći da smo se bez obzira ne otežavajuće okolnosti oko epidemije korone proletoš potrudili da koliko god možemo budemo ljudima na raspolaganju. Preduzimali smo mere kao što su dežurstva, raspodela pomoći ili izdavanja dozvole za kretanje, tako da su se poljoprivredni radovi normalno odvijali. Svaki građanin dobio je zaštitnu opremu, a obilazili smo preko stotinu staračkih domaćinstva i pitali da li im je nešto potrebno. Stanje je pod kontrolom i zadovoljan sam kako se pridržavamo mera županijskog i drugih štabova civilne zaštite, pogotovo što koroni nije kraj.

Kad je u pitanju funkcionisanje lokalne samouprave, doneli smo budžet i sve akte koje smo trebali, a sve završavamo planiranom dinamikom. Sprovodi se nekoliko projekata za koje smo sredstva dobili preko konkursa Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU, Ministarstva graditeljstva i SNV-a, a odnose se na uređenje centra Negoslavaca, lokalnih puteva, staza, mesnog groblja i rasvete na fudbalskom igralištu. Nabavili smo i priključne mašine za naše komunalno preduzeće i uređenja komunalne infrastrukture, a kako imamo raspisane javne radove, nabavili smo kosilicu i malčer. U upravnoj zgradi opštine uradili smo sistem za grejanje i hlađenje.

Jako nam je važno zapošljavanje ljudi, tako da su potpisani ugovori za program pomoći po kućama 'Zaželi' preko kojeg je zaposleno 18 osoba. Kako za nas i jedno radno mesto puno znači, to je jedan od većih projekata, pri čemu je naše opština sa 1100 stanovnika po popisu iz 2011. specifična jer zapošljavamo najviše žena, odnosno pri samom vrhu u zemlji. Kroz programe javnih radova zaposlit ćemo šest osoba, tako da je zapošljavanje preko 30 osoba

kroz projekte u dogovoru sa Zajedničkim većem opština velika stvar. Naša je želja da u Negoslavcima nema nezaposlenih; to nije lako ostvariti, ali idemo ka tome.

Što radite po pitanju privlačenja i zadržavanja mladih u općini?

U cilju privlačenja mladih imamo poseban paket mera na koji smo ponosni i odnosi se na provođenje demografskih mera u cilju

sprečavanja raseljavanja. Dajemo pomoć mladim porodicama oko kupovine kuća; za to smo odredili 150.000 kuna, odnosno 25.000 kuna po jednoj porodici. Konkurs je trajao mesec dana, javilo se pet porodica s kojima su potpisani ugovori. Za tu meru ima interesa i za naredni period, tako da će nam koristiti u budućnosti. Druga mera je pravilnik o konkursu za mlade obrtnike i preduzetnike za što se izdvaja 100.000 kuna. Suština je da i kroz tu meru zadržavamo mlad. Interes postoji, jer pojedinci žele npr. otvoriti keramičarski ili mehaničarski obrt ili se baviti uzgojem gljiva, tako da verujem da ćemo sav taj novac iskoristiti. Izdvojili smo sredstva za stipendije; za ovu godinu iznos je 30.000 kuna, odnosno 6000 kuna po studentu. Pored toga, porodice s više od troje dece biće oslobođene plaćanja komunalne naknade, kao i obrtnici koji u Negoslavcima imaju prijavljen obrt i prebivalište.

Kako gledate na aktualnu najavu o smanjenju broja općina? Jesu li Negoslavci održivi?

Verujem da jesu, to ne govorim napamet već iz dugogodišnjeg iskustva. Živimo na istoku Hrvatske koji je slabije razvijen. Naši ljudi sreću se s ukidanjima matičnih ureda, skraćenim radnim vremenom pošte, smanjenjem mreže škola... Opštine su našim građanima prva adresa – obraćaju se najpre nama, a mi se trudimo da im izađemo u susret. One nerazvijena i slabije naseljena već beleže strahovitu migraciju, koja bi u okolnostima smanjenja broja opština i službi kojima se građani mogu obratiti bila još izraženija. Želja svih nas je da imamo uređenu i bogatu državu i ako postoji način na koji će se to urediti, mi ćemo ga podržati. Ne bismo voleli da nam se desi da budemo još više zanemareni i zapušteni i da se još manje ulaže na ovom području. Tada bi i obično servisiranje javnih površina bilo ugroženo.

■ Nenad Jovanović

Nijemci protiv fašizma

U SLATINSKOM Drenovcu obilježena je 77. obljetnica osnutka partizanske jedinice Ernst Thälmann, jedine anti-fašističke postrojbe u Europi u Drugom svjetskom ratu sastavljene od boraca i borkinja njemačke narodnosti – seljaka, radnika, obrtnika i učenika. Vijence su na devastiranom spomen obilježju u središtu sela te na katoličkom i pravoslavnom groblju u Mikleušu kod Slatine položili predstavnici Udruge antifašističkih boraca i antifašista Slatine, Vijeća srpske nacionalne manjine i Općine Mikleuš.

Četa je osnovana 15. kolovoza 1943. na osnovu odluke Drugog korpusa narodno oslobodilačke vojske Hrvatske sa svrhom da se što većem broju pripadnika njemačke nacionalnosti omogući sudjelovanje u narodno oslobodilačkoj borbi po uzoru na češko-slovačku brigadu Jan Žižka i mađarsku Sándor Petöfi. Bio je to odgovor na fašistički teror nad stanovništvom Slavonije uključujući i Nijemce koji su se odbijali odazvati na mobilizaciju u okupatorske snage. U početku je djelovala u sastavu Podravskog odreda, kasnije je raspoređena u sastav Moslavačke brigade i na kraju u Brodskoj brigadi, a povremeno, u kraćim intervalima, i samostalno. Članovi su joj bili folksdojčeri koji su se dotada borili u

drugim jedinicama. Bili su to mahom borci iz njemačkih sela iz okoline Pakraca, Osijeka, Slatine i Orahovice, kao i iz mješovitih hrvatsko-njemačkih, odnosno srpsko-njemačkih sela Levinovca, Trnave i Gašinaca te prebjeci iz jedinica Weimarske, Nijemci iz Njemačke, Belgije i Austrije. Borila se pod zastavom Weimarske Republike s crvenom zvijezdom, a zapovjedni jezik bio je njemački. Sudjelovala je u bitkama kod Pleternice, Čaćinaca, Piškorevaca, Andrijevac, Mikleuša i Slatine.

- Vijest o osnivanju čete za vrijeme Drugog svjetskog rata odjeknula je gorućom Europom, jer drugdje nije zabilježena

ovakva hrabrost Nijemaca. Zato su na obljetnice osnivanja od 1964. do 1990. ovdje dolazili diplomatski predstavnici Istočne Njemačke – rekao je VLADIMIR JURIC, predsjednik Udruge antifašističkih boraca i antifašista Slatine.

Četa je nazvana po revolucionaru ERNSTU THÄLMANNU, generalnom sekretaru Komunističke partije Njemačke i kandidatu na izborima za predsjednika Weimarske Republike. Gestapo ga je uhapsio i zatvorio 1933., a potom poslao u njemački koncentracijski logor Buchenwald gdje je 1944. ubijen po Hitlerovoj zapovijedi. Tijekom građanskog rata u Španjolskoj nekoliko po-

Devastirani spomenik četa na obnovu

strojbi njemačkih republikanskih dobrovoljaca inspirirano Thälmannom, nosilo je njegovo ime.

- Kroz četvrtu je za nešto više od godine dana, koliko je postojala, prošlo preko stotinu boraca. Kada je rasformirana, u njezinom sastavu bilo je tek pet ili šest onih koji su sudjelovali u osnivanju. Rat je preživjelo njih desetak, svi ostali poginuli su u borbama – naglasio je Jurić.

Prema knjizi MILANA KAVGIĆA 'Papuk planinom', četa je djelovala uspješno sve do 27. studenog 1943., kada su se partizani sukobili s oklopnim postrojbama njemačke vojske kod Humljana u blizini Slatine. U sukobu s tenkovima stradalo je preko stotinu pripadnika Ernsta Thälmana. Više od polovice njih pokopano je u dvije grobnice u Mikleušu, dok se ostalima za sada ne zna grobno mjesto. Na katoličkom groblju u Mikleušu sahranjeno je 13, a na pravoslavnom 42 njemačka partizana. Grobnice su skromno obilježene i oštene zubom vremena.

O njima danas vodi brigadu Udruga antifašističkih boraca i antifašista Slatine, a predsjednik Općinskog vijeća Mikleuša IVAN KANSKI izjavio je za Novosti nakon polaganja vijenaca da će lokalna vlast razmotriti prijedlog sanacije spomen obilježja i u proračunu za sljedeću godinu izdvojiti novac za te namjenu. Godine 1990. je snimljen film 'Volio bih da sam golub' koji za povijesnu pozadinu koristi priču o ovoj četi.

■ Goran Gazdek

Сјећање на крвави август

Осим жртвама усташког терора из 1942., одајемо почит страдалима у рату 1990-их, каже Козловић

У СЕЛИМА западне Славоније и ове је године одржан низ комеморативних скупова за жртве усташког покоља. Овогодишње обиљежавање страдања Срба током „крвавог августа 1942. године“ започело је у Торњу, гдје је 4. августа одржан помен за 65 побијених цивила. Осим овог мјеста страдања, делегације ВСНМ-а Пожешко-славонске жупаније те Удруге антифашистичких бораца и антифашиста Пакрац-Липик положили су вијенце у самом селу. У Дерези је помен за побијене истог дана служио епископ пакрачко-славонски Јован. Само у том селу је 4. августа 1942. убијено 250 недужних цивила, а посебно је болна чињеница да је страдало преко 70 дјеце.

Комеморативни скуп 11. августа одржан је у селу Бранешци, гдје су на тај дан 1942. усташе побили 87 мјештана и 120 избјеглица с Козаре. Том приликом присутни су се присјетили бораца, који су погинули у нов-у или су убијени по логорима, те седам српских цивила убијених у том селу 1991. Помен на гробљу служили су протојереј ставрофор Лука БОСАНАЦ и протођакон МИЛАН ТОМАШЕВИЋ, док су окупљене код споменика поздравили замјеник

Милан Козловић и Никола Ивановић

градоначелнице Пакраца НИКОЛА ИВАНОВИЋ, предсједница Удруге антифашиста Пакрац-Липик МИРЈАНА БИЛОПАВЛОВИЋ, вијећница СДСС-а у пакрачком градском вијећу МИРСАДА ПОПОВИЋ ДАМЈАНОВИЋ, као и предсједница Мјесног одбора Бранешци АНА РОМАНИЋ. Наредног дана одржани су помени у Јапаги код Липика, гдје су усташе у два бунара бацили тјела локалних Срба.

У селу Кусоње код Пакраца 13. августа Парастос у храму Св. Петра и Павла

одржана је пак комеморација за око 520 побијених Срба из тога села као и оближњих Драговића и Чакловца те избјеглица с Козаре. У синхронизираној акцији усташе су тог дана покупили све које су затекли у тим мјестима. Мртве и полуживе жене, дјецу и старце бацили су у два бунара, а остале су спалили у оближњој цркви Светог Георгија. Око 360 мушкараца и жена одведено је у логоре из којих се већина никада није вратила. Комеморацији код споменика подигнутог 1952., оштећеног током рата и обновљеног 2013. године присуствовало је 50-ак људи, а вијенце су положили делегације Владе, Амбасаде и Конзулата Републике Србије, ВСНМ-а Пожешко-славонске и Вировитичко-подравске жупаније, Удруга антифашиста Пакрац Липик и Града Пакраца. Окупљени су потом у колони кренули према два бунара гдје су одржани помени, а затим и литургија коју је служио епископ пакрачко-славонски Јован уз саслужење свештенства епархије.

- Мањинска вијећа и антифашисти сваке године обиљежавају годишњицу страдања Срба у августу 1942., од Торња и Дерезе 4. августа до Слобоштине 16. августа. Осим жртвама „крвавог августа“, одајемо почит страдалима у рату 1990-их. Битно је да се ми, који се из прича старијих сјећамо тих догађаја, окупљамо и не дозволимо да се то заборави – рекао је за Новости предсједник пакрачког ВСНМ-а МИЛАН КОЗЛОВИЋ, који је истакнуо важност заједничког обиљежавања страдања у којем судјелују српски вијећници, СПЦ и антифашисти.

- Имамо исти циљ, одати почит и важно је да се у томе не дијелимо – закључио је Козловић. Посљедња овогодишња комеморација одржана је у селу Слобоштина код Пожеге, гдје је 16. августа 1942. убијено 1368 Срба.

- Злочин у Слобоштини је завршетак крвавог августовског циклуса страдања на подручју Пакраца и Пожеге. Слобоштина је једно од ријетких мјеста у којима је извршена ексхумација посмртних остатака страдалих – рекао нам је Никола Ивановић.

■ Н. Јовановић

ИНФО

Асфалт у Расињи

НАКОН увођења водоводне мреже и реновирања друштвених домова, опћина Расиња је од ове године кренула у модернизацију саобраћајне инфраструктуре у насељима с већинским српским становништвом. Прије два тједна завршено је тако асфалтирање цесте која повезује Иванчец с Малом Расињицом код Копривнице. Радове на асфалтирању, који ће саобраћај учинити сигурнијим и бржим, обавило је жупанијско подузеће за цесте, док је Копривничко-крижевачка жупанија финансирала подлогу с 400 хиљада куна. Обновљеном цестом посебно су задовољни мјештани Иванчеца и Расињице.

- Напокон нам је олакшана возња кроз три километра цесте која је прије била оштећена. Надамо се да ће ускоро асфалтирати и дио цесте до Дуге Ријеке – рекла нам је мјештанка Иванчеца РАДМИЛА МИЛОШЕВИЋ.

■ З. В.

Немар комуналаца

МНОГИ становници општине Соколовац у Копривничко-крижевачкој жупанији прошлог викенда изразили су незадовољство радом локалне комуналне службе. Велику љутњу изазвало је неуређено мјесно гробље у Соколовцу, гдје се сахрањују покојници православне и католичке вјероисповијести.

Да је гробље у лошем стању, најбоље показују и фотографије које су поједини Соколовчани објавили на друштвеним мрежама. Иако се о великом немару своје службе надлежна општина још није очитала, све више огорчених грађана поручује како ће ствар узети у своје руке те да ће сами покосити траву и уклонити коров. 'Када немају респекта према мртвима, онда се зна колико се цијене мјештани ове опћине', прокоментирао је Томислав, један од незадовољних грађана. Слична је ситуација и у оближњем мјесту Доња Велика, гдје је пак зарасло католичко гробље.

■ З. В.

Помен херојима

У ОРГАНИЗАЦИЈИ Вијећа српске националне мањине општине Магаденовац у суботу, 15. августа, у Кућанцима су положени венци и одржан парастос за невине жртве нацистичког терора убијене у августу 1942 и 1944. године те за страдале партизане 51. војвођанске дивизије, који су сахрањени у том месту.

предводили су свештеници СПЦ-а ДРАГАН ГАЂЕША и ЈОВАН ШАУЛА. Венце на споменик жртвама фашизма и палим борцима на Сремском фронту из села су у име ВСНМ-а општине Магаденовац и ВСНМ-а Осјечко-барањске жупаније положили делегације на чијем су челу били ГОЈКО ЋОСИЋ и ДЕЈАН ЈЕЛИЧИЋ.

Иако су Кућанци мало село, током Другог светског рата у Народноослобо-

дилачкој борби учествовало је око 450 мештана од чега је погинуло њих 129. Из Кућанаца су на Папук пошли први партизани и основали први Народноослободилачки одбор на подручју котара Доњи Михољац. Дана 12. августа 1944. у Шљивошевцима је стрељано девет српских цивила из Кућанаца као знак одмазде за једног убијеног немачког војника.

Кућанце су 18. априла 1945. године ослободили борци 51. војвођанске дивизије југословенске народне армије. То село се први пут спомиње 1680. године, а основали су га Срби из северног Подриња бежећи пред Османлијама. У Епархији пакрачко-славонској, која је за православце света регија, Кућанци су посебно важно место јер је у њему рођен српски патријарх ПАВЛЕ. Због великог значаја у том селу је половином новембра прошле године обележен јубилеј 800. година аутокефалности СПЦ-а.

■ З. Поповић

Парастос су служили свештеници Драган Гађеша и Јован Шаула

Kako smo preživjele 'Oluju'

Dvije hrabre prijateljice Dušanka Dubajić i Ankica Rodić, jedna Srpkinja, a druga Hrvatica, preko dva mjeseca su se skrivale od hrvatskih vojnika, koji su 7. avgusta 1995. ušli na područje Donjeg Lapca

DVA mjeseca i osam dana mogao bi biti naziv filma snimljen po istinitom događaju. Točno toliko vremena dvije hrabre prijateljice, jedna Srpkinja, a druga Hrvatica, provele su u ličkim šumama krijući se od hrvatskih vojnika, koji su 7. avgusta 1995. ušli na područje Donjeg Lapca. Uoči obilježavanja ovogodišnje obljetnice 'Oluje', u Srbu smo se sastali s 88-godišnjom DUŠANKOM DUBAJIĆ iz Donje Suvaje, koja je dugo čekala da priča o njoj i pokojnoj ANKICI RODIĆ (r. 1920.) iz Bilaja bude javno kazana. Iako u poznim godinama, Dušanka se detaljno sjeća svakog dana koji je provela strahujući za goli život. Govori nam da je imala osam godina kad joj je majka ubijena u masovnom ustaškom pokolju 1941. u Donjoj Suvaji. Sve zapišite, kaže nam, želim da se sazna istina.

Dok je u ljeto 1995. gledala nepregledne kolone ljudi na cesti prema Bosni i Hercegovini, Dušanka je sa svojim susjedima na radiju slušala govor FRANJE TUĐMANA, koji je pozvao građane srpske nacionalnosti da ostanu kod svojih kuća bez bojazni za život i imovinu.

- Mislili smo da će pola naroda ostati, ali bolje da nije. Prljava politika, sve je to bilo dogovoreno. Vojska je deset dana pred 'Oluju' gradila cestu prema Martin Brodu, a da mi toga tad nismo bili svjesni - započinje Dušanka, koja je unatoč odlasku članova obitelji odlučila ostati u selu.

Ujutro 8. avgusta Dušanka se s Anikicom uputila prema svom imanju da pusti krave. Ankicu je sakrila u nekom kanalu gdje su procijenile da nema opasnosti od granata i potom krenula prema kući.

- Ispred moje kuće bila su parkirana dva sanitarna auta, a na pragu su sjedili bolničarka i šofer. Neki vojnici su sjedili pod terasom, a drugi su ordinirali po kući koja je bila puna svega. Ja kažem: 'Dobar dan, ja sam došla da se prijavim.' Đavo zna kako je meni mozak radio. Pita me bolničarka gdje sam dosad. Kažem da sam čuvala krave. Taj šofer balavac me pita 'a gdje je narod', ja kažem da je otišao. Počnu oni mene provocirati, jesam li slavila pad Vukovara, jesam li se obogatila. Vidim da se on uozbiljio, drži nož. U taj mah prilazi čovjek, mora biti oficir, drži kalašnjikov i kaže: 'Pusti ženu na miru.' Dođe drugi, rani mi kera, baci nož na mog Lesija. On

dobacuje 'nećemo im dati da se vrate'. A ja sliježem ramenima. Oni bi mene ubili da nije bilo tog oficira, sigurno. Pitam onda oficira smijem li u kuću. Veli on meni 'možete, ali nemojte'. Rekao mi je da se sklonim dok sve ne prođe pa da se onda odem prijaviti. On me je zaštitio, to sam

tek poslije shvatila. 'Ko zna, možda mi je nekad bio gost - priča Dušanka, koja je sa svojom porodicom ranije imala restoran i diskoteku u Suvaji. Oficir ju je pratio dok nije zašla iza štale. Došla je do Ankice i noć

Želim da se sazna istina -
Dušanka Dubajić

su provele u potoku iz kojeg nisu smjele piti vodu jer su znale da je zagađena. Planirale su malo prije jutro krenuti na vrelo Une, gdje se sklonilo preostalih devetoro susjeda.

- Kažem ja babi, mi sad moramo četveroško da odemo u našu štalu, neće nas vidjeti, noć je, pa ćemo pred dan poći da predemo preko glavne ceste u Lošice. Ma kakvi, mjesecina ko' dan, stražar hoda, nema nam izlaza. Ankica je tad imala 75 godina, ali je bila dobrodržea. Uspjela sam privući gumu za vodu da malo popijemo - prisjeća se Dušanka.

TU su se krile do 10. avgusta, kada su vidjele automobile i četiri kamiona kako dovlače topove. Rasporedili su ih po Dušankinoj njivi. Kaže da je tada prvi put čula vojne koordinate i da je s tog mjesta granatirana Bosna. 'Lažu, 'Oluja' nije završila 7. avgusta, mi smo živi svjedoci', kaže Dušanka koja je to rekla i na sudu kada se sporila za naknadu štete zbog kuće koju joj je vojska zapalila 14. avgusta.

Dušanka i Ankica su se potom uspjele dokopati Zaklopca, sela odakle su Dušankini roditelji. Preko dana su se krile u šumi, a kada bi pala noć i prestali topovski udari, odlazile bi u napuštenu kuću. Pekle su kruške i krumpire te pile glogov čaj. Cijelo vrijeme su osluškivale početak i kraj granatiranja i nadale se da će sreći policiju kojoj će se predati. Uporno su htjele pronaći susjede, ali tokom dugog pješaćenja kroz žbunje često su gubile orijentaciju, iako su jako dobro poznavale teren. Dok su se sakrivala u jednoj kući, vidjele su da im se približava vojska. Iskočile su kroz prozor i sakrile se u jarugu. Čule su uzvike 'ovdje je netko bio' i potom vojnike kako pale tu kuću. Krajem septembra vidjele su tri automobila s oznakama UNPROFOR-a. Dušanka govori da je izašla na cestu i digla ruke, no UNPROFOR-ovci su samo prošli kraj nje.

Zadnje dane prije izbjavljena provele su u Suvaji u blizini kuće Dušankine jetrve. U jednom momentu je Dušanka ugledala dvoje poznatih ljudi koji je nisu prepoznali jer je bila prljava i mršava. Naime, u dva mjeseca bila je izgubila 16 kilograma. Molila ih je da ih ne ostavljaju, a oni su im obećali da će brat od Ankice po njih doći za nekoliko dana.

- Oni su se pojavili 13. oktobra. Tada sam saznala da su mi djeca u Beogradu, to mi je bio prvi glas da su dobro. Ali ja nisam htjela vjerovati. Mom mlađem sinu JOVANU je za par dana trebao biti rođendan, pa se u meni nešto slomilo. Htjela sam se ubiti u šumi, pitala sam se jesam li se o ikog ogriješila - govori kroz suze Dušanka.

Ankičin brat se konačno pojavio 15. oktobra i odveo ih u policiju na saslušanje. Dušanka priča da su se policajci oko njih skupili kao da su čudo i da nisu vjerovali da 'dvije babe postoje dva mjeseca'. Tamo su im rekli da bi prema zakonu trebale biti odvedene u zadarski sabirni centar, ali iz te su ih nevolje izbavili Ankičin brat i jedna bolničarka, koja je garantirala za Dušanku. Nakon kratkog boravka u Zagrebu, Dušanka je 24. decembra preko Mađarske otišla u Srbiju. U Hrvatsku se vratila u februaru 1996. godine.

- Često sanjam sve to. Ostala sam živa, puno sam zapamtila, puno sam vidjela - zaključuje Dušanka.

Ankica Rodić dočekala je duboku starost. Umrkla je u 95. godini i do kraja je bila vezana uz svoju mlađu prijateljicu Dušanku s kojom je provela najteža dva mjeseca života.

■ Anja Kožul

Друга страна барикада

На подручју Крижеваца балвани су се појавиле годину дана касније неголи око Книна, а непознати починитељи до данас нису откривени

ИАКО се у новијој хрватској повијести и актуалној политици, посебице уочи обиљежавања акција 'Бљеска' и 'Олуја', спомињу српске барикаде на цестама у Лици и Далмацији из љета 1990., широј јавности нису познати слични догађаји у Пригорју. Разлог њиховог непознавања крије се у чињеници да главни актери тих догађаја по свему судећи нису били српски екстремисти. Наиме, у тадашњим општинама Крижевци и Копривница уочи и

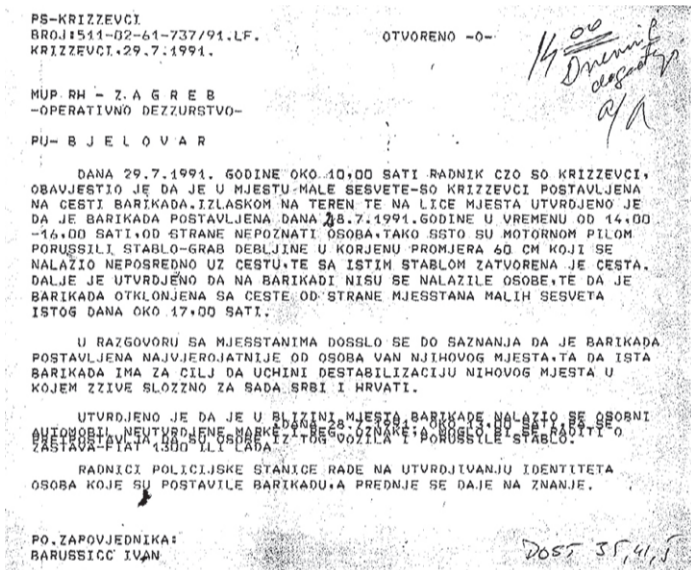
након избора 1990. није основан СДС, а већина Срба гласала је за РАЧАНОВ СКХ. На ширем подручју Крижеваца барикаде су се појавиле годину дана касније неголи око Книна и других насеља са српском већином, но њихов циљ није био нимало безбеднији – биле су у функцији изазивања оружаних сукоба између поткалничких Хрвата и Срба, који вјековима живе у слози. Барикаде у виду срушених дрвећа појавиле су се тако у српњу 1991. на цести према Великом Поганцу на локацији Боров-

ка, а крижевачка полиција је у једном извјештају забиљежила и балван на путу према Малим Сесветима. У споменутом извјештају наводи се како су дрво на цесту срушиле непознате особе које су жељеле дестабилизирати односе између локалних Срба и Хрвата. Саму барикаду на крају су уклонили мјештани Малих Сесвета. Колико је познато, починитељи тога злодјела никада нису пронађени. Поједини становници Малих Сесвета, који су жељели остати анонимни, сјећају се тог догађаја и тврде да су барикаде поставиле особе из сусједних хрватских села, које су жељеле изазвати сукоб с локалним Србима.

Срећа је у несрећи што се у покушаје стварања међународних тензија није умјешала ЈНА, која је тада још увијек била у свом гарнизону у Крижевцима и другим градовима.

Покушају увлачења федералне војске у сукоб није помогла ни свакодневна медијска пропаганда која је тврдила да ЈНА масовно наоружава поткалничке Србе. У калничком Пригорју на крају је ипак превладао разум и побиједио мир. За такав развој догађаја заслужни су, међу осталима, чланови локалног СКХ-СДП-а хрватске националности који су се јавно противили ратним опцијама и шовинистичком насиљу.

■ Зоран Витановић

Извјештај крижевачке полиције из 1991. (Извор: Државни архив Загреб)

ИНФО

Признање Србима у Канади

САВЕЗНИ канадски парламент недавно је додијелио признање за друштвени рад српској заједници у граду Нијагара Фалс. Плакету, која је додијељена у склопу десетих Дана Николе Тесле, примио је координатор те манифестације БОРИСЛАВ ЖИВКОВИЋ.

- Као члан парламента задовољство ми је да вам честитам на организацији јубиларних Дана Николе Тесле. Желим вам да са успјехом наставите организовати ту манифестацију и у годинама које долазе – рекао је канадски парламентарца Тони Балдинели.

Од прошле године централни градски трг у Нијагара Фалсу, који обухваћа плато изнад водопада до старе хидроелектране, носи назив Трг Николе Тесле. У плану је да се дио хидроелектране, која се темељи на Теслиним патентима, уреди у музеј у част том свјетски познатом научнику.

■ А. М. Ц.

Први у Михољцу

УНЕДЈЕЉУ, 9. августа, поводом Међународног дана младих, група младих чланова Градског друштва Црвеног крижа Бели Манастир провела је дан у Доњем Михољцу с младима из осталих друштава Осјечко-барањске жупаније.

Таква окупљања организирају се дуги низ година, а млади их проводе уз бројне спортске активности.

Од прошле године одржава се и турнир у одбојци на пијеску, за који је израђен и пријелазни пехар. Уз екипе свих пет градских друштава, на турниру је учествовала и мијешана екипа 'Миксери', а прво мјесто освојила је екипа из Белог Манастира. На излетишту Стара Драва млади су се забављали и уз циркуске реквизите и друштвене игре, а Градско друштво Црвеног крижа Доњи Михољац осигурало је након турнира ручак за све судионике.

■ Ј. Н.

Болман у Пеићевим скитњама

ГОДИНЕ 1987. тадашња Телевизија Загреб снимила је серију документарних филмова под насловом 'Љубав на путу', која је адаптација путописа 'Љубав на путу: од Драве до Јадрана' књижевника Матка Пеића. Један од филмова из те серије има наслов 'Скитње по Сријему и Барањи'. Исјечак из тог филма појавио се недавно на Фејсбук-страници 'Барањски споменик' и изазвао велико занимање међу Барањцима, посебно међу становницима Болмана. Од четврте минуте, наиме, па до краја, уз слике и из других дијелова Барање, приказују се снимци из Болмана, снимљени испред и унутар некадашњег Шентриног бирцуза, од којег данас није остала ни цигла на цигли, и код цркве те на почетку Улице Петра Драпшина. На снимцима се виде – а набрајамо их не крштеним именима, него онако како их Болманци зову –

Јован Јошић, Раде Паче, Саво Пирић, поштар Бранчило, па Брацика, Јоцо Бравац, Стеван Пуран, Срето Благин, Милан Кинцела, Јован Соса, Саво Пеко, дједа-Самојлица те Душан Кицо и његова баба Ленка. Од свих набројаних данас су жив још само Саво Пирић и Раде Паче.

У филму се Болман уопште не спомиње, а не спомињу се поименце ни Болманци нити остали Барањци који се виде на снимцима. Зато потписник овог чланка осјећа потребу да запише њихова имена јер путописац Пеић описује само своје интимне утиске док се три дана клатио Барањом, с развезаном тамном краватом, с рукама у џеповима хлача, са шеширом на загиљку. За Барању на почетку инсерта каже да је 'најцрња наша покрајина... Нема у Хрватској тако тамне земље и тако загазитих небеса као у Барањи'. А на крају закључује: 'Уживао сам како земља

расте преко мене. У Славонији била ми је до рамена, овдје ми је прешла преко грла, дошла до зуби, у очи. Осјећао сам да земљаним.' На концу преостаје нам још да набројимо екипу која је снимала споменути филм: режисерка је била Вишња Ласта (1930–1990), сниматељ Марио Перушина (1934–2013), док записе Матка Пеића (1923–1999) читају Нада Суботић (1931–2016) и Свен Ласта (1925–1996). Ево како Пеићеве путописе оцјењује књижевник Маријан Матковић (1915–1985): 'Нетко носи на пут пртљаг уредно сложеном гардеробом, други успомене које се обично не могу уредно распоредити. Матко Пеић понио је на своје крстарење од Илока до Цавтата, од Барање до Пуле и Мотовуна биљежницу, оловку и срце пуно љубави.' Да, срце пуно љубави, које нам је оставило вриједан запис о нашем барањском завичају.

■ Јован Недић

Vraćanje otetog dostojanstva

Masovno ubijanje Roma u NDH je autonomno isplanirano i sprovedeno, pa otvaranje memorijala u Uštici predstavlja jasno distanciranje od ustaških vlasti koje su ubile na stotine hiljada ljudi, ističe historičar Milovan Pisarri

Romski memorijalni centar u Uštici otvoren je 2. avgusta

UPOVODU Dana sjećanja na romske žrtve genocida u Drugom svjetskom ratu (Samudaripen) u Uštici kod Jasenovca je 2. avgusta otvoren Romski memorijalni centar kako bi se sačuvalo sjećanje na oko 16.000 Roma ubijenih u sistemu logora Jasenovac. Memorijalni centar Uštica nalazi se kod postojećeg memorijalnog groblja s 21 masovnom grobnicom, a otvaranju su prisustvovali saborski zastupnik romske i još 11 nacionalnih manjina VELJKO KAJTAZI, vicepremijer BORIS MILOŠEVIĆ, zagrebački gradonačelnik MILAN BANDIĆ, brojni romski manjinski aktivisti i predstavnici vjerskih zajednica.

- Za Rome ovaj Centar znači vraćanje dostojanstva koje im je oteto u Drugom svjetskom ratu. On je posebno posvećen stradanju Roma u NDH, o čemu u prethodnim desetljećima nije bilo puno govora. Romi su se do sad tek usputno spominjali zajedno s ostalim stradalničkim narodima - rekao je u razgovoru za Novosti Veljko Kajtazi, koji je ideju o Romskom memorijalnom centru (RMC) inicirao zajedno sa Savezom Roma u RH 'Kali sara' u početku

prošlog mandata, a realizirana je u rekordnom roku.

- Ideja je, naravno, postojala i ranije, ali je zaživjela tek 2016. godine kroz Operativni program Vlade RH za nacionalne manjine te uz značajnu podršku Grada Zagreba. Moram reći da nas u početku nitko nije podržavao i da smo uspjeli zahvaljujući našoj upornosti, ali i ozbiljnim i sustavnim pristupom projektu. Nismo imali podršku resornog ministarstva, JUSP-a Jasenovac i njegovog Savjeta koji uključuje i ostale stradalničke narode. Svi oni smatrali su da se radi o nekoj vrsti izdvajanja. Međutim,

nisu se Romi izdvojili. Netko nas je drugi izdvojio i u Jasenovcu i u Auschwitzu. Cijela Europa obilježava Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve genocida u Drugom svjetskom ratu, a osim europskih institucija priznao ga je i naš Sabor - rekao je Kajtazi.

Za potrebe otvorenja Centra pripremljen je privremeni postav u suradnji s historičarom DANIJELOM VOJAKOM s Instituta Ivo Pilar. Stalni postav bi trebao biti završen do sljedeće komemoracije, a

Velika stradanja

Prema poimeničnom popisu koji vodi JUSP Jasenovac, u tom logoru ubijeno je 16.173 žrtava romske nacionalnosti, među kojima 5608 djece. U enciklopediji Muzeja holokausta u Washingtonu navodi se pak da je u tom logorskom sustavu ubijeno između 15.000 i 20.000 Roma. U nedavno izdanom zborniku o stradanju Roma u Evropi s naglaskom na NDH, koji je uredio DANIJEL VOJAK, navodi se više različitih procjena različitih istraživača, dok sam Vojak smatra da se brojka kreće oko 15.000 romskih žrtava u Hrvatskoj.

radi se na tome da RMC u najkraćem roku bude otvoren svima, posebno za školske ekscurzije iz sredina u kojima žive Romi. Kajtazi kaže da je jako važno da mladi iz takvih sredina nauče što više o svojim sunarodnjacima i susjedima Romima o kojima inače znaju vrlo malo. Što se tiče prikupljanja građe, ono traje od 2012. godine. Riječ je o procesu koji će trajati još neko vrijeme i zbog toga je, kako kaže Kajtazi, samorazumljiva suradnja sa svima koji mogu i žele pomoći.

- Ne želimo da Romski memorijalni centar Uštica postane mjesto prijepora nego mjesto okupljanja i mjesto stvaranja bolje budućnosti. Svi normalni ljudi bi trebali moći prepoznati važnost tog mjesta. I Romi iz Međimurja koji su najbrojniji dio današnje romske populacije u Hrvatskoj također su značajno stradali za vrijeme Drugog svjetskog rata, o čemu smo već izdali jednu publikaciju i održali više tribina. Romi iz Bosne i Hercegovine, ali i svih zemalja iz okruženja i Europe su imali vrlo sličnu sudbinu tako da je ovo, nažalost, jedna od tema koju svi Romi prepoznaju kao važnu i koja ujedinjuje našu zajednicu - istaknuo je Kajtazi i ukazao na potrebu suradnje RMC-a i nedavno otvorene Romске knjižnice u Zagrebu.

- Njihova suradnja nužna je u cilju ostavljanja dubokog i trajnog traga i sprečavanja zaborava o tragediji Roma - zaključio je saborski zastupnik.

DA je izgradnja memorijala ogroman korak u procesu suočavanja s prošlošću i uspostavljanja trajnog sjećanja na genocid nad Romima smatra i MILOVAN PISARRI, beogradski historičar i nevladin aktivist.

- To je posebno važno za romsku zajednicu, ali i za samu hrvatsku državu: treba napomenuti da je masovno ubijanje Roma u NDH autonomno isplanirano i sprovedeno od strane ustaša, pa izgradnja memorijala predstavlja jasno distanciranje od nacističkih ustaških vlasti koje su od 1941. do 1945. godine ubile na stotine hiljada ljudi. Na neki način to može da bude i važan korak u suočavanju s prošlošću i kad je u pitanju genocid nad Srbima, koji ostaje još uvek kao najveći problem u zvaničnom narativu o Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj. Ne mislim na izgradnju memorijala posvećenog srpskim žrtvama - to ne postoji ni u Srbiji, a kamoli u Hrvatskoj, ali barem na sistemsku podršku Spomen području Jasenovac i na memorijalizaciju drugih mesta stradanja kao što su na primer Jadovno-Gospić-Pag - rekao nam je Pisarri. On smatra da memorijal u Uštici, pored Dokumentacionog i kulturnog centra njemačkih Roma i Sintija u Heidelbergu, može postati centralno mjesto za proučavanje, sjećanje i edukaciju o genocidu nad Romima u Evropi, mjesto gdje će Romi i drugi učiti o strahotama koje su se desile tokom Samudaripena.

- I u Srbiji su se stvari mnogo promijenile. Usvajanjem Zakona o memorijalnom centru Staro Sajmište romskoj zajednici je data mogućnost da se na odgovarajući način predstavi i stradanje Roma u Srbiji za vreme Drugog svjetskog rata: prisustvo predstavnika romskih zajednica garantovano je zakonom u svakom telu te institucije, od upravnog i nadzornog odbora sve do muzejskih saveta. Jako je važno da i novi memorijal na Sajmištu, čija izgradnja je planirana za sledeću godinu, uspostavi tesnu saradnju kako sa memorijalom u Uštici, tako i sa Spomen područjem Jasenovac - zaključio je Pisarri.

■ Nenad Jovanović

Sat povijesti i čas (h)istorije

Tekstovi Vinka Tadića hrabro progovaraju o nepoželjnim temama, inzistirajući na dijalogu i razumijevanju suprotstavljenih gledišta

Zbirka radova vezanih uz
Zlatnu dolinu

U POŽEGI je početkom srpnja izdana nova knjiga VINKA TADIĆA 'Sat povijesti i čas (h)istorije'. Riječ je o zbirci autorovih radova tematski vezanih uz Zlatnu dolinu i njezine istaknute pojedince, a neki od njih prelaze navedene prostorne okvire. Djelo sadrži tekstove historiografskog i publicističkog karaktera koji na znanstveno utemeljen i profesionalan, ali i osoban način, čitatelju nude autorovo viđenje povijesnih, političkih, društvenih i drugih fenomena vezanih uz lokalni ambijent.

Tadić je rođen u Požegi 1983. godine. U rodnom je gradu završio osnovnu školu i opću gimnaziju, a studij povijesti i arheologije na Sveučilištu u Zadru. Zaposlen je u požeškoj Osnovnoj školi 'Dobriša Cesarić'. Jedan je od osnivača Povijesnog društva Požege, a od 2015. i njegov predsjednik. Urednik je stručnog časopisa 'Historia Possegana novae themae' i četiriju knjiga. Doktorand je poslijediplomskoga doktorskoga studija 'Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu' na Filozofskom fakultetu

Sveučilišta u Zagrebu. Predmet Tadićevog interesa su lokalna i nacionalna povijest prošloga stoljeća, biografije, suvremena crkvena povijest, hrvatsko-srpski odnosi u 20. stoljeću, Srbi u Hrvatskoj, metodologija povijesne znanosti i metodika nastave povijesti.

U 'Satu povijesti i čas (h)istorije' objedinjeni su tekstovi koji su ranije objavljeni u lokalnim medijima. U prvom dijelu knjige 'Vjekovna uporišta' Tadić nas upoznaje s božićnim i uskršnjim običajima pravoslavnih vjernika, prikazuje povijest i značaj Manastira svetoga Nikole nedaleko od Orahovice, važnoga duhovnog i kulturnog središta srpskih pravoslavnih vjernika. Pozornost privlači i posljednji tekst ovoga dijela knjige naziva 'Civilizacijski iskorak gradonačelnika Darka Puljašića', u kojem autor odaje priznanje požeškom gradonačelniku za sudjelovanje na Svetosavskoj akademiji u tom gradu 2018. godine. Taj čin po njemu otvara prostor približavanja, pomirenja, dijaloga te međusobnoga razumijevanja Hrvata i Srba Požeške kotline.

U drugom dijelu pod naslovom 'Tjeskoba suočavanja' autor kritički progovara o mnogim problemima koje opterećuju današnje društvo. Posebnu pozornost Tadić posvećuje pitanjima vezanim uz zločine i stradanja stanovništva u Požeškoj kotlini tijekom i nakon završetka Drugog svjetskog rata. Progovara o bolnim pitanjima civilnih i vojnih stradanja oslanjajući se na dosadašnja istraživanja, želeći ih realno sagledati i kontekstualizirati. Autor polemizira s neistomišljenicima, a njihove teze, s kojima se ne slaže, pobja pozivanjem na povijesne izvore ili znanstvena istraživanja.

U radu 'U potrazi za izgubljenim dijelovima mozaika užasa' objavio je fotografije s ekshumacije žrtava ustaškoga zločina u Slobotini 1942., a u tekstu 'Tragom Hirona i Asklepija' progovara pak o problemima zdravstvenoga sustava tijekom Drugog svjetskog rata s naglaskom na požeški kraj. U daljnjim radovima referira se na aktualne političke prilike u Požeškoj kotlini, a prikazao je i povijest slavonske planine Papuk u prošlom stoljeću. Tekstom 'Zlatna dolina kao zajedničko utočište' izvještava o predstavljanju knjige 'Povratak u Arkadiju' poznate srpske znanstvenice i književnice SLAVICE GARONJE, odnosno o prvoj poslijeratnoj promociji ćirilice knjige u Požegi, održanoj 2017. godine.

TREĆI i posljednji dio knjige pod naslovom 'Povratak prešućenih i poniženih' posvećen je osobama koje su svojim životima i djelovanjem zadužile Požešku kotlinu, ali su iz različitih razloga (političkih, ideoloških, nacionalnih i drugih) marginalizirane i pomalo zaboravljene. Najčešće je riječ o ljudima koji su bili tihi, nenametljivi ili onima koji svoje talente i sposobnosti nisu učinili prepoznatljivima široj javnosti, iako su ostavili neizbrisiv trag u područjima svojega djelovanja. To su: JURAJ ZELIĆ, THEODOR KRALJEVIĆ, JOSIPA TATJANA MARINIĆ, VINKO TADIĆ (autorov djed), BOŽO TOPIĆ, LJUBOMIR GNJATOVIĆ, DANE PAVLICA, SLAVICA GARONJA, NIKOLA DUGANŽIJA, ĐORĐE STANKOVIĆ, MIODRAG BJELIĆ, LJILJANA PAVLICA, VERA JEKIĆ, LADISLAV VLADO LOUČ te MARIJA ČURČIJA RADIVOJEVIĆ. Sve spomenute osobe podrijetlom, životom i radom vezane su uz prostor Zlatne doline. Mnoge od njih nesklona je sredina odbacivala, neke je nastojala zaboraviti, umanjiti njihovo značenje ili ih egzistencijalno ugroziti. Poneki su životni uspjeh ostvarili odlaskom iz Zlatne doline. Zajedničko im je što su svi strpljivo podnosili bremenite životne putove nastojeći uvijek dati najbolje od sebe.

Tekstovi Vinka Tadića hrabro progovaraju o nepoželjnim temama, otvaraju kontroverzna pitanja inzistirajući na dijalogu i razumijevanju suprotstavljenih gledišta i svjetonazora.

Autor izbjegava konformizam angažirano djelujući u maloj sredini, nastojeći ju osloboditi mitova, predrasuda i netolerancije. Najveća vrijednost ove knjige upravo je u tome što njezini tekstovi otvaraju različite teme, nikoga ne denunciraju niti stigmatiziraju, ali snažno doprinose rasvjetljavanju prošlosti Požeške kotline.

Djeluju ljekovito i smirujuće na višenacionalnu zavičajnu sredinu gradeći mostove pomirenja, suživota i tolerancije Hrvata i Srba, ali i svih drugih nacionalnih zajednica. Takva nastojanja značajna su kockica u mozaiku složenih odnosa u Zlatnoj dolini.

■ Zoran Jekić

Stogodnjak (543)

21. 8. – 28. 8. 1920: na gradskim izborima u Beogradu premoćno su pobijedili komunisti, dobivši 3622 glasovne kuglice, pa su tako – po srpskom izbornom zakonu – od ukupno 45 gradskih zastupnika, dobili njih 30, te mjesto gradskog načelnika i njegova zamjenika. Već sada se zna da će novi gradonačelnik biti FILIP FILIPOVIĆ (42), rođen u Čačku, bivši profesor na sveučilištu u Petrogradu, gdje je i završio studij na Fizičko-matematičkom fakultetu. Pred sam rat vratio se u Beograd i tu postao sekretar Socijalističke radničke partije Srbije. Mobiliziran je na početku rata, potom zarobljen i interniran u Aschach, u Gornjoj Austriji. Nakon oslobođenja postao je sekretar Radničke komore, a kasnije i sekretar Komunističke partije. Već u prvom novinskom intervjuu Filipović je najavio brojne promjene u upravljanju glavnim gradom.

* iz Pariza dolazi vijest da su francuske vlasti na cijeli jedan dan zatvorile južni željeznički kolodvor jer su dobile povjerljivu informaciju da se upravo tu sprema atentat na NIKOLU PAŠIĆA, predsjednika jugoslavenske mirovne konferencije. Policija je u međuvremenu objavila da su 'ove mjere poduzete jer se saznaje da je u Pariz iz Italije stigao jedan Crnogorac koji je spremao na Pašića jednaki atentat, kakav je bio izveden i na Esad-pašu TOPTANIJA...' Ime atentatora je poznato, ali se u interesu istrage njegovo ime ne objavljuje. Novine također podsjećaju da je Esad-paša Toptani bio turski general i albanski političar, koji je u vrijeme rata bio na strani Antante, istakavši se u pomoći srpskoj vojsci u vrijeme njezina povlačenja kroz Albaniju. Poslije rata proglasila ga je Narodna skupština Albanije za kralja, ali ga je prije stupanja na prijestolje albanski atentator AVNI RUSTEM ubio u Parizu.

* 'Kad se Rusi sastanu, onda ili se kartaju ili pričaju o smrti', kaže MIHAIL PETROVIĆ ARCIBAŠEV već u prvom činu svoje drame 'Ljubomora' koju upravo igra u Zagrebu ansambl ruske dramske grupe iz Moskve. Arcibašev, poznat kao veliki cinik, tom se izrekom zapravo podruguje svojim vlastitim junacima, pa uz nju reda i mnoge druge, primjerene i za druge ljude i za druga podneblja. Kazališni kritičari tako navode i neke izreke, posebno one o ženama koje, kako kažu, nisu daleko ni od našeg svijeta – u Hrvatskoj, Srbiji, Crnoj Gori.... Kao što je ona o SEMJONU SEMJONOVICU, činovniku, 'koji se već trideset godina ne bavi ničim drugim nego vinom, jelom, spavanjem i ženama. Jednu je otjerao, druga ga je ostavila, dok ga treća vara...' Ili onu o vjernosti: 'Apsolutne vjernosti nema. Žene su častohlepne, zavodljive, podle, kokete i vole sve lijepe i glupe muškarce... Sve drugo o bračnom životu je laž...' Igra je bila tipično ruska, kaže jedan kritičar, i dodaje: 'Svakako nije loše što smo u doba kad je Rusija toliko popularna, započeli baš Rusima...'

■ Đorđe Ličina

— Prvi put čujem za takvo što – kaže ozbiljno nama najbliži MATIĆ.
— To je plitko jezero i taj golf će sve uništiti – dodaje znalački drugi.
— Taj projekt bi mogao biti teška makinacija. Ovo mjesto i ovaj kraj ništa time neće dobiti. Triba razmišljati unaprid: zagadit ćemo Krku, ali ne samo nju, nego ćemo otrovati i izvore čiste vode. A što se tiče navedenih golf-terena, od njih će koristiti imati jedino umirovljenici iz Engleske, koji će ovdje doći ispijati svoje čajeve. A netko će zauzvrat dobiti veliku proviziju. Uvijek je tako bilo kod nas – stava je pak gospođa.
— Mi svakako nikakve koristi nećemo od toga imati – ponovno će onaj prvi, koji nam nešto kasnije na naše pitanje odgovara da je on od loze Matica katolika, dok pravoslavci Matici nastanjuju svoj zaselak kojih par stotina metara niže.

Za razliku od ratnih 1990-ih, danas je pomalo čak smiješna priča o jednom prezimenu i dvije vjere što se ukrštaju na stotinjak metara seoskog puta, a sve zahvaljujući legendi o jednoj seoskoj djevojci koja je onomad, prilikom udaje, tražila da uzme suprugovo prezime i zadrži svoju vjeru. Ali, eto, i taj je nesretni rat, dodaje naš katolik, završio prije punih dvadeset i pet godina i gdje smo sada: od politike ionako ništa nema niti se od nje valja dobrome nadati, a živjeti se dalje mora.

A negdje u jednom od tih pravoslavnih zaselaka, na mjestu gdje povijene grane brojnih stabala smokava pružaju putniku debelu hladovinu, promatramo jednog mještanina kako u vlastitom dvorištu zavaruje kovine. Iskrene od vara frcaju, nagnut čovjek pod maskom, ipak nas instinktivno osjeti, ali se ne iznenadi našim prisustvom pa nas ovlaš zapita jesmo li mi ti koji očitavamo vodomjere. — Čujemo da ćete morati uskoro apartmane graditi, nakon što se izgrade golf-tereni postat ćete turistička meka – sugeriramo naoko u šali nakon što smo se reporterski identificirali.

— Tako kažu. A apartmane već imam. I ova sezona je bila neloša. Pristigli su nam stari gosti kojima je umjesto sjaja i raskalašenosti velikih turističkih odredišta dovoljna seoska tišina i blizina Krke i Pukljana – raportira čovjek i nastavlja sa zavarivanjem.

Pa ipak, kada smo s druge strane sela prišli dvorišnoj ogradi iza koje se u debeloj hladovini okupila uža četveročlana familija, doznali smo štošta iz povijesti tog mjesta koje broji tristotinjak stanovnika, poput informacije da je norveška vlada odmah nakon rata ondje financirala vodovod, ali da se i dalje čeka na izgradnju kanalizacije. Crtice iz političke svakodnevice i privatnog života, koje se u povezanijoj lokalnoj zajednici lakše ispovijedaju, znaju biti zanimljivije od ičega drugoga, ali one ipak nisu za medijsku javnost.

Našim domaćinima nije drago da bi projekt golfa mogao zaživjeti u njihovoj kraju. Prije svega jer se, kako nas informira Đuro KAMBER, trava na golf-terenima tretira teškim pesticidima koji bi, suglasni su potom svi, mogli naštetiti maslinama i vinogradima. Potegle su se priče i usporedbe s propalim projektom golfa na dubrovačkom Srđu, ali zaključeno je da je ipak riječ o dvije različite, a slične anomalije.

— Jeste li kad jeli ribu s Pukljana? – prekine netko zatim tešku temu.

Slušamo i slažemo se uglavnom oko toga kako je čuveni prukljanski cipalj (cipal) najukusniji na cijelom Jadranu, a prukljanski brafunići (čokalice, slične gavunima) i bižoti (jegulje) nešto 'najlipše na čitavom svitu'. I zbog toga se Pukljan, poput Srđa, ne smije tek tako predati. U suprotnom, i Sonković i Pukljan i ostala granična sela mogla bi dobiti etiketu i tarifu za urbana mjesta u kojima zbog apartmanizacije poskupljuju voda i struja.

Pogled na selo Sonković

Planira se, koliko mi je poznato, nasipati dio uz jezero gdje su upravo aktivne vrulje. Tko može napraviti studiju utjecaja na okoliš, a da se on ne pokaže štetnim? – pita Živko Damjanić

— Dio jezera kani se iskoristiti za taj projekt, a dio će se zagaditi jer će pesticidi također završiti u vodi, prije svega zato što je dio Pukljana ispresijecan vruljama, odnosno izvorima. Pukljan je rajska, netaknuta priroda koju treba takvom sačuvati – zaključuje Đuro Kamber, dok se nudi usred zvezdana odvesti nas automobilom do tog vodenog vrta.

Pukljan nas dočekuje nekim zelenim mirrom i plažama ili možda točnije molovima s pokojom privezanom brodicom, od kojih je, čujemo, jedan katolički, a drugi pravoslavni, kao da taj kameni oblatak posjeduju vjeru i kao da je njemu do nje stalo. Na toj tankoj granici između jezerske zbilje i fikcije, koju smo zbog daljnje dramatike priče skloni upravo tako interpretirati, životari malobrojno srpsko – pravoslavno – stanovništvo koje i dalje muku muči s pitkom vodom, premda ona izvire iz jezerskih vrulja.

— Čuli smo da ste vi odlično informirani pa da riješimo startnu dilemu: kaže li se Pukljan ili Prokljan? – pitamo mještanina JOVANA RAČUNICU.

— Pukljan po novom, a po starom Prokljan. Bilo je i Tijesno do zadnjeg rata pa je sad Tišno – kaže Jovo, kako ga zovu prijatelji.

— Čuli smo da će biti ovdje neki golf-tereni, e sad, tko će ga znati ima li tu istine ili poneke laži – priča nam dok sjedimo ispred kuće Živka Damjanića čija nas supruga, inače rođena Tišnjanka, nutka kavom i keksima pokazujući usput snimljene vrulje, vodu koja poput erumpirajućeg vulkana izvire iz mora, a službeno zapravo iz Pukljanskog jezera, prepuštajući potom mikrofon muškarcima jer ona ne želi u javnost, odlazeći probuditi supruga koji je prillegao nakon ručka.

Živko je bivši radnik šibenskog TEF-a koji je za rata doživio obiteljsku tragediju: njegova majka MILICA i teško pokretni otac NIKOLA ubijeni su u poslijepodnevnim satima 11. kolovoza 1995. u dvorištu obiteljske kuće, za što je 2014. na sedam godina zatvora osuđen BOŽO BAČELIĆ, jedini pravomoćno osuđeni za ratne zločine počinjene nad Srbima tokom i nakon akcije Oluja. Sjedimo svega nekoliko metara od mjesta te tragedije i ne možemo ne zapitati Živka kako vidi odlazak predstavnika srpske zajednice na obilježavanje Oluje u Knin i kako doživljava najavu ministra branitelja i predsjednika Vlade o odlasku u Varivode i Grubore, mjesta stradanja Srba nakon Oluje.

— Odlazak političkih predstavnika Srba i Hrvata na mjesta svih stradanja pozdravljam jer je to zalag za budućnost naše djece – kaže kratko Živko, u prilog sjećanju na ratne vedesete.

Potom tema skreće ponovno na golf-projekt koji se na tom području razmatra već više od desetljeća i po kojemu su skrojeni

Đuro Kamber

Ovo mjesto i ovaj kraj od golf-terena ništa neće dobiti, od njih će koristiti imati jedino umirovljenici iz Engleske, koji će ovdje doći ispijati svoje čajeve. A netko će zauzvrat dobiti veliku proviziju. Uvijek je tako bilo kod nas – kaže jedna stanovnica Matica

prostorni planovi, a za čijeg je domaćina izabran Pukljan. Između ostalog, smatra Živko Damjanić, zato što su odgovorni za taj projekt smatrali da ondje neće biti kritične mase koja bi se suprotstavila njegovoj gradnji. Planira se, koliko mu je poznato, nasipati dio uz jezero gdje su upravo aktivne vrulje. Napominje da će za uzgoj, očuvanje i njegu trave za golf-terene trebati nekoliko tona pesticida, pa se pita kamo će se ti pesticidi taložiti ako ne u zemlji i vodi s obzirom na to da je riječ o kraškom području.

— Tko može napraviti studiju utjecaja na okoliš, a da se on ne pokaže štetnim? – pita Živko Damjanić.

Pa ipak, ostala je i ova nedoumica: je li Pukljan more ili jezero, more zbog doze saliniteta, jezero – na osnovu čega?

— Postoje različita mišljenja oko toga. Biolozi su i nekidan bili ovdje. Osobno smatram da je Pukljan more jer prema flori i fauni koja u njemu i oko njega obitava nikako ne može biti jezero. Tu nema riječne već samo morske ribe. Ne mogu stoga ni zamisliti da se može raditi o jezeru – kaže Živko Damjanić.

Negdje malo dalje izvan te morske obale nalaze se lijepo uređeni manji vinogradi i stabla maslina. S vlasnikom manjeg dvorišnog vinograda raspravljamo o vinima, jer razvila se ta domaća vinska scena naširoko, prijemčivija je to tema od golfa, potom razgovor klizi u pravcu *country* muzike, vesterna – koji je gotovo nedjeljiv od ruralnog ambijenta i 'divljine' pa tako njegove natruhe možemo pronaći i u skradinskom zaleđu – i SERGIJA LEONEA, poznatog po svojim takozvanim špegeti-vesternima. Kao da će se u svakom trenutku pojaviti glumac JACK ELAM koji je u čuvenoj sceni iz filma 'Bilo jednom na Divljem zapadu', dok mu znoj curi s čela, hitrim potezom ruke zarobio muhu u cijevi revolvera.

— Pukljan je eden, božanski vrt – slušamo dok odlazimo..

A širi je zaključak da taj eden uz zatvoreno more nije pogodan za ideju o golfu, apartmanima i velebnoj nautičkoj luci. Lokalno se stanovništvo uzda da će se o tome na koncu ipak voditi računa. Takvom razmišljanju skloni su i oni koji onamo dolaze isključivo za ljetnog odmora. Ali sada je sve manje svijeta ondje, koronakriza desetkovala je taj dio Dalmacije. I u takvoj vrsti izolacije, gdje se jugozapadnjak pomalja da bi ispratio dan, Živko Damjanić potihom, ali čujno zapjevajući: *Moja Dalmacija, kad te more budi, / Mene zovu moje vale, / Moji ljudi, moje kale.* ■

Zbogom partije

Građanska kritika stranačkog života i političkih partija prošla je, ugrubo govoreći, kroz tri faze. U prvoj su stranke promatrane kao oruđe razdora koje narušava društvenu harmoniju, u drugoj se kritiziraju enormna faktična moć koju su stranke zadobile u društvu i negativne tendencije u samim partijama poput korupcije i oligarhije, dok se u trećoj naglašava njihov neuspjeh u ostvarivanju društvenih funkcija

ODNOS prema političkim strankama u procesima dugog trajanja u građanskom društvu izgleda poput klatna. Stranke se vide u jednom vremenu kao nužne i emancipirajuće, da bi već u drugom bile promatrane kao balast, smetnja, nešto što uništava društveni, a ne samo uže politički život. Pa ipak, shvatimo li pojednostavnost postojanje građanskog društva kao fenomen 'razvijenog' svijeta star, kako gdje, od 200 do 500 godina, vidimo da su ove institucije preživjele sve krize sistema i da uporno perzistiraju do danas. I više od toga. Da parafraziramo JAMESONOV izriječ o kraju svijeta zamislivijem od kraja kapitalizma, i ostanemo li u svojoj kritici unutar kapitalističke logike, možemo reći da bismo prije mogli zamisliti kraj kapitalizma negoli kraj stranačkog sistema u njemu. Živimo u vremenu više od jednog paradoksa. Svi vide da građansko višestranačje ne vodi nikakvom cvjetanju borbe mišljenja u kojemu se političke ideologije slobodno bore za prevagu u društvu. Prvi je paradoks dakle sljedeći: višestranačje, kako ondje gdje traje stoljećima tako i ondje gdje je 'uvedeno' tek (ali ponovno) oko godine 1989., proizvodi danas novo jedoumlje. U njemu nema politike, ako se ona shvati kao agonistička borba ideologija, već vlada ideološki mir, pod kapom dominantne ideologije bez alternative. To ne znači da nema bitaka među strankama kao frakcijama buržoazije te da one ne nestaju i ne nestaju, već 'samo' to da su te bitke bura u čaši vode. Koju nitko ne želi razbiti.

Nisu samo socijalisti bili ti koji su u svojoj kritici građanskog ili buržoaskog društva kritizirali i njegov parlamentarizam, kao vladavinu jedne klase nad drugom, koja je iz tog istog parlamentarizma, više ili manje, izgurana. Bez da ulazimo u detaljniju historizaciju stranačkog sistema, koji je počeo sumnjom u ove organizacije, da bi se nastavio kritikom njihove prevelike moći

i skončao u skepticizmu i cinizmu suvremenosti koja ne gaji 'nikakve iluzije' spram stanja u strankama, a ipak im ni misaono, kamoli realno-politički, ne traži alternative, dolazimo do drugog paradoksa. Ne vjerujemo ni u jednu stranku posebno, a vjerujemo u stranački sustav kao takav, u cjelini. Tu se otvara i zasebni problem, koji zavreduje posebnu obradu, a to je da suvremena ljevica, nakon godina traženja alternativa ili lutanja (kako tko shvati), i sama vidi svoju jedinu budućnost u parlamentarno strukturiranim

Tezu o neizbježno nedemokratskim odnosima u partijama, koji se ogledaju u dominaciji izabranih nad biračima, lidera nad članovima, elite nad masom, Robert Michels izražava poznatom rečenicom: 'Tko kaže organizacija, kaže tendencija prema oligarhiji'

strankama. Koje bi trebale rasti i bujati, pa i po cijenu taktičkih savezništava s neljivim opcijama, sve dok se 'naši' ne domognu većine u parlamentu, što se izjednačava maltene s uvođenjem socijalizma. A sve po onoj: tko traži na pravom mjestu, i dat će mu se. To je sve samo ne realna politika, jer dug je put od pukog izricanja socijalističkih zahtjeva do borbe koja bi ih društvu, točnije vladajućim klasama, stvarno nametnula.

No vratimo se građanskoj kritici stranačkog života i shvaćanja političkih partija kao neminovnosti u smislu nužnog zla demokracije. Preskočit ćemo rane kritike J. S. MILLA, ROUSSEAU i HUMEA i usredotočiti se na kasniju literaturu. Ona se vrtila oko sljedećih argumenata: umjesto da doprinese formiranju i izražavanju narodne volje, partije nameću narodu volju svojih rukovodstava. To bi mogla biti gruba definicija partitokracije. Drugi negativan stav prema partijama je da one umjesto dijaloga birača i izabranih, pojedinaca i parlamenta, nameću svoju treću stranu, vlastiti egoistični interes. Treći autori smještaju stranke u sferu neracionalnog, strastvenog života, čime one postaju 'faktor remećenja' skladnog funkcioniranja visoko razvijenog društva. Njih treba zamijeniti vlast stručnjaka i birokrata, 'znanstvena politika'. A 'kraju ideologija' (a la DANIEL BELL) treba odgovarati i jedan 'kraj partija' (npr. UGO SPIRITO). Ova teza izraz je vjere u nepomućeni ekonomski progres, sve veću socijalnu pravdu koju ostvaruje građansko društvo, na temelju razvoja znanosti i tehnike. Iako živimo u doba cinizma i nihilizma, nevjerojatno je koliko ovaj kontrafaktički pozitivizam ima još uvijek svojih vjernika. Oni ne samo da čine onu 'tihu većinu' apologije postojećeg, već znaju postati i glasnicima u svom čuđenju da postoje ljudi koji bi zamijenili građansko društvo nekim drugim, boljim. Što je, naravno, po ovima nemoguće. Ili, u drugoj varijanti, do vodi samo do krvi do koljenaja.

Ugrubo, mogli bismo reći da je građanska kritika partija prošla kroz tri faze. U prvoj (18. i 19. stoljeće) stranke su promatrane kao oruđe razdora, organizacije koje narušavaju društvenu harmoniju. U drugoj fazi (kraj 19. i prva polovica 20. stoljeća) kritika po-gađa enormnu faktičnu moć koju su stranke zadobile u društvu i negativne tendencije koje se razvijaju u partijskim okvirima (korupcija, oligarhija). U trećoj fazi kritike političkih partija, za koju je pitanje traje li još uvijek, osim svoje prisutnosti na margini, naglašava se njihov neuspjeh u ostvarivanju društvenih funkcija. One više ne izražavaju stvarne probleme društva, niti za njih nude odgovarajuće solucije.

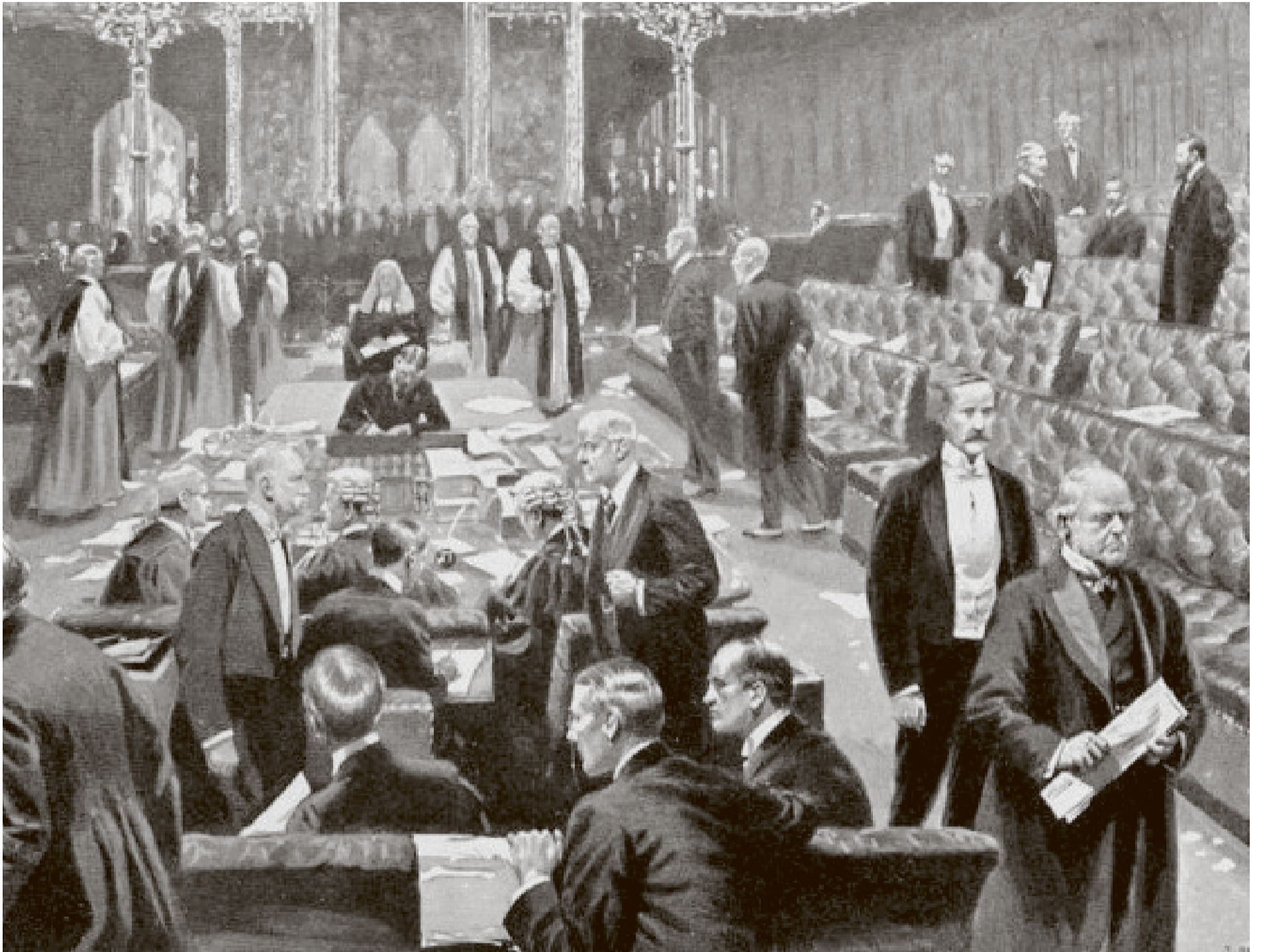
MOISEY OSTROGORSKY, koji se u svom obimnom djelu 'Demokracija i organizacija političkih partija' bavio uglavnom dvopartijskim političkim modelom Amerike i Engleske, ostavio je prvu veliku kritiku partijnosti, na koju se nastavljaju mislioci poput neizbježnog ROBERTA MICHELSA, MAURICEA DUVERGERA i drugih. Po Ostrogorskom, partije su vinovnici uniformizacije mišljenja, gubitka političke individualnosti građana i porasta političke apatije. Od instrumenata utjecaja naroda na vlast one su postale neprelaznom preprekom tom utjecaju. Partijska konvencija otela je od naroda oružje moralne prinude i okrenula ga protiv samog naroda. Ukratko, partijski sistem postao je negacija demokracije. Dosljedno tome, ovaj autor se zalaže za njegovo ukidanje!

Opis nedemokratske atmosfere u partiji koji daje ovaj pisac može se usporediti s najkritičnijim Michelsovim opservacijama o tzv. željeznom zakonu oligarhije. 'Građaninu koji posjeduje pravo da govori i piše zatvaraju usta, ističući da je njegovo mišljenje uvreda za čast partije, za njenu slavnu zastavu... Agresivni žar radikalnih entuzijasta udružuje se sa buržoaskim egoizmom partijskih manipulatora da bi ugušili u udruženjima opoziciju, kritički duh i ta udruženja postaju u engleskom političkom društvu velika škola fanatizma, netolerancije, preziranja mišljenja drugog i sumnje koja unaprijed optužuje čestitost i iskrenost protivnika', piše Ostrogorsky. Negativni procesi u internom životu partija stalna su, pa i pomalo opsesivna tema, građanskih kritičara stranaka. Oni tiraniju partija svode na tiraniju stranačkih lidera, koji su uzurpirali prava članstva i istisnuli ga iz procesa odlučivanja. Ako partijski okvir onemogućava afirmaciju samostalnih duhova, logična posljedica će biti da je ljudska kvaliteta lidera neizbježno niska. Lideri se oslanjaju na mediokritete i konformiste, pa stranke postepeno ostaju bez načela i pretvaraju se u 'društva za eksploataciju vlasti'. Ostrogorsky prvi razrađuje podjelu partije na utjecajnu manjinu i neutjecajnu većinu, što je postalo elaboriranim temom u Michelsa. Sve to povezano je s procesom birokratizacije, koji tada tek uzima maha, uvođenjem plaćenih funkcionera u stranke. Sloj partijskog činovništva, što je u svim partijama brzo rastao i

Robert Michels

Partije kao vinovnici unifor-
mizacije mišljenja – britanski
parlament (Foto: Wikipedia)

jačao svoju moć, postao je predmetom interesa mnogih kasnijih istraživača. Michels se bavio ovim fenomenom u radničkoj partiji njemačke socijaldemokracije, a on je ostao u središtu kritike i takvih fenomena kakav je bio staljinizam.

No mi se ovdje nećemo baviti problematikom radničkih partija, bile one socijaldemokratske ili komunističke, odvojeno od građanskih kritičara parlamentarizma, jer ta tema zaslužuje posebnu obradu. Pa ipak, neki motivi se nužno preklapaju. Tako već u Ostrogorskog možemo naići na motiv 'odumiranja partije' koji on, naravno, tako ne zove, kao što ni nikakav socijalizam nije na horizontu njegove kritike. On želi samo 'pravu demokraciju', a ona je na neki način već na djelu u angloameričkom svijetu. Samo da ne smetaju te partije, koje svojim paušalnim štetničkim djelovanjem naruša-

Moisey Ostrogorsky

vaju moguću idilu. Jer ako su slobode i prava građana već obezbijeđeni, a oni to po ovom autoru jesu, što će nam više stranke? One su na početku možda i mogle imati neku pozitivnu ulogu, no sada su samo zapreke. Jer vladavina se treba svesti na administriranje bez pomoći partije, a kontrolu nad administracijom ostvarivat će javno mnijenje i parlament. Umjesto partija, građani treba da formiraju 'privremene partije', ustvari udruženja koja prestaju postojati ostvarivanjem jednog određenog interesa, zbog čega su i stvorena. Strah od općih organizacija, koje djeluju kao posrednici između individue i društva, zajednički je mnogim građanskim misliocima. Ako je to kod Rousseaua bojazan od deformiranja 'opće volje', u Ostrogorskog je to bojazan od ugrožavanja širokog spektra interesa pojedinaca.

I tako dolazimo do nezaobilaznog Roberta Michelsa, čije je djelo 'Političke partije – esej o oligarhijskim tendencijama u demokracijama' postalo knjigom na koju se pozivaju i oni koji su je čitali i oni koji nisu. Jer ona traži odgovor na pitanje jesu li partije spojive s predstavničkom demokracijom. I daje odgovor koji je skeptičan, ali ne i nihilističan u mjeri da bi se autor zalagao za ukidanje stranaka, iako je često baš tako shvaćan.

Paralelno s oligarhijskim tendencijama dolazi do deradikalizacije partije, tj. do konzervativne promjene ciljeva. Partija zaboravlja zašto je uspostavljena i sve svoje snage preusmjerava na vlastito samoodržanje. Ona se od sredstva za ostvarenje nekih ciljeva pretvara u samosvrhu. Nekada jasno formulirani ciljevi sada ustupaju mjesto

kompromisima, trenutak odlučnog klasnog obračuna za socijaldemokraciju odlaže se u nedohvatljivu budućnost. Predmet autorove analize je dakle Socijaldemokratska partija Njemačke, koja nakon BISMARCKOVIH progona uspijeva organizaciono i politički toliko ojačati da se pred Prvi svjetski rat o njoj govori kao o 'paralelnoj državi'. No to nije prvi slučaj u povijesti u kojemu su veliki uspjesi ujedno bili zalogom još većeg

Po Ostrogorskom, partijska konvencija otela je od naroda oružje moralne prinude i okrenula ga protiv samog naroda. Ukratko, partijski sistem postao je negacija demokracije. Dosljedno tome, ovaj autor se zalaže za njegovo ukidanje

neuspjeha, promatra li se povijest sa stano-
višta revolucije, a položaj i držanje njemačke socijaldemokracije kao primjer 'urastanja u sistem'. Tezu o neizbježno nedemokratskim odnosima u političkim partijama, koji se ogledaju u dominaciji izabраних nad biračima, lidera nad članovima, elite nad masom, Michels izražava poznatom rečenicom: 'Tko kaže organizacija, kaže tendencija prema oligarhiji.'

Kako polemizirati s tako apodiktičkim stavom? Nije čudo da ovaj autor nije imao direktnih nastavljača ove svoje opore i sumorne konstatacije. No što ona nama znači danas? Zašto se i ljevica ponovno gura da više osniva nove negoli osnažuje stare političke partije, u borbi za utjecaje u parlamentima svojih zemalja? Je li moguće doći do nekog novog socijalizma za 21. stoljeće parlamentarnim putem, bez nasilnih revolucija, karakterističnih za socijalizme 20. stoljeća? I to nakon svega što se u kritičkoj teoriji, ali i u praktičnom životu s partijama događalo? Na ova pitanja nema kratkog i jednostavnog odgovora. A da je tome tako govori nam sama historija radničkih partija u prošlom stoljeću. Jer uvedemo li, za potrebe analize i donekle shematski, oštro razlikovanje između građanskih i radničkih partija – socijaldemokracije, odnosno komunista – vidimo da je njihov odnos spram parlamentarizma prolazio različitim i krivudavim putovima prije no što su neki od njih osvojili vlast i počeli graditi socijalistički poredak. ■

INTERNACIONALA

Mala reka,
veliki ljudi

Par stotina građana iz svih delova Srbije sudelovalo je u probijanju cevi koja je u Rakitsku reku postavljena radi izgradnje minihidroelektrane

AKTIVISTI pokreta 'Ođbranimu reke Stare planine' uz podršku inicijative 'Ne davimo Beograd' probili su u subotu, 15. avgusta cev u Rakitskoj reci postavljenu radi izgradnje minihidroelektrane, čime su onesposobili njen rad. Stanovnici Rakite, mesta koje se nalazi na koji kilometar od bugarske granice, a u blizini Babušnice, odnosno Pirota, čekali su preko godinu dana da nadležni iz reke izvade cev. Naime, Republička inspekcija za zaštitu životne sredine još je početkom 2019. godine naložila investitoru da to uradi jer je utvrđeno da je od 300 do 350 metara cevovoda postavljeno u okviru prirodnog korita za velike vode, što je u suprotnosti sa rešenjem Zavoda za zaštitu prirode od 12. septembra 2018. U uslovima koje je investitor dobio od Zavoda piše da nije dozvoljeno ukopavanje i uklanjanje vegetacije u okviru prirodnih korita za veliku vodu, kao i postavljanje cevovoda iznad Rakitske reke i njenih pritoka. No kako investitor GORAN BELIĆ, inače advokat iz Beograda, ni država nisu reagovali, lokalni meštani i aktivisti su uzeli stvar u svoje ruke.

Simbol otpora –
Desimir Stojanov

Srbija, u kojoj se 64 odsto električne energije proizvodi u termoelektranama na uglj, 2009. godine se obavezala da će smanjiti emisije ugljen-dioksida, a Akcionim planom usvojenim 2013. da će povećati proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. Vlasti su uvidele šansu da se to učini baš izgradnjom minihidroelektrana, pa je planirana gradnja njih ukupno 856 u celoj zemlji. Centar za istraživačko novinarstvo (CINS) izračunao je da je proizvođačima struje iz minihidroelektrana u Srbiji od 2013. do 2018. isplaćeno 83,2 miliona evra, od čega najviše državnoj Elektroprivredi Srbije i firmama investitora povezanih sa vlašću.

Budući da su stanovnici Rakite ostajali bez vode za piće, da im je hidroelektrana onemogućila bavljene stočarstvom i poljoprivredom te da im je izmenjen čitav ekosistem, od početka gradnje, jula 2017. godine, organizovali su seriju protesta i pokušaja blokade gradilišta. U tih nekoliko godina svega smo se nagledali u Rakiti: nemilih scena sa obezbeđenjem, čak i bombi, tužbi i na kraju oštećenja cevi koje su sada postale neupotrebljive, baš kao i minihidroelektrana. Više od toga meštanim je značilo 500–600 ljudi koji su došli da pokažu solidarnost, ali i da poruče da neće dozvoliti uništavanje prirode zbog nečijih privatnih interesa. Iz inicijative 'Ođbranimu reke Stare Planine' mesecima su najavljivali ovaj dan i pozivali u Rakitu.

— Tri godine pokušavamo da upristojimo državu da uradi ono što mora, oni neće, e sad ćemo mi da uradimo – poručio je predsednik mesne zajednice Rakite DESIMIR STOJANOV, koji se od početka protivi izgradnji hidroelektrane pa je postao neka vrsta simbola otpora.

Hapšen je, tužen i tučen, ali nikad nije odustao. Pored činjenice da ta reka znači život meštanim Rakite, Desimir Stojanov ima dublji odnos sa tom rečicom jer mu se pre više od 30 godina u njoj utopio sin. Stojanov je na dan protesta bio posebno ponosan jer je video da nije sam i da je njegov višegodišnji trud naišao na razumevanje. Naime, u Rakiti se nije branilo samo jednu reku, već i sve druge koje su ugrožene: Taru, Unu, Vrbas... Kako država rešava taj problem znamo najbolje na primeru Krušćice u susjednoj Bosni i Hercegovini, gde su žene koje su branile tu reku u nekoliko navrata pretučene, privođene i sudski gonjene. Ali uzalud. Krušćica je odbranjena, baš kao i sad Rakita, iako je velika šteta već počinjena kad je investitor sa teškom mehanizacijom gradio branu i postavljao cev. Budući da je zbog radova nastalo klizište, sada je celí taj kraj opasan za život.

Jedan od najvećih protivnika gradnje minihidroelektrana je RATKO RISTIĆ, dekan Šumarskog fakulteta u Beogradu. On smatra da treba obustaviti takve projekte u zaštićenim zonama.

— Ako se izgradi 850 centrala, koliko je predviđeno u Srbiji, cevi bi progutale 2200 kilometara reka, uglavnom potoka, da bi se proizvelo dva do tri odsto energije na nacionalnom nivou. Bilo bi bolje uhvatiti se ukoštac sa 17 odsto gubitaka u distributivnoj mreži koja je u lošem stanju – rekao je Ristić. — Njihova izgradnja nije opravdana ni sa energetskog, ni sa ekološkog, ni sa ekonomskog stanovišta za širu zajednicu. Opravdano je samo sa aspekta brutalnog interesa investitora, oni jedini tu profitiraju, niko drugi nema korist – istaknuo je dekan.

Investitor Goran Belić nije se previše oglašavao. Zatražio je od policije da zaštiti ono što je sagradio, što je policija delom učinila kontrolišući i upisujući sve koji su tog dana krenuli oslobađati reku. 'Da je rešenje inspekcije zakonito, izvršila bi ga ta inspekcija. Ona ne može da ga izvrši jer je nezakonito i pokazaće se kao nezakonito. Ja sam obećao, ukoliko Upravni sud potvrdi rešenje, ja ću cev da izvadi, ne treba oni da ih vade', poručio je Belić uoči akcije.

'Život nema, smrt ne dođi', odnosno 'Života nema, a smrt ne dolazi', grafit je koji stoji na nekadašnjem bioskopu u Rakiti, a koji je taj dan bio mesto za okupljanje nakon akcije na reci. On najbolje opisuje stanje u tom selu nakon umetanja cevi i gotovo potpunog podčinjavanja reke potrebama minihidroelektrane. Smrt je zasad sprečena, a da li je samo odložena, zavisiće uvelike od onog prvog dela grafita. Selo je sve praznije, stanovništvo sve starije, a sudeći po broju meštana, što Rakite, što Babušnice koji su se odazvali ovoj akciji, i sve uplašnije. Borba za reke Stare planine, ako je suditi prema odluci vlasti grada Pirota, može preći u neki mirniji tok jer je upravo zahvaljujući protestima koji su se održali, ne samo u Rakiti nego i u drugim mestima, doneta odluka da se narednih 15 godina na tom području više ne smiju graditi hidroelektrane.

■ Dejan Kožul

KRATKO I JASNO

Milanovićevi
potezi su
opasni

Da li su ispadi onih koji se nazivaju navijačima Zrinjskog, na dan utakmice sa Veležom, označili početak predizborne kampanje za lokalne izbore u Mostaru?

Počele su aktivnosti proizvodnje straha u cilju homogenizacije etničkih grupa. To su metode koje su godinama primjenjivane i koje su donosile pozitivne rezultate za samozvane vođe tih istih naroda. Počelo je, ali s obzirom na to da 12 godina nije bilo izbora i da su svi ove proglasili istorijskim, za očekivati je pojavu novih alata u proizvodnji straha. U tom kontekstu treba posmatrati i spomenute događaje. Naime, predstavljeno je to kao huliganski incident grupe navijača Zrinjskog na dan održavanja lokalnog derbija. Nisam siguran da se radi o navijačima. Njihova odjeća, način kretanja, pozdravljanja i rušilačke aktivnosti jako su podsjećali na slične neofašističke grupe koje egzistiraju širom Evrope. Tim više što ovakve grupe redovno susrećemo u gradu prilikom posjeta Partizanskom spomen-groblju, koje je njihova kontinuirana rušilačka meta.

Tome je prethodilo Milanovićevo odlikovanje Zlatana Mije Jelića?

Ne treba biti naivan i misliti da je politika DRAGANA ČOVIĆA autonomna. Pa delegacija HDZ BiH je ovih dana otišla u Zagreb položiti cvijeće na grobove FRANJE TUĐMANA i GOJKA ŠUŠKA i tako ozvaničiti početak predizborne kampanje za predstojeće lokalne izbore u BiH. Jasna je to poruka koju HDZ BiH sa grobnih mjesta tvorca ideje podjele BiH i u Hagu presuđenog udruženog zločinčkog pothvata šalje javnosti. Spomenuta odlikovanja su vratila dio bošnjačkog biračkog tijela u 1993., a posljedica je jasna. Što je biračko tijelo etnički homogenije, ideja o podjeli BiH je jača, a ciljevi UZP-a snažniji. Ako prilikom dodjele priznanja predsjednik MILANOVIĆ još izjavi da svi osuđeni u Hagu nisu ratni zločinci, poruke, ali i posljedice su i jasne, ali nažalost i opasne. Krajnje je vrijeme da nas i Hrvatska i Srbija ostave na miru i puste da sami pospremimo svoju kuću.

Očekujete li da bi situacija mogla eskalirati?

Eskalirat će sigurno, ali ne očekujem neke krajnje ekstremne aktivnosti. Medijski će se ići do krajnjih granica neukusa, primitivizma i ratnohuškačke retorike. Stvarat će se atmosfera opsade s početka 1990-ih.

■ Dejan Kožul

Zbogom oružje

Državna odvjetnica New Yorka najavila je podizanje tužbe protiv Nacionalne asocijacije za oružje, notorne po zagovaranju prava na nošenje oružja i financiranju republikanaca

NA novinskoj konferenciji održanoj 6. kolovoza državna odvjetnica New Yorka LETITIA JAMES najavila je podizanje građanske tužbe protiv jedne od najmoćnijih lobističkih organizacija u Americi, Nacionalne asocijacije za oružje (NRA), notorne po zagovaranju nesputanog prava na nošenje oružja i masnom financiranju republikanskih političara. Uz optužbe protiv četvorice najviših dužnosnika za

kršenje niza državnih i federalnih zakona u cilju osobnog bogaćenja, James je na konferenciji otvoreno dala do znanja da je krajnji cilj ove parnice u potpunosti razmontirati 149 godina staru organizaciju koja je u New Yorku registrirana kao dobrotvorna udruga. U tužbi koju su neovisni pravni stručnjaci ocijenili kao izrazito solidnu, državno odvjetništvo pozabavilo se kolosalnom korupcijom i finansijskim malverzacijama koje su, prema istrazi koja je trajala 18 mjeseci, organizaciju u posljednje tri godine koštale 64 milijuna pronevjerenih dolara. Prvooptuženi WAYNE LAPIERRE, izvršni potpredsjed-

Spremni smo za borbu, samo navalite, poručuju iz NRA (Foto: Jens Buentner/DPA/PIXSELL)

nik organizacije koji je na toj funkciji već 30 godina, optužen je da je novac NRA koristio kako bi financirao svoj ekstravagantni stil života koji uključuje privatne avionske letove na Bahame i safarije u Africi za njega i članove obitelji te čest boravak na 50 metarskoj jahti u vlasništvu NRA. U razdoblju od kolovoza 2014. do siječnja 2020. iz blagajne NRA, tvrdi se u optužnici, potrošeno je 13,5 milijuna dolara samo na LaPierrea 'konzultacije za putovanja', a osim milijunskih otpremnina i mirovinskih fondova za svoje najbliže suradnike, LaPierrea se tereti i da je samome sebi, bez odobrenja upravnog odbora, osigurao ugovor težak 17 milijuna dolara. NRA je već ranije u internim istragama otpustila niz svojih visokih dužnosnika, a u javnost je procurila i tajna snimka s nedavnog sastanka upravnog odbora na kojoj LaPierre govori kako bi ih brojne sudske parnice mogle stajati sto milijuna dolara.

Čim je James najavila podizanje optužnice iz NRA su odgovorili da je u pitanju 'protuustavni, smišljeni napad s ciljem ukidanja NRA – najborbenijeg američkog branitelja slobode na biralističima već desetljećima'. 'Spremni smo za borbu, samo navalite', poručili su iz organizacije, optuživši njujoršku tužiteljicu, inače demokratkinju, za politički motiviran progon jer je još 2018. godine NRA javno nazvala 'terorističkom organizacijom'. Osim za izdašno financiranje najreakcionarnijih kandidata desnice, NRA je odgovorna i za činjenicu da je američka vlada potpuno nemoćna u adresiranju masovnih oružanih masakra koji se učestalo događaju u američkim školama.

Mediji nagađaju i da je pravosudna akcija protiv NRA ujedno najava napada na samog američkog predsjednika DONALDA TRUMPA, koji je ovaj slučaj, inače, komentirao savjetom da bi najbolje bilo da se organizacija 'preseli u Teksas i tamo živi vrlo dobar i lijep život'. Naime, prije najave pokretanja ove parnice objavljeno je da je njemačka banka Deutsche Bank odgovorila na nalog njujorškog državnog odvjetništva da mu preda finansijske izvještaje o poslovanju s predsjednikovim poslovnim koncernom The Trump Organization. Tužilaštvo istražuje moguće finansijske malverzacije Trumpove kompanije s njemačkom bankom, koja mu je u posljednjih dvadesetak godina pozajmila oko dvije milijarde dolara.

■ Tena Erceg

Dolje diktatura – Bangkok (Foto: Jorge Silva/Reuters/PIXSELL)

štanje vlade i prestanak zastrašivanja aktivista. Prosvjednici, koji su uzvikivali 'Dolje diktatura, živjela demokracija' i 'Prestanite maltretirati ljude', zahtijevali su i reforme ustava, koji je napisan tijekom vojne vladavine. Kritičari tvrde da ustav nepravedno favorizira premijera PRAYUT CHAN-OLCHAA, koji je vlast došao spomenute 2014. Predstavnici Slobodnog naroda, koalicije uglavnom sastavljene od studenata koji su organizirali prosvjed, rekli su kako žele 'demokratsku reformu vlade koja će uistinu biti u okviru ustava'.

Posljednjih tjedana studenti su upućivali direktne kritike na račun tajlandske monarhije, čime su zapravo prekinuli dugogodišnji tabu. Organizatori prosvjeda objavili su listu deset zahtjeva koji se odnose i na ograničavanje moći kralja, što je šokiralo mnoge u zemlji. Tajlandski zakoni *lèse-majesté*, koji reguliraju ponašanje prema kralju, jedni su od najstrožih u cijelom svijetu. Tajland je službeno ustavna monarhija, no za kritiziranje kralja može se dobiti zatvorska kazna do 15 godina. Ti zakoni ograničavaju i slobodu medija, odnosno njihovo pisanje o kraljevskoj obitelji. Prošle nedjelje jedan je student na prosvjedu nosio majicu na kojoj je pisalo 'Šaljem ljubav Njemačkoj'. Naime, tajlandski kralj našao se na udaru kritika jer većinu vremena provodi u Njemačkoj.

Nakon državnog udara 2014. godine vlada koju podupire vojska obećala je da će osigurati stabilnost i prosperitet. No aktivisti tvrde da se to nije dogodilo. Ekonomski problem postojali su i prije pandemije koronavirusa, a studentima je dozlogrdila vlada koju optužuju da potkopava demokraciju. Studentski bijes je proključao u veljači, kada je vlada ukinula opozicijsku stranku Naprijed budućnost, koja je bila popularna među mlađom populacijom. Potom su mediji objavili da je prodemokratski aktivist WANCHALEARM SATSAKIT otet u Kambodži. On je tek jedan u nizu izbjeglih aktivista koji su posljednjih godina nestali s lica zemlje.

'Ne vjerujem da ljudska prava mogu postojati u diktaturi', rekao je 22-godišnji student za The Guardian tijekom prosvjeda. Prosvjednici su poručili i kako ne žele državni udar ni vladu nacionalnog jedinstva. Premijer Prayut je rekao pak da mu se ne sviđaju komentari o monarhiji, no da će poslušati kritike koje se tiču ustava. 'Mladima bi trebalo biti omogućeno da izraze svoje mišljenje u okviru zakona i s poštovanjem prema pravima drugih', kazao je premijerov glasnogovornik.

■ Mašenjka Bačić

PERSONA NON GROATA

Foto: Xinhua/PIXSELL

Nakon izbora koji su održani sredinom prošlog srpnja, mandatar za sastav nove vlade Sjeverne Makedonije ZORAN ZAEV potvrdio je da je postigao dogovor o koaliciji s liderom albanske manjinske Demokratske unije za integracije Alijem Ahmetijem. 'Zemlja će i dalje biti sigurna, napredna i uspješna', poručio je Zaev koji će posljednjih sto dana svog mandata premijersku fotelju prepustiti Ahmetiju.

■ T. O.

Studenti protiv monarhije

TISUĆE ljudi preplavilo je prošlog tjedna ulice tajlandskog glavnog grada Bangkoka tražeći političke promjene u jednom od najvećih prosvjeda protiv vojne vlade koja je na vlasti od državnog udara 2014. godine. Oko 10.000 prosvjednika, uglavnom studenata, okupilo se prošle nedjelje ispred glavnog gradskog spomenika, tražeći raspu-

Lukašenkova jesen

Procjenjuje se da Aleksandar Lukašenko više nema značajniju podršku ni bjeloruskih građana ni institucija, izuzev represivnog sustava. Ne podupire ga više ni ruski predsjednik Putin, a ni zapadne zemlje. Unatoč tome, on evidentno ne namjerava odstupiti pa građanima i radnicima preostaje vršenje kontinuiranog pritiska putem masovnih protesta i štrajkova

PREDSJEDNIČKI izbori koji su u Bjelorusiji održani 9. kolovoza i na kojima je po šesti put zaredom s čak 80 posto glasova službeno pobijedio 'posljednji evropski diktator' ALEKSANDAR LUKAŠENKO pokrenuli su najozbiljniji val protesta i štrajkova otkad je Lukašenko došao na vlast 1994. godine.

Iako je izborni dan bio 9. kolovoza, centralna izborna komisija objavila je da je ranijem glasanju, organiziranom u nekim izbornim jedinicama, pristupilo čak 40 posto birača. Na sam dan izbora, međutim, pred biralištima su se stvarali kilometarski redovi, iz čega je bilo jasno da statistika izborne ko-

misije ne može biti istinita. Kada je potom objavljeno da je Lukašenkova protukandidatkinja SVETLANA TIHANOVSKAJA dobila samo deset posto glasova, iako su birači u dugačkim redovima hrpimice glasali upravo za nju, izbili su spontani protesti na koje je režim reagirao policijskom represijom kakva se posljednjih godina uglavnom viđa u zapadnim zemljama: nasrnuli su na prosvjednike vodenim topovima, dimnim bombama i gumenim mecima, uslijed čega su poginule najmanje dvije osobe. Novinarima stranih medija uskraćene su akreditacije za praćenje izbora, a neki su završili u pritvoru i tamo svjedočili zlostavljanju prosvjednika od pripadnika specijalne policije OMON.

Procjenjuje se da je u jednom trenutku bilo uhapšeno oko 6000 proturežimskih aktivista i drugih građana, a u izbornoj večeri blokiran je internet pa prosvjednici nisu mogli međusobno komunicirati ni primati informacije. Naime, prema nedavno donesenom zakonu, svi bjeloruski internetski sajtovi moraju imati nacionalne poslužitelje, što je režimu omogućilo trenutno gašenje lokalnih web-stranica, a nedostupne su bile i društvene mreže i strani mediji s bjeloruskim dopisnicima.

Iako točni rezultati izbora nisu poznati, neovisni promatrači uspjeli su unatoč zabrani provesti izlazne ankete na nekim biračkim mjestima pa su procijenili da je

Tihanovskaja ta koja je dobila između 70 i 80 posto glasova. Taj se rezultat poklapa sa sociološkim istraživanjem koje je u travnju provela Bjeloruska akademija znanosti i umjetnosti i koje je pokazalo da Lukašenko ima podršku od oko jedne trećine stanovništva. Tihanovskaja je nakon izbora režim pozvala da obustavi nasilje nad prosvjednicima i ispregovara miran transfer vlasti, a nedugo zatim pobjegla je u Litvu, gdje je već ranije bila poslala djecu.

Svetlana Tihanovskaja, naime, na izborima se nije natjecala kao 'ozbiljna' kandidat-

Protesti i štrajkovi su masovni i ustrajni – Bjelorusija (Foto: Valery Sharifulin/Newscom/PIXSELL)

kinja voljna preuzeti vlast, već se isturila kao svojevrsni simbol pobunjenih građana, jer u zemlji nema organizirane opozicije. Lukašenkov režim prije toga je eliminirao troje potencijalnih kandidata, uhapsivši njezinog muža, blogera i bivšeg biznismena SERGEJA TIHANOVSKOG, kao i bivšeg bankara VIKTORA BABARIKA, dok je treći protukandidat, bivši ambasador u Washingtonu VALERIJE CEPKALO, uspio pobjeći u Rusiju.

U prilično originalnom obratu koji je uslijedio nakon ovih hapšenja, tri žene – supruge Tihanovskog i Cepkala i menadžerica Babarikove kampanje – udružile su se i osnovale 'ujedinjeni stožer' te pokrenule predizbornu kampanju u kojoj se Svetlana Tihanovskaja, inače 37-godišnja profesorica engleskog jezika, kandidirala za predsjednicu s otvorenim stavom da ona to ne namjerava biti, već samo želi pripremiti teren da se šest mjeseci nakon svrgavanja Lukašenka održe pošteni izbori.

Bjeloruski građani pokazali su zavidnu snalažljivost i kada su, dva dana prije izbora, hakirali državno sponzorirani koncert i zapjevali politički angažiranu pjesmu iz 1990-ih 'Hoćemo promjene' ruskog pjevača VIKTORA COJA, a zatim i državnu blokadu interneta uspješno zaobišli uz pomoć kanadske aplikacije Psiphon, koja se inače masovno koristi u Kini.

MUŽ Svetlane Tihanovskaje uhapšen je zbog navodnih financijskih malverzacija koje proizlaze iz njegovih veza s kremaljskim oligarsima, dok je Viktor Babariko uhapšen zbog navodnog plana da izazove prevrat, nakon što je uspio skupiti skoro pola milijuna potpisa za kandidaturu, što je u zemlji od deset milijuna stanovnika impozantna cifra. Babariko je ranije bio direktor banke Belgazprombank u vlasništvu ruske naftne kompanije Gazprom, pa ova dva hapšenja pokazuju da se u međuvremenu počeo događati Lukašenkov razlaz s dugogodišnjim sponzorom, ruskim predsjednikom VLADIMIROM PUTINOM koji ga je, što politički što ekonomski, desetljećima održavao na vlasti.

Lukašenko je već u lipnju Rusiju otvoreno počeo optuživati da se miješa u izbore u Bjelorusiji, a krajem srpnja vlada je objavila i da je policija uhapsila više od 200 plaćenika ruske sigurnosne kompanije Grupa Wagner koja se bavi regrutiranjem boraca za bliskistočna i afrička ratišta. Grupa Wagner povezana je s Kremlju bliskim biznismenom JEVGENIJEM PRIGOŽINOM, koji je u Americi optužen za uplitanje u tamošnje predsjedničke izbore 2016. godine. Prema američkoj optužnici, činio je to putem svoje kompanije Agencija za istraživanje interneta koja služi kao 'farma trolova'.

Državna novinska agencija Belta objavila je snimke racije, kao i imena i datume rođenja 32 muškaraca koji su se navodno kao turisti infiltrirali u zemlju kako bi sabotirali izbore. Iako se potvrdilo da su borci ranije sudjelovali u proruskom separatističkom pokretu u ukrajinskom Donbasu, ovog puta kod njih su pronađene sudanske telefonske kartice i novac, kao i sms poruke na arapskom, pa se pretpostavlja da su plaćenici kroz Bjelorusiju samo prolazili na putu prema Sudanu. Upućene međunarodne organizacije također tvrde da, unatoč evidentnom zahlađenju odnosa između Putina i Lukašenka, ne postoje dokazi da se Rusija direktno umiješala u bjeloruske izbore, već da su protesti na-prosto rezultat zasićenja bjeloruskog naroda Lukašenkovom diktaturom.

Obratu u kojemu je Lukašenko svoje političke protivnike počeo prikazivati kao Putinove lutke na koncu treba pridodati i

Na vlasti je od 1994. – Aleksandar Lukašenko (Foto: Stringer/Reuters/PIXSELL)

činjenicu da ga je u veljači posjetio američki državni tajnik MIKE POMPEO, što je bio prvi američki službeni posjet Bjelorusiji od ranih 1990-ih. Tom je prilikom, nakon više od jednog desetljeća, SAD imenovao veleposlanika u Minsku pa je, uzevši sve ovo u obzir, Lukašenko očigledno procijenio da bi optužba za rusko miješanje u izbore mogla naići na do-

Lukašenkova protukandidatkinja Svetlana Tihanovskaja (Foto: Natalia Fedosenko/Newscom/PIXSELL)

Svetlana Tihanovskaja na izborima se isturila kao svojevrsni simbol pobunjenih građana jer u zemlji nema organizirane opozicije. Lukašenkov režim prije toga je eliminirao troje potencijalnih kandidata tako što je dvojicu uhapsio, dok je treći uspio pobjeći u Rusiju

bru recepciju kod pripadnika administracije američkog predsjednika DONALDA TRUMPA.

Iako su neki analitičari zbivanja u Bjelorusiji usporedili s revolucijom u kojoj je 2014. u Ukrajini svrgnut proruski predsjednik VIKTOR JANUKOVIČ, za razliku od ukrajinske opozicije, koja je bila prozapadno orijentirana i financirana, bjeloruski protesti pokrenuti su odozdo, uz izrazito snažan socijalno-ekonomski karakter.

Lukašenkov režim zaslužan je za to što je Bjelorusija 1990-ih izbjegla masovnu privatizaciju javnih resursa kakva je provedena u Rusiji, zahvaljujući čemu su ključne industrije ostale u rukama države pa je danas 40-ak posto radnika zaposleno u državnim proizvodnim poduzećima. To je omogućilo određenu razinu socijalne stabilnosti i nizak koeficijent ekonomske nejednakosti i stopu siromaštva, no posljednjih godina događaju se kontinuirani nasrtaji na socijalnu državu, poput ukidanja naknade za nezaposlene 2017. godine i masovne implementacije ugovora na određeno vrijeme, bez ikakve naknade u slučaju otpuštanja. Prema pisanju tamošnjih medija, primjerice, tvornica poljoprivrednih strojeva Gomselmaš zabilježila je ove godine rekordni broj otkaza u zadnjih sedam godina, a tvornica s radnicima potpisuje samo ugovore na određeno vrijeme. U istoj reportaži zabilježeno je i da se zbog valutne denominacije provedene početkom 2016., uslijed koje je oslabljena vrijednost bjeloruske rublje, značajno smanjila i kupovna moć građana. Bjelorusija, osim toga, ima iznimno restriktivne zakone kojima se regulira pravo radnika na industrijsku akciju pa, prema mišljenju Međunarodne konfederacije radničkih sindikata (ITUC), ona 'praktički nema zagarantirana radnička prava'.

Pretpostavlja se da Bjelorusija i do 20 posto svog BDP-a generira zahvaljujući dogovoru s Rusijom prema kojemu joj ona po sniženoj cijeni prodaje sirovu naftu, koju domaće rafinerije onda prerađuju, a petrokemijske proizvode prodaju po tržišnoj cijeni. No zbog pada globalne cijene nafte Rusija je Bjelorusiji ove godine povisila cijenu sirove nafte do razine tržišne. Zbog pada izvoza krizu je doživjela i industrija autodijelova, inače ključan faktor u ukupnoj industrijskoj proizvodnji Bjelorusije na koju otpada 40 posto BDP-a.

Zbog ekonomske krize i restriktivnih radničkih prava stoga su se vrlo brzo nakon početka protesta u njih uključili i sindikati, a nekoliko dana kasnije započeo je i *de facto* generalni štrajk. U štrajku su stupile tvornice

Dok je ukrajinska opozicija bila prozapadno orijentirana i financirana, bjeloruski protesti pokrenuti su odozdo i imaju snažan socijalno-ekonomski karakter. Stoga su se vrlo brzo u njih uključili i sindikati, a uskoro je započeo i de facto generalni štrajk

kemijskih gnojiva, automobilska, farmaceutska, metalurška i prehrambena industrija, a obustavu rada započele su i nacionalna filharmonija i kazališta, Institut za fiziku akademije znanosti i vozači trolejbusa u Minsku. Među prvima su s obustavom rada započeli radnici Minske tvornice automobila (MAZ) koji su od Lukašenka zatražili da 'sjedne u avion i napusti zemlju'. 'Danas su trebali biti objavljeni rezultati izbora', rekao je jedan radnik na skupu koji su popratili novinari bjeloruskog portala Tut, koji su jedini uspjeli ući u prostore tvornice. 'No on je nešto umislio pa kupuje vrijeme. Ako smo mi radni kolektiv, moramo ustrajati do kraja jer se prvi put u 26 godina pojavila realna mogućnost da svrgnemo diktatora', rekao je radnik MAZ-a za govornicom.

S obzirom na masovnost i ustrajnost protesta i generalnog štrajka, procjenjuje se da Lukašenko više nema iole značajnu podršku građana, kao ni institucija, izuzev represivnog sustava. Ne podupire ga ni ruski predsjednik Vladimir Putin, a ni zapadne zemlje, pri čemu ga je Evropska unija tri dana nakon izbora proglasila personom non grata. Unatoč tome, Lukašenko evidentno ne namjerava odstupiti, niti ga na to ima tko nagovoriti, pa se kao jedina mogućnost nameće ona vršenja kontinuiranog pritiska putem protesta i štrajkova kako bi mu vojska i policija okrenule leđa. ■

FILIP ŠKILJAN

Popis će pokazati demografsku katastrofu

A ona će se ticati ne samo srpske zajednice nego i većinskog naroda. Prema podacima o županijama koje je HGK objavio 2019., samo u Sisačko-moslavačkoj županiji je broj stanovnika od 2011. do 2017. smanjen za 20.000 ili jedan veći grad

U IZDANJU Srpskog narodnog vijeća, županijskih manjinskih vijeća, SKD-a Prosvjeta i Zajedničkog veća opština unazad nekoliko mjeseci pojavile su se knjige vezane uz prošlost Srba Imotske krajine, Koprivničko-križevačke županije i sela Ostrova kod Vukovara. O tome razgovaramo s FILIPOM Škiljanom, znanstvenim suradnikom u Institutu za migracije i narodnosti te autorom niza knjiga ostvarenih u suradnji sa SNV-om i županijskim vijećima.

Koliko su za srpsku zajednicu značajne knjige o prošlosti Srba na određenim područjima?

Putem tih knjiga stanovnici tih i drugih područja, među kojima i pripadnici srpske zajednice, saznaju podatke o svojoj prošlosti i doprinosu koji su kroz povijest davali na njima. Kao što je važno da u Srbiji, ali i na istoku Hrvatske u organizaciji ZVO-a izlaze monografije za pojedina sela u kojima su živjeli Srbi, važno je da SNV i manjinska vijeća izdaju manjinske publikacije koje govore o pojedinim bivšim općinama u drugim dijelovima zemlje u kojima su Srbi živjeli, a žive i danas.

Definitivno bi trebalo pisati više takvih knjiga, upravo zato da Srbi i pripadnici drugih manjina, ali i većinskog naroda, više saznaju o povijesnom značenju Srba u Hrvatskoj. Nažalost, o nekim sredinama uopće nije pisano ili u monografijama koje su izišle nisu obrađeni događaji iz vremena Drugog svjetskog rata ili Vojne krajine. Dosta slabo je obrađena Lika, iako je to područje vrlo in-

teresantno, a objavljene monografije ne spominju pretjerano Srbe u općinama kojima se bave. Za Gračac i Donji Lapac izdane su tek dvije monografije, a ta područja zaslužuju i bolje i opsežnije monografije od postojećih. Tokom ranijih godina bio sam intenzivno uključen u pisanje knjiga s temom kulturno-historijskih spomenika Srba i prošlosti Srba u pojedinim područjima Hrvatske, ali sada radim na istraživanju o demografskom padu Srba u Hrvatskoj od 1991. do 2011., pri čemu zasebno obrađujem regiju po regiju. Time se bavio i profesor SVETOZAR LIVADA, ali ja se bavim na jedan drugačiji način.

Koliko je teško skupiti građu?

Prikupljanje građe za pisanje knjige nije posao koji se može napraviti u nekoliko

mjeseci, ako se kreće od nule. Istraživanje je dugotrajan proces: kad sam radio u SNV-ovom arhivu, od građe sam prikupljao sve na što bih nabasao. I prikupljanje razgovora je dugotrajan proces, ali iako su mi mnogobrojni kazivači pomrli, ono što su ispričali ostaje. Prije 15 godina razgovarao sam s kazivačima rođenima početkom 1920-ih koji su o mnogim stvarima dosta znali pa su iskazi koje sam tada skupio vrlo interesantni. Naravno, često se događa da, kad se s kazivačima razgovara o svakodnevnom životu, običajima, tradiciji ili vjeroispovijesti, nema problema prilikom razgovora, ali kad se počne zadirati u teme vezane uz ratove, to je uvijek kompliciranije. Stariji su ljudi spremni pričati o događajima iz Drugog svjetskog rata iako su u to vrijeme bili djeca, pa im je sjećanje nekako drugačije. Mladi se tog rata ne sjećaju, ali je svima teško pričati o posljednjem ratu 1990-ih. Što se tiče pisanja knjiga, moram spomenuti izvršnu suradnju s profesorom HRVOJEM PETRIĆEM s kojim sam zajedno objavio četiri knjige – o parohiji Salnik, kao i o Srbima u Zagrebačkoj, Varaždinskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji. Pritom smo podijelili razdoblja: on je pisao o periodu do kraja 19. stoljeća, a ja bih se bavio najnovijom poviješću. Petrić je vrhunski povjesničar pa sam sretan što imam priliku raditi s njim.

Kakve su reakcije ljudi kad se te knjige pojave u javnosti i koliko se one koriste izvan srpske zajednice?

Za knjige o Srbima u krajevima sjeverno od Save postoji značajan interes, ali je otisnuto vrlo malo primjeraka. Njima se koriste

struka, lokalno stanovništvo i oni koji su u inozemstvu, a žele imati trag zavičaja pa ih naruče. Petrić i ja neke knjige podijelimo kolegama, a neki saznaju o knjigama preko Novosti ili iz drugih izvora. O knjizi o Srbima u Cetinskoj krajini koju sam radio zajedno s BOŽIDAROM SIMIĆEM dosta se pisalo i o njoj se više zna nego o monografijama o krajevima sjeverno od Save. O srpskim zajednicama i parohijama SPC-a u Salniku i Lipnici u Zagrebačkoj županiji zna malo ljudi, ali ako postoji knjiga o njima, tako da se to ne svodi samo na nekoliko rečenica u shematizmu SPC-a, onda će ostati neki trag o tim zajednicama.

Zbog procesa tihe asimilacije npr. na području bivše općine Vrbovec ostalo je malo onih koji se izjašnjavaju kao Srbi, tako da je knjiga o Srbima u Zagrebačkoj županiji važna s aspekta očuvanja nacionalnog identiteta. Te knjige svakako pomažu mladim generacijama u očuvanju identiteta jer kad ih pročitaju, ponosni su što su potomci ljudi koji su s hrvatskim stanovništvom gradili povijest tih područja. Spomenute tri županije jako su dobar primjer kvalitetnog zajedničkog života Srba i Hrvata, koji nije značajno narušen ni ratovima u 20. stoljeću i pored velikih žrtava Srba kojih je danas manje nego prije stotinjak godina. Izvršno je što je SNV stavljao objavljene knjige na internet tako da ljudi imaju mnogo veću mogućnost doći do informacija.

Koliko su aktualni demografski procesi povezani sa sviješću ljudi o njihovoj nacionalnoj pripadnosti?

Od posljednjeg rata mnogo je manji broj stanovnika srpske nacionalnosti, što se vidi u popisu stanovništva iz 2001. Značajan broj Srba nakon 'Oluje' izbjegao je iz Hrvatske u Srbiju, BiH, ali i u istočnu Slavoniju. Malo ljudi se vratilo, a mnogobrojna sela su ostala pusta – to je posebno izraženo u zapadnoj Slavoniji. U požeškom i pakračkom kraju i oko Voćina u neka se sela nitko nije vratio ili su oni koji se vratili pomrli ili su se odselili, a kako nema perspektive da se ljudi vrate, ta se sela neće obnoviti.

Koliko je rašireno prikrivanje nacionalne pripadnosti Srba od strane njih samih?

Etnomimikrija je prisutna kod Srba tamo gdje nisu u većini. Ne izjašnjavaju se kao Srbi, ne osjećaju se ugodno, smatraju da će ih okolina loše gledati, a to je često u velikim gradovima.

Djeca iz nacionalno mješovitih brakova u najvećem broju slučajeva će biti pripadnici većinskog naroda, dok u malim sredinama, gdje su Srbi u većini, staračko stanovništvo oduvijek i ne postoji mogućnost demografske obnove, što se vidi na Kordunu, u Baniji, Lici i zapadnoj Slavoniji.

Što će, po vama, pokazati popis stanovništva 2021. godine?

Popis će pokazati ne samo demografsku katastrofu za srpsku zajednicu nego i za većinski narod. Prema podacima o županijama koje je Hrvatska gospodarska komora objavila 2019., samo u Sisačko-moslavačkoj županiji je broj stanovnika od 2011. do 2017. smanjen sa 172.439 na 152.546, što je manjak od 20.000 stanovnika ili jedan veći grad. Zbog odsustva povratka i odumiranja staračkog stanovništva 2011. je 150 nestalih sela, a u popisu naredne godine bit će ih još više. Masovna iseljavanja, mali priraštaj i veliki mortalitet uticat će na demografsku sliku na mnogim područjima. A za opsežniji odgovor gdje će to biti najvidljivije trebalo bi pitati demografske stručnjake. ■

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Grede za poante

PIŠE Sinan Gudžević

Sa Tonkom sam se u Zagrebu sretao rijetko, u Starom Gradu često. Naši najčešći i najradosniji susreti bivali su na gredama ispred restorančića Antika. Te su grede do prošle godine bile najposjećenije grede na Hvaru, gdje grede pred kućama od davnina služe da se sjedne 'na hlod'

UTORAK, 11. avgusta u Starigradu na Hvaru, između petog i šestog sata popodne otišao je s ovoga svijeta pjesnik TONKO MAROEVIĆ. Za ono kako je otišao obično se kaže da je bilo 's nogu'. Nije bolovao, vidio sam ga s prozora toga utorka izjutra kako ide preko Ploče, čio kao uvijek, mahnuo mi je, imao je u rukama presavijene novine. U petak, 14. avgusta, na starogrojski kopošont Budinjac došla je sila ljudi da isprati pjesnika u zijev zemljin. U tri dana, između Tonkove smrti i sahrane, poklonici poezije mogli su se u Starigradu uvjeriti da još vrijedi epitaf pjesnika SIMONIDA:

*Svako je žalan i bolan kad umre mu neko
od bližnjih.
Ali Nikòdika smrt cijeli oplakuje grad.*

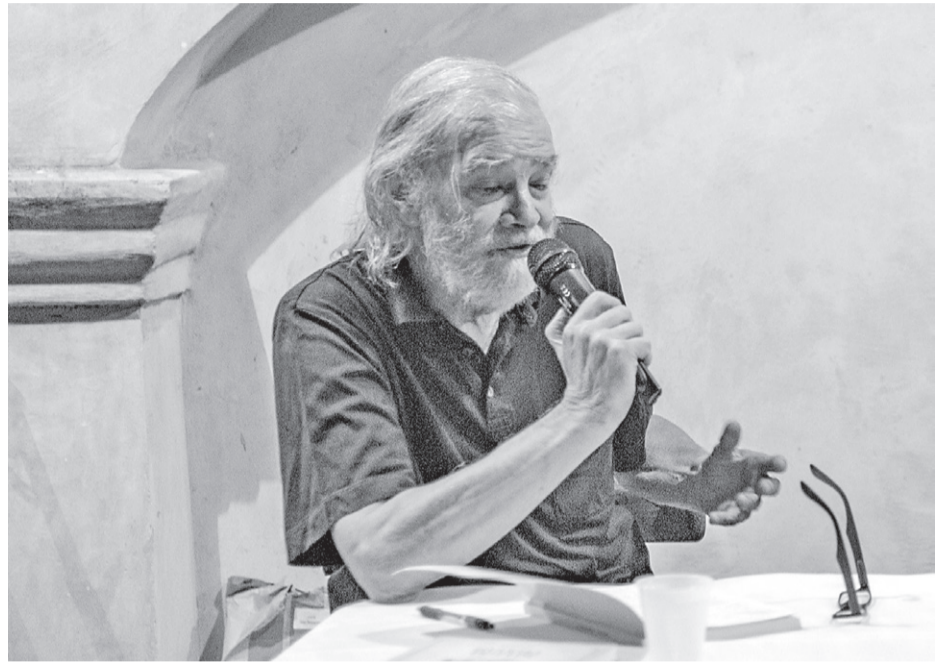
Antički demon Podneva učinio je da onaj Tonkov prolazak preko Ploče bude posljednji. U davna vremena se vjerovalo da taj nejasni i više naslućivani nego čvrsto formirani demon utišava ljudske i životinjske glasove, a pušta cvrčke da lupaju krilima. I vjerovalo se da demon po imenu Podne čini da se mrtvi ukazuju živima. Tonko je popodne prillegao, i nije se iz sna probudio. Sunce je još bilo na nebu, a sjene su stvarima bile dugačke. Preko dvadeset godina našeg viđanja u Paizu, kako mještani zovu Starigrad ili Stari Grad, oblikovalo se u uspomenu.

Oblikovalo se, a sve je izgledalo kao da će se naša viđanja nastaviti. Čim je, sa drušicom svojom životnom IVOM, stigao u Stari Grad, poklonio je SANJI i meni svoju novu, čarobnu knjigu stihova 'Kazalo'. A nekoliko večeri kasnije, za stolom ispred Tvrdalja, Tonko mi je natanko izložio kako ga je Iva, najdraža gošća Živogošća, povela u Živogošće i kako je nastala njegova pjesma u distisima 'Za vreline do vrela'. Slušajući ga, skovao sam plan da naše malo društvo već ovoga avgusta s autorom i onom kojoj je pjesma posvećena preko Bogomolja i Drvenika ode na izlet u Živogošće. Ali je demon sumnjivog imena Podne iz devedesetog Psalma Septuaginte presudio da u Živogošće pjesnik Maroević više ne pođe. Ime demonovo je sumnjivo, i zato što neki tumači smatraju da u hebrejskom izvorniku riječ kojim se on naziva *qēṭēb* znači 'boleština', 'pomor' i 'pustošenje'.

Sa Tonkom sam se u Zagrebu sretao rijetko, u Starom Gradu često. Sretali smo se na Tvrdalju, na Rivi, kod Čitovnice, u Palači Biankini, na Ploči, onoj s koje su PASKOJ, NIKOLA, HEKTOROVIĆ i ono prvo dijete u renesansnoj dalmatinskoj književnosti zaplovili u ribanje i prigovaranje ribarsko.

Ali su naši najčešći i najradosniji susreti bivali na gredama ispred restorančića Antika. Te su grede do prošle godine bile najposjećenije grede na Hvaru, gdje grede pred kućama od davnina služe da se sjedne 'na hlod'. Lani je Antika promijenila vlasnika, a novi je jednu gredu sklonio, pa ispred one druge postavio dva stola čime je i ta jedna izgubila i status i smisao.

Čak i kad bi na samo dva dana došao u Paiz, Tonko bi s večeri svratio na grede i znao ostati do iza ponoći. Nekad bismo sjeli na istu, nekad preko puta jedan drugome. Preko puta znači na mjetar i po rastojanja, jer je današnja Duolnjo kola (Donja ulica), nekadašnja Ulica predaka, široka jedva dva metra. Nikad ondje nismo bili sami, grede su u pravilu bile pune ljudi. Sjedi se, čaša se

Tonko Maroević za posljednjeg nastupa u Palači Biankini u Starom Gradu na Hvaru, 10. avgusta 2010.
Foto: Vilma Matulić

drži ili u ruci ili uza se na gredi. Bilo je ljeta i u ljetima večeri kad se čekalo da se s grede neko dignu pa da se na gredu sjedne. Spisak onih koji su na tim gredama provodili večeri bio bi dugačak. Osim jezika našega, ondje se često čuo talijanski, pa njemački, ponekad španjolski, a bilo je i francuskog pa i portugalskog. I engleskoga se čulo dosta. U četiri uzastopna avgusta, od 1998. do 2001. ondje je često sjedio i IZET SARAJLIĆ. Izet je jako volio Tonka i njegove pjesme, a Tonko je svojom posvećenošću i empatijom bio velika utjeha Izetu, koji je bio ostao udovac i prvo ljetu svakodnevno plakao. Izet je one dvije naše grede, ta dva naša brvna, prozvao najvažnijim brvnima dalmatinske kulture. A Tonko ih je latinizirao u *Trabes argutiarum* (grede za poante) igrajući se naslovom čuvene knjige JACOBA MASENA *Ars nova argutiarum*. (Na tim gredama su često bila spominjana imena *poantičara*, kao BALTASAR GRACIÁN, MATTEO PEREGRINI, pa PIERRE LAURENS, pa MERCEDES BLANCO...)

Na gredama ispred Antike Izet, zakleti rakijaš, znao je popiti i vina. Nezaboravno je bilo kako su Tonko i Izet jedne večeri na gredi pričali o DOBRIŠI CESARIĆU. To je za mlađu publiku bio jedinstven čas poezije, a za onu stariju je bila prilika da se podsjeti savršeno pamtljivih i melodičnih stihova Cesarićevih, koje su dvojica razgovornika uzorno govorila.

TIH godina su na gredama redovno bili i BOŽA GLIGORIJEVIĆ i njen muž pisac LUIGI BUFFARINI. Luigi, koji je bio iz Milana i bio po obrazovanju filozof, a i odlično govorio francuski, svoju je ženu zvao *Boda*, nije mogao izgovoriti ž između *o* i *a*. A savršeno ga je izgovarao kad bi kazao *je vous en prie*. Zato smo Luigija osumnjičili da je on zapravo iz Bergama, jer stanovnici Bergama imaju u svom govoru *ü* kao uzrečicu u čuđenju, izgovaraju taj glas kao pravi Nijemci, ali kad treba da kažu *München* oni izgovore *Munken*. Smijeh i Luigijev i Izetov i Tonkov još čujem.

Jedne od tih večeri među večerima meni je na gredi za dosjetke sinula riječ *pohvarenjaci*, kojom sam htio označiti nas koji rodod nismo sa Hvara, ali smo se *pohvarili*. Društvo se smijalo, smijao se i Tonko, a meni je njegov smijeh bio potvrda da ta moja *argutia* nije uzaludna, pa sam se još više rašarao i dodao

kako je *pohvarenjaštvo* najbolji način da se čovjek oslobodi *balkanstva*: jerbo je Balkan poluostrvo, a Hvar ostrvo. Tonko je bio permisivan za moju teoriju i smijao se dječaćki. Ničim, ama ni migom jednim, nije stavio na znanje mom neznanju da je on skoro pa deset godina ranije skovao riječ *pohvarenost*, i da ju je stavio kao naslov jednom sonetu: *Opća pohvarenost*. Taj se sonet nalazi u njegovoj čudesnoj knjizi 'Sonetna struka' koju sam imao u kući, ali sam, svakako frojdovski potisnuvši njegovu *pohvarenost*, umislio da su *pohvarenjaštvo* i *pohvarenjak* moji izumi.

Kasnije, kad sam shvatio svoju zabludu, prekorio sam autora što me nije odmah prekinuo u onoj razularenosti, a on mi je spremno rekao da smo on i ja samo još jedan primjer kako dvojica mogu izumjeti istu stvar. Nadam se da je to njegovo gospodstvo ostavilo po meni barem malo traga, ali me nije opralo od osjećaja i neumjerenosti i ne-skromnosti.

A Tonkova skromnost je poglavlje za knjigu. On je sebe znao zvati MONOTONKO. Ima i sonet s naslovom 'Tema monotonka'. Na onoj gredi pred Antikom više puta je društvo, u Tonkovu odsustvu, zaključilo da je Tonkov termin *monotonko*, zapravo njegov gospodski sinonim za čovjeka daveža, kakav se u Paizu zove šegac.

Na gredama poanti čulo se razne makaronike, *bittertonkonike*, čulo se tako i *hanibalike*: *Nehvarnu služim gospoju, zamani danke traću*. Na gredama je jedne večeri riječ uzeo jedan Talijan, kome nismo ime saznali, a više se nije pojavio, i ispričao kako je neki američki proučavalac i teoretičar humora postavio pitanje čuvenom komičaru GROUCHU MARXU o njegovu iskustvu sa vicevima, a ovaj mu je odgovorio: 'Ako biste Vi sa svojom teorijom mogli da mi sastavite tekst o tome kako se dobar vic može razlikovati od lošega, a da se to ne provjeri na slušaocima, onda bi Vas samo taj tekst mogao učiniti najbogatijim čovjekom ne samo u gradu Hollywoodu, već i šire. No se ja, gospodine, bojim da ćete umrijeti kao siromah!' Te se zgode sjetim često, i htio sam na nju podsjetiti i Tonka, za to bi bilo vremena u vožnji do Živogošća, ali demon po imenu Podne, koji vlada i popodne, nije dao. ■

ANDREJ NIKOLAIDIS

Kapitalizam bi se nakon koronavirusa mogao vratiti još jači

Ako je kapitalizam išta u stanju, to je da opasne neprijatelje integriše u sebe. Prosto ne vidim njegov kraj niti da bogati imaju ikakav problem zbog koronavirusa. Naprotiv, čitamo da bogatstvo milijardera raste eksponencijalno, dok su siromašni sve siromašniji. Odnosno, i u vremenu pandemije bolje je biti bogat nego siromašan

U GLEDNOM regionalnom piscu ANDREJU NIKOLAIDISU prije nekoliko mjeseci je izdavačka kuća Buybook objavila novi kratki roman naslovljen 'Odlazak'. Taj tekst, piše KRUNO LOKOTAR, možemo doživjeti 'i kao posljednji roman, ne samo autora, nego epohe i civilizacije na odlasku. Naime, njegov junak će, ni iz kakvog herojskog ni tragičnog razloga, nego iz čiste ljubavi učiniti ono što nitko ne želi ni pomisliti'. U svijetu ovog romana vladaju 'opća glupost, zatupljenost i gramzivost, idiotske *self-help* ideologije i *new age* finansijski kapitalizam' te se naslućuje svojevrsno ozračje apokalipse. Nikolaidisove knjige prevedene su na 14 jezika, za roman 'Sin' 2011. je dobio Nagradu Europske unije za književnost, dok je 'Mađarska rečenica' 2017. osvojila nagradu Meša Selimović.

Podnaslov romana je 'Epitaphios logos', odnosno 'posmrtni govor'. Kome je taj posmrtni govor posvećen i koja je funkcija takvog podnaslova?

'Odlazak' je na neki način posmrtni govor tradicionalno pojmljenom bijelom muškarcu. Glavni lik doslovce izlazi iz života, a tradicionalni bijeli muškarac odlazi sa historijske scene. Narator sebi i takvom muškarcu drži posmrtni govor. Na jednom mjestu u romanu junak se žali kako nema nikoga tko bi to uradio umjesto njega, nego mora to sam uraditi. Time se podcrtava usamljenost lika koji nema doslovce nikog na svijetu – osim par prijatelja, međutim oni su tek sporedni likovi. Osjećaj samoće i činjenica da se teške odluke moraju donijeti u toj samoći daju osnovni ton ovom romanu ili noveli.

Običaj da podnaslovim tekstove nije motiviran željom da kanališem čitanje. Takav je pokušaj osuđen na propast, jer jednom kada tekst pošaljete u svijet, nemate nad njim više nikakvu kontrolu. Razlog je tak što pokušavam sebe disciplinovati, zadajući si uzak prostorni i vremenski okvir i podnaslov. Takvi podnaslovi oblik su samopomoći koja služi da tekst zadrži narativnu strukturu i da se ne raspe u magle esejiziranja, kamo mi nije mrsko zaći.

Upravo je samopomoć – ili čak i teror ideologije *self-helpa* – jedan od fenomena koje roman žestoko kritizira, kao i sve pokušaje promjene svijeta, od revolucionar-

U ispisivanju teksta nema ničeg altruističnog ili demokratskog – vi ste tiranin koji odlučuje o svemu i pokušava sebi objasniti što se zbiva sa životom, svijetom i vremenom

nog aktivizma do Greenpeacea. Vidljivi su cinizam i mizantropija – 'Proletarijat je jedva dočekao da puzi pred onima koji ga krađu', kaže glavni junak na jednom mjestu. No muškarac koji odlazi predaje vlastito dijete bivšoj partnerici svoje žene. Dakle nije riječ samo o pesimizmu, nego ipak opstaje nada u obnovu svijeta?

Glavni junak iznimno je politički nekorektan i nema ni najmanjeg razumijevanja za *new agerske* finte. Kao i njegova mizantropija, i takvi stavovi su u funkciji lika koji mora tako razmišljati da bi učinio ono što će učiniti. Međutim, premda se sama situacija u kojoj se lik nalazi može tretirati kao tragična, knjiga završava *happy endom*. Junakova smrt i smrt muškarca kakvog predstavlja zapravo čine sretni kraj. To je paradoks oca-mizantropa – čitav život mislite kako je najveća sreća uopće ne biti rođen, a onda odlučite ipak nekom dati život, dakle baciti ga u svijet mimo njegove volje. Glavni lik zbog toga posjeduje osjećaj dužnosti da učini sve kako bi se tom djetetu omogućio iole pristojan život. U tome se sastoji njegova drama, a njegov jasan i radikalni plan predstavlja najdirektniji aktivizam. Njegovo djelovanje nije motivirano ideologijom, još manje idejom popravke svijeta, nego krivnjom koju osjeća.

Povratak apokalipse

Riječ je i o svojevrsnom ispovjednom romanu, u kojem glavni lik u toku deset sati svog posljednjeg dana prepričava vlastiti život. Zašto takva forma i u kojoj je ona vezi sa sadržajem?

U centru mog interesa nije sam događaj, nego procesi koji njemu vode. Istovremeno, već od romana 'Mimesis' pokušavam što više 'stegnuti' tekst. Čitav 'Mimesis' je kontemplacija junaka koji preslušava kompilacijsku muzičku kasetu. Radnja 'Mađarske rečenice' dešava se u vozu na liniji Budimpešta-Beč i traje onoliko koliko traje vožnja između ta dva grada. U 'Odlasku' je riječ o tih deset sati. Nadam se da se time stvara određena tenzija unutar teksta, zgusnutog do pucanja. Kao i svaki pisac, neprekidno tražim najbolju formu. Nekog to vodi ka više teksta, mene ka manje. Pisanje i nije ništa drugo do potraga za formom. Ja uvijek pričam više-manje istu priču. Kao pisac odgovaram, dakle, filmskoj teoriji autora, pa kao što u skladu s tom teorijom jedan redatelj uvijek snima jedan film, ja uvijek pišem jednu knjigu. Teme koje me opsjedaju ponavljaju se iz romana u roman, a jedna od njih je i apokalipsa.

U tekstu se pojavljuje niz motiva iz suvremenosti, od Juliana Assangea, kompjuterskih igara 'Doom' i 'Half-Life', virusa ebole kao asocijacije na koronavirus, do finansijskih tržišta ili odlaska na bojišta Sirije. Ukratko, roman se uvelike čini kao komentar današnjice. Međutim, književnost ipak ne bi smjela biti samo kritika društva?

Mnogi se boje da bi komentiranje aktuelnih zbivanja moglo nauditi umjetničkom kredibilitetu njihova djela. Takvu poziciju razumijem, no smatram da je bojazan neopravdana. Lično ne bježim ni od politike niti od sadašnjosti, iz njih iščitavam znake vremena. Ono što današnji čitaoc prepoznaje kao komentar aktuelnosti, za onoga ko

knjigu čita kroz dvadeset godina to je 'svjedočenje o vremenu'. Naravno, ako se usudim pretpostaviti da će netko tada čitati moje knjige. Kako bilo, više od 'čiste' zanima me inspirativna, ekscitativna književnost. Vrijeme je sjajan filter i mnogi od nas koji pišemo nećemo kroz njega proći, no najmanji naš problem je komentarisanje stvarnosti.

Kako razumijete funkciju književnosti u današnjem svijetu?

O tome zapravo ne znam ništa. Uopšte ne mislim da književnost ima bilo kakvu obavezu niti da mora imati društvenu funkciju. Mogu samo reći zašto ja pišem – a pišem da bi sebi objasnio svijet i vlastitu egzistenciju. Kada pišem, stvari mi na neki način postaju jasnije, dakako – samo da bih potom shvatio da mi ništa nije jasno. Problem je u tome što nam nedostaje istina kao referentna tačka, pa se svaki iskaz koji se čini lucidan, promjenom referentne tačke očas može ukazati kao idiotski. A rečena referentna tačka je posve arbitrarna. Zato i postoji književnost. U ispisivanju teksta nema ničeg altruističnog ili demokratskog – vi ste tiranin koji odlučuje o svemu i pokušava sebi objasniti što se zbiva sa životom, svijetom i vremenom. Pretpostavljam da ljudi pišu iz najrazličitijih mogućih razloga, no ovo je jedini razlog iz kojeg ja pišem.

Aktualnu situaciju s pandemijom koronavirusa mnogi su interpretirali kao mini-apokalipsu u kojoj je iščezla svakodnevica poznog kapitalizma. I na ljevici se pisalo da je riječ o prijelomnom trenutku pada neoliberalizma te velikog povratka države – kako vi to vidite?

Vjekovima svaka generacija misli kako nika da nije bilo vremena kao što je njeno i kako će svijet završiti za njena života. Jedna stvar je zajednička svim najavljenim apokalipsama: niti jedna se nije desila. Kada u okviru naše civilizacije govorimo o apokalipsi, prije svega se referišemo na Otkrivenje Jovanovo, odnosno Ivanovo, taj meni izuzetno inspirativan tekst. Zanimljivo je da Jovan apokalipsu ne smješta u daleku budućnost. To je nešto što treba da se desi za života njegovih čitalaca. Osim toga, on zapravo najavljuje kraj Rima. To je dakako šifrirano, jer Jovan ne smije o tome otvoreno pisati, međutim jasno je da on o kraju Rimskog carstva piše kao što mi pišemo o kraju kapitalizma. Jovanovi slušaoci su bili prilično ubijedeni u apokalipsu, štoviše, aktivno su je čekali, pa ih sveti Pavle kori što su odustali od života, jer apokalipsa možda neće tako brzo doći. To je savršeni vječni narativ, kojim se namjeravam i dalje baviti.

Što se koronavirusa tiče, prvi talas je zaista izazvao nešto što se činilo kao veliki povratak države na istorijsku scenu, međutim vidimo da su se države povukle. Sadašnji pristup je što manje zatvaranja i države, a što više takozvanog normalnog funkcioniranja i tržišta. Kapitalizam bi se mogao vratiti jači negoli prije – napokon, ako je on išta u stanju, to je da opasne neprijatelje integriše u sebe. Prosto ne vidim kraj kapitalizma niti da bogati imaju ikakav problem zbog koronavirusa. Naprotiv, čitamo da su bogatstvo milijardera raste ekspanzionalno, dok su siromašni sve siromašniji. Odnosno, i u vremenu koronavirusa bolje je biti bogat nego siromašan.

Uplitanje Beograda

Mjesto radnje u 'Odlasku' je Ulcinj. U tekstu postoje brojne – prevashodno krajnje negativne – ocjene društvene situacije u

Crnoj Gori, zemlji 'u kojoj krađu sve, od vode do izbora'. U Crnoj Gori je, pišete, došlo do tolike privatizacije države, da je raspisan javni natječaj za njenu prodaju. S obzirom na stepen i način na koji se kod nas vrše privatizacije, potpuno logičan posljednji korak je da se čitava država stavi na tender i proda na upravljanje stranoj kompaniji. Situacija u Crnoj Gori je izuzetno depimirajuća. Zemlja nema iskustvo takozvane demokratske predaje vlasti i kada se to desi, to će biti novo i traumatično iskustvo. PETROVIĆI su svrgnuti 1918. uslovno rečeno na revolucionaran način, pa smo 1941. imali revoluciju, potom 1989. u 'događanju naroda' na vlast dolazi ĐUKANOVIĆ. Da su prije trideset godina na vlast došli sveti Petar i Pavao, do danas bi postojao milijun i jedan razlog da budu razvlašteni, a kamoli Đukanović.

Đukanovića na vlasti uvelike održava sukob sa Srbima u Crnoj Gori. Oni se, pak, žale na marginalizaciju i diskriminaciju. Iz Beograda se manipulira ovdašnjim Srbima te vrši strahovit pritisak na Crnu Goru. Upravo taj pritisak održava Đukanovića na vlasti, zato što se on tada pojavljuje kao branitelj države i posljednja prepreka pred realno postojećim velikosrpskim nacionalizmom. Demokratski front je ultranacionalistička partija, desnija od svega što možete zamisliti. Oni promovišu političko pravoslavlje, koncept po mnogo čemu sličan političkom islamu. Za njih je politička borba forma vjerskog rata, oni neistomišljenike nazivaju satanistima i od crkve zahtijevaju da nad njima vrši egzorcizam. Ako oni dođu na vlast, DODIKOVA Republika Srpska će za Crnu Goru biti demokratija vestminsterskog tipa.

Da su prije trideset godina na vlast došli sveti Petar i Pavao, do danas bi postojao milijun i jedan razlog da budu razvlašteni, a kamoli Đukanović

To natezanje Đukanovića – koji po svemu zaslužuje da ode – i održava na vlasti, jer je jezivo i pomisliti što bi se desilo ukoliko bi DF preuzeo vlast. Problem je što ne postoji uvjerljiva treća opcija. Ključ promjene mogli bi biti upravo crnogorski Srbi. No za to bi trebala postojati progresivna srpska partija koja bi mogla tvoriti koaliciju sa, uslovno rečeno, crnogorskim partijama i partijama manjina. To bi bio ozbiljan izazov za Đukanovića, ali nažalost u praksi to nije tako. U praksi manjine, koje čine gotovo četvrtinu stanovništva Crne Gore i čiji glasovi su odlučili referendum za crnogorsku nezavisnost, osjećaju duboko nepovjerenje prema demokratama i još dublji strah od Fronta, koji Crnu Goru ne vidi kao građansku državu, što ona po ustavu jeste, nego kao srpsku zemlju a sebe i spc kao one koji će odlučivati o tome koliko je prava manjinama dovoljno. Ako se Beograd ne prestane brutalno miješati u stvari koje

su suvereno pravo građana Crne Gore, oni će, po svemu sudeći, za Đukanovića glasati doživotno. I još jednom posthumno, za svaki slučaj.

Narednog se tjedna, preciznije 30. kolovoza, u Crnoj Gori održavaju izbori. Što predviđate i možete li u situaciji kada se spominju raširene manipulacije biračkim spiskovima govoriti o slobodnim i poštenim izborima – nedavno je, primjerice, Freedom House prestao Crnu Goru klasificirati kao demokraciju?

Moguća su iznenađenja, da okupljena oko političkog pravoslavlja takozvana 'pravoslavna većina' preglasa manjine, izvorne crnogorske independiste i Đukanovićeve lojaliste, no pretpostavljam da će koalicija oko Đukanovićeve Demokratske partije socijalista ostvariti tijesnu pobjedu, recimo 53 do 55 prema 45 do 47 posto. Što se izbornih uvjeta tiče, Evropska unija i Organizacija evropske bezbjednosti i suradnje (oeps) su svake dosadašnje izbore proglasili valjanima. Ako postoje masovna kršenja izbornog procesa, onda imamo ozbiljan problem. Svakako, tko god pobijedi na izborima stvari neće biti riješene. Društveni konflikt će se i dalje percipirati prije svega kao identitetski. Crna Gora je tek jedna u nizu država u kojima je ono što je doista bitno – a to je klasni konflikt – gurnuto pod tepih. Ukratko, situacija je vrlo depresivna te će Crna Gora nastaviti da živi neku vrstu loše beskonačnosti. ■

U hodu je mirio svijet oko sebe

Smrću Tonka Maroevića odlazi titanska erudicija, golemo znanje i razumijevanje književnosti i, jednako, povijesti umjetnosti, odlazi neumorno čitanje i eros riječi, u kritici, književnoj i likovnoj, u prevođenju, urednikovanju, u pjesništvu i iznad svega poznavanju poezije. Iako naizgled efemerno i sporedno, s njime nestaje i nešto suštinsko...

NEŠTO je važno otišlo i nestalo smrću TONKA MAROEVIĆA. Da, sve ono o čemu ovih dana uostalom govore svi kojima se put ukrstio makar jednom s ovim čovjekom enciklopedijskog znanja i ljubiteljem i ljubavnikom života, s ovim, kako pjesnikinja BOŽICA JELUŠIĆ precizno reče, 'punokrvnim čovjekom': odlazi titanska erudicija, golemo znanje i razumijevanje književnosti i, jednako, povijesti umjetnosti, odlazi neumorno čitanje i eros riječi, u kritici, književnoj i likovnoj, u prevođenju, urednikovanju, u pjesništvu i iznad svega poznavanju poezije. Ali drugo, manje očigledno, skrilo se u tom gubitku, nenadanom i neočekivanom za pojavu onakve energije i agilnosti, pokretljivosti tjelesne i, razumije se, umne. Iako naizgled efemerno i sporedno, kao dodatak ili fusnota knjige, s njime nestaje zapravo nešto suštinsko.

Vidim Tonka kako hoda centrom Zagreba, kako siječe na uobičajenoj putanji Cvjetni trg pa neku od okolnih ulica u naročitoj vlastitoj geometriji kretanja – hod nije ubrzan, nervozan, zagrebački. Njegov je hod mediteranski. Ne, neće ovo biti još jedan prepoznatljiv i malograđanima drag stereotip o Mediterancu, zagrebačkom Dalmatincu koji slijedi svoje, u sjeverni, centralnoevropski kadar presađene navike i pokušava ih, dišpetozno, nastaviti tamo gdje se sudaraju s drugačijim gradskim dinamikama. To je kretanje, čini mi se, imalo drugačije, manje vidljive, a kompleksnije namjere i poruke: umjesto da pojača i ubrza dodatno masu hodača, umjesto čestice koja i sama stvara akceleraciju i pomiče se po višem zakonu ubrzana hoda, kretanje je to koje naprotiv kao da usporava, koje donosi i nalaže drugačiji tempo, puls posebnoga, višega smisla. A njime i drugi doživljaj svijeta i stvari.

U romanu 'Polaganost', MILAN KUNDE-RA ima čuveni odlomak, *passage* o sporosti.

Dvojica hodaju ulicom: onaj koji hoće da se prisjeti nečega, zaustavit će se ili usporiti, a onaj koji bi da pobjegne od sjećanja, naročito lošeg, ubrzava. Kundera postavlja tajnu vezu između sporosti i pamćenja, *respective* između brzine i zaborava. U takvoj 'egzistencijalnoj matematičari', kaže pisac, stupanj sporosti proporcionalan je intenzitetu pamćenja, kao što je brzina jednaka snazi zaborava. Po istom filozofskom zahvatu, u proširenju ideje, brzina je vulgarnost. Sporost – pažnja i posvećenost.

Tako vidim i Tonkov hod. A kad se hoda, kad se *hodočasti*, onda se i zaustavlja, (za)staje i pozdravlja ili odzdravlja nekome, onda se staje i razgovara. Ili najljepše, sjeda odmah negdje za stol da se nastavi razgovor. Spisa-

teljica NADA GAŠIĆ o sedamdesetogodišnjici Tonkovo naslovila je obljetnički tekst 'S druge strane stola' – strane 'na kojoj nekoga vidiš, bolje rečeno, strane s koje nekoga čuješ'. Tonko Maroević mnogo se nazaustavljao na vlastitoj putanji kroz gradove, naše i svjetske, razgovarao na ulici i 's druge strane stola'. Razgovarao i pričao, glasom i grlom obojenima tipičnom, promuklom 'dalmatinskom rezonancom' i čuvenom briljantnom elokvencijom i sposobnošću *ex tempore* esejističke diskurzivnosti govorio s ljudima i o ljudima. Posebnost je bila u tome što su oni, njegovi sugovornici, pripadali različitim

Svoju životnu stazu prohodao je sretno, mudro – Tonko Maroević
(Foto: Petar Glebov/PIXSELL)

krugovima i idejama, različitim i suprotnim generacijskim, umjetničkim i naravno društvenim izborima i stavovima.

Ima ljudi s takvom osobinom: da tako, u hodu, pomire svijet oko sebe, da ga umekšaju, ublaže najoštrije kutove i konflikte čak i kad se radi o naizgled sasvim suprotstavljenim svjetovima. Možda je i to bio 'Mediteran', s ovom naglašenom kulturološkom, građivnom i vezivnom, karakteristikom čitavog područja i geografije. Ako jest i do toga bilo, Tonko Maroević imao je ovu osobinu kao malo tko – da učini da se ličnosti, pojmovi i čak institucije kroz njegovu prizmu, kroz takvu afirmativnost i nadvladavanje svake isključivosti, u govoru i pisanju učine nekako boljima i prihvatljivijima. Naročito kad se radi o našim okolnostima gdje se kompromisi pokrivaju vladavinom dijeljenja i negativnih određenja. Velika je to sposobnost, velika umješnost da se snagom vlastite retorske geste i voljom za povezivanjem, za građenjem, za čuvanjem, i od ambivalentnih i 'problematičnih' pojmova izvuku dobre strane, a da se pritom ne gubi uvjerljivost i ne pada u hipokriziju.

LAKO je kritizirati, kao što je lako i, njegoševski, 'u dobru dobar biti'. Tonko Maroević umio je postići ono teže u odnosu na naše paralizirajuće binarnosti: uz njega su prašnjava likovnjaci oživljavali opet, u tehnici i stilovima, kao da, andrićevski, 'nije prošlo sto godina'; uz njega su se menažerije beskrajno dosadnih i antipatičnih modernističkih grupacija i stilova, svih onih prestarjelih 'krugovaša', 'razlogovaca' i kako su se već te hrvatske literarno-ideološke papazjanije zvale, propuštene kroz naročit interpretativni filter ukazivale kao decentan i zanimljiv, imponirajući književnohistorijski period i građevni element nacionalne kulture; uz njega su čak i dvije centralne nacionalne kulturne institucije kojima je pripadao djelovale kao solidne i dobre, potrebne i ozbiljne, temeljne ustanove kulture koje se bave klasičnim knjigama i lijepim monografijama i antologijama. I tako od najšireg kadra, do suptilne mikrorazine, kao kad u biografskom portretu na HRT-u, na centralnoj medijskoj i ideološkoj bazi i varijabli, baš on, potpredsjednik Matice hrvatske, na pitanje o odbijanju kompjutera reče da piše na 'pisačkoj mašini' a ne stroju; kad na pitanje koliko je priredio monografija i knjiga odgovara 'više od hiljadu' a ne tisuću, i na kraju kad podvuče sve metaforično (dvostruko metaforično) i, ovaj put u pravom smislu *regionalno*, kaže: 'i tačka'.

Možda se konačno ovdje o izboru riječi radilo, izboru iz ljubavi koja je kod Tonka bila beskrajna, istinska i bez klišeja. Kad je riječ najprobranija i najpročišćenija, najviše polirana, tad se ona zove poezija. A poezija, makar u starinskoj, patetičnoj, 'nemodernoj' gesti za takvog posvećenika, ne trpi izdajstvo lako. I tu je ponovo bio nužan hod, prilagođen, kroz šumu opasnih različitosti gdje je autentičan čovjek kulture nužno i diplomat kojemu staza – Tonku tako bliska, idealna danteska '*la diritta via*' – lojalnosti i odstupanja, dosljednosti i igre, sukoba i pomirenja, granica i pamćenja, neizbježno, trajno i nepredvidivo vijuga, bilo da se radi o idejama, jeziku ili poeziji. Ili samom životu. Unatoč ili upravo zahvaljujući svemu tome, jasno je da je svoju životnu stazu Tonko Maroević prohodao sretno, mudro i puno kao malo tko, do samog kraja.

Pa iako zbog toga, a neobično uz ovakav gubitak, o Tonku i sad mislim gotovo jedino u radosnim tonovima i slikama, u čemu nisam ni jedini – ipak: ne vidim na toj putanji više nikoga tko će znati tako *hodati* kroz kulturu kao što je umio on. ■

TV RAŠETANJE

Tito izričito

PIŠE Boris Rašeta

Jednom je Zlatko Vitez upitao Tuđmana tko je najveći Hrvat u povijesti, očekujući odgovor 'ja, normalno', ali Tuđman je rekao: 'Najveći Hrvat u povijesti je Josip Broz Tito.' Ne vjerujući svojim ušima, zamolio je da mu ponovi i Tuđman je ponovio: Josip Broz Tito. Da vidimo sad hadezeovca koji će reći da se drži Tuđmanovih kanona!

**Što je klasik?
Ranko Marinković,
HRT, 10. kolovoza,
10:50**

Iz zanimljivog razgovora s akademikom PAVLOM PAVLIČIĆEM doznali smo da je RANKO MARINKOVIĆ uzor za lik Maestra imao u TINU UJEVIĆU, dok je don Fernanda oblikovao s primislama na KRLEŽU. Marinković, čuli smo iz arhivskog intervjua s piscem, nije osobito držao do pojma 'nadahnuće' – vjerovao je da se tajna književnosti krije u radu, manualnom, ustrajnom radu, radu nalik filigranu. 'Treba disciplinirati ruke, da rade ono što mozak želi, a to nije uvijek lako', govorio je. IVAN GORAN KOVAČIĆ vidio je u njemu potencijalnog nadarenog pjesnika, ali se Marinković kao pjesnik nije ostvario. Ipak, tragovi poezije vidljivi su i u 'Rukama', i u 'Gloriji', i u 'Kiklopu' – u tri najvažnija njegova djela, ostvarena u tri književna roda. Marinković bi bio, recimo i to, puno mrtviji da ga onaj celuloidni imotski galantar nije sjajno, na tragu dramatizacije KOSTE SPAIĆA, prenio na film. To je, čini se, sudbina mnogih solidnih ili odličnih književnih djela: ako se ne prenesu u medij slike, čame u zaboravu. KAROLINA LISAK VIDOVIĆ odlično vodi 'Što je klasik?': svaki put je pripremljena za emisiju, svestrano istraži i sugovornika i temu (za ovu prigodu ispitala je posuđenost 'Kiklopa' u Knjižnicama grada Zagreba i otkrila da nema nijednog na raspolaganju, svi se čitaju), a rečenice su joj kultivirane, kartezijski precizne, lijepo oblikovane i, što je najvažnije, sadržajne. Nju zaista zanima ono o čemu govori, nije usmjerena samo na pitanje već i na odgovor, a to je rijetkost i u drugim sferama osim voditeljske.

**Novi dan, N1,
11. kolovoza, 11:30**

ŽARKO PUHOVSKI zbori kao Salomon pa navodimo rukovet mudrih misli. 'ZORAN MILANOVIĆ sabotira PLENKOVIĆA. Kako? Pa Plenković sve više zvuči kao nevladine organizacije, a Milanović sve više zauzima Tuđmanova stajališta. On je otišao na drugu stranu, traži poziciju suverenista, negira Hag i govori o rađanju Hrvatske u 9. stoljeću', kazao je Puhovski ILIJI JANDRIĆU, objašnjavajući kako 'Milanović na sceni traži nišu koja će biti samo njegova'. Rekao je i nešto zdavorazumski važno, ako ne i presudno. Geste su važne, ali su ipak samo geste: važan je život, ne živi čovjek samo o svakoj riječi, da obrnemo Sveto pismo, već i o kruhu. 'Trebamo misliti o realnom životu, cestama i struji', izjavio je Puhovski, opisujući i zbunjenost koja je na sceni nastala nakon knjinskih govora: 'Zanimljivo je kako su tri važne institucije u Hrvatskoj reagirale na Knin. Rimokatolička crkva čiji je nadbiskup pokušao ne pozdraviti Plenkovića, HRT koji je nastavio s nacionalističkim interpretacijama i nakon Plenkovićeva govora jer jednostavno nisu stigli odreagirati, te SDP koji do danas nije mogao sastaviti dvije-tri rečenice što misle o svemu.' Kazao je i kako nema sumnje da je Oluja uzrokovala etničko

čišćenje jer to govore postoci. 'Ali to je rezultat hrvatsko-srpskog pritiska, Hrvatska je htjela što više teritorija sa što manje Srba, a MILOŠEVIĆ što više Srba za Kosovo i kako bi iskoristio to za propagandu, gdje je bio u lošijem položaju u odnosu na Hrvatsku...' 'Hrvatska je superiornija Srbiji i ne znaju ni jedni ni drugi s time izaći na kraj', rekao je na kraju profesor.

**Predsjednik,
HRT, 11. kolovoza,
20:59, Tajni rat,
Viasat History**

DIJALOG ZLATKA VITEZA I FRANJE TUĐMANA, koji je Vitez prepričao u dokumentarnoj seriji 'Predsjednik', važan je zbog određivanja reda historijskih veličina. Vitez je upitao Tuđmana tko je najveći Hrvat u povijesti, očekujući odgovor 'ja, normalno' ili 'Bože, Zlatko, pa pred očima ti je, koje gluposti pišaš', ali Tuđman je rekao: 'Najveći Hrvat u povijesti je JOSIP BROZ TITO.' Ne vjerujući svojim ušima, zamolio je Tuđmana da mu ponovi i Tuđman mu je ponovio: Josip Broz Tito. E pa da vidimo sad hadezeovca koji će reći da se drži Tuđmanovih kanona! Toliko o Vitezu, a sad evo i jednog pravog viteza. Na Viasat Historyju gotovo istovremeno vidjeli smo dokumentarac o Sir FITZROYU MACLEANU, WINSTONU CHURCHILLU i rečenome Titu. I Churchill i Maclean su zadržali konzervativci, antikomunisti i rojalisti, pa su se dvoumili trebaju li u Jugoslaviji podržati konzervativca, antikomunista i rojalista DRAŽU MIHAILOVIĆA ili crvenog Jožu. To je bila jedina dvojba zapada oko ratne i poslijeratne sudbine ovoga prostora uopće, crni kralj ili crveni car. Od britanskog obavještajca u Kairu, potpukovnika KIBBLEA, u London dolazi informacija kako su Titovi partizani u sukobima s Nijemcima neusporedivo brojniji i hrabriji od četnika. Kibble u Teheranu izravno informira Churchilla o situaciji i kaže mu da je Mihailović neuspješan protiv Nijemaca. Sugerira da bi Tito mogao biti bolji izbor. No problem je što Churchill ne zna ništa o Titu i partizanima. Tko je Tito? Postoji li uopće? Može li mu se vjerovati? To je trebao ispitati kapetan Maclean. 'Nevjerojatno je da bi Maclean sklopio dogovor s komunistima. Zapravo, mrzio ih je', kažu autori filma. Nakon što je završio latinski, grčki i njemački na Cambridgeu, ovaj škotski aristokrat, izdanak duge loze,

mogao je raditi bilo što. Odlučio se baviti elitnom diplomacijom. Odlazi u Moskvu. Nakon suđenja BUHARINU, koje je trajalo devet dana, prezreo je komunizam za cijeli život. Churchill je Macleanu ovako objasnio misiju: 'Trebaš otkriti tko ubija najviše Nijemaca i pomoći mu da ih ubije još više.' 'Tito je komunist, rekao sam Winstonu', pripovijeda Maclean. 'To je manje važno', rekao je Winston. 'Tito je u to vrijeme bio zagonetka za cijeli svijet. Neki su smatrali da je to lijepa djevojka, neki uopće nisu vjerovali da postoji, a onda sam upoznao čovjeka koji je sam, ni iz čega, od šačice gerilaca stvorio zadivljujući vojni i politički stroj. S njim sam se lakše dogovarao nego s komunistima koje sam upoznao u Rusiji i drugdje. Nije tajio da je komunist. Dapače, ponosio se time, no iznenadilo me što je bio spreman sagledati obje strane i donositi odluke bez odobrenja s više razine', nastavlja Maclean. 'Doimao se vrlo siguran u sebe, bio je vođa, ne predređeni.' Kad su se bolje upoznali, ovaj se škotski aristokrat, kažu autori, počeo sve više diviti tom okorjelom komunistu. 'Imao je neobično široke poglede. Mislio je svojom glavom, bio sposoban sagledati obje strane problema. Uvijek je bio spreman za šalu. Čak i u ta krvava vremena nje se sramio uživati u sitnicama, a svi njegovi ljudi imali su vrlo izražen nacionalni ponos.' Nakon što je Tito, stari prepredenjak, Macleanu rekao kako Jugoslavija ne misli postati dio SSSR-a niti on kani uvoditi ruski ekonomski model, Churchill je odlučio da se svaka pomoć četnicima prekine. Titovi partizani nakon toga su od Amerike i Engleske dobili milijunski vrijedno naoružanje, a nakon kapitulacije Italije 1943. sami su uzeli oružje deset talijanskih divizija. Churchill potom u znak povjerenja i naklonosti Titu šalje svoga sina RANDOLPHA, koji je s partizanima prošao velik put, od Drvara preko Mazina do Slunja, a najviše od svega je volio rakiju šljivovicu ljutu... Uglavnom, svi ti konzervativci zaljubljuju se u Tita, a ta će ljubav izmijeniti sudbine milijuna i odrediti ovaj prostor do danas. Tek 2002. otkriveno je – doznajemo iz dokumentarca – da je engleski obavještajac koji je iz Kaira sugerirao Londonu da pomogne partizane (čiju je snagu preuveličao) bio 'predani komunist', koji je na Oxfordu studirao sa 'zloglasnom špijunskom četvorcom', suradnicima Moskve.

Film ima stanovitih manjkavosti. Do kraja 1941. partizana je bilo 80.000, kažu autori, a baze su im bile šume iznad Jajca. Neće biti, ali dobro zvuči. Prikazuju i 'drugi antifašistički pokret Draže Mihailovića' u Srbiji, pa kao ilustraciju Ravne gore pokazuju vrhove Zelengore. No to su sitnice – šira slika je istinita. 'Pouzdan sam znao', kaže Maclean, 'da će partizani nakon rata preuzeti vlast i uspostaviti komunistički režim. Winston me prekinuo i pitao kanim li živjeti u Jugoslaviji, ondje osnovati dom. Rekao sam da ne, a onda je on rekao: Ni ja. Možda bismo trebali prepustiti Jugoslavenima odluku o režimu u državi?' Jesu li Churchill i Maclean strašno pogriješili, pitaju se autori filma, jesu li ipak trebali podržati Mihailovića? 'Tako je rođen u zemlji različitosti, Josip Broz Tito uspio je', kažu u zaključku, 'učiniti nemoguće. Različite narode, vjere i jezike ujedinio je pod vlastitom formom komunizma. Mir je vladao 30 godina. Titovi nevjerojatni uspjesi postali su očiti kad je samo 11 godina nakon njegove smrti 1980. u Jugoslaviji opet počeo rat...' ■

Najveći Hrvat u povijesti
(Foto: Wikipedija)

Liburnia u znaku autorica

Finalna selekcija ovogodišnjeg Liburnia Film Festivala odražava niskobudžetne trendove, ali ne i silaznu kvalitetu naših filmaša, čak i ako su snimali svojim sredstvima. U ukupnom programu od 33 filma više je autorica no autora, kaže Oliver Sertić

O PATIJA će od 24. do 28. augusta biti poprište održavanja 18. Liburnia Film Festivala, festivala hrvatskog dokumentarnog filma u okviru kojeg će biti prikazana 33 ostvarenja, od čega 21 u konkurenciji za nagrade, sedam u programu 'Stanje pripravnosti', a pet u 'Off programu', s tim da su tri nastala u Novoj školi dokumentarnog filma koju od lani organizira Filmaktiv iz Rijeke. Ukupno je 16 premijera, od čega 11 svjetskih. Festival organizira Udruga LFF, suorganizator je Restart, a partner Festival Opatija, uz jaku podršku institucija i lokalnih i regionalnih vlasti. O ovogodišnjim posebnostima festivala razgovaramo s izvršnom direktoricom JELENOM ANDROIĆ i umjetničkim direktorom i selektorom OLIVEROM SERTIĆEM.

- Od pozitivnih osobitosti najveća je naš ovogodišnji spoj s programom Rijek 2020 - EPK, odnosno program s međunarodnim dokumentarcima 'Stanje pripravnosti'. Iako je festival u prošlosti znao imati tematske okvire izvan konkurentskog programa, međunarodne dokumentarce nismo prikazivali u sklopu samog festivala već u pretprogramima, kakav smo na Ljetnoj pozornici u Opatiji prije nekoliko godina izvodili kao ugrijavanje za LFF - ističe Jelena Androić, dodajući da je najveći problem opća neizvjesnost.

- Na sreću, u ovom času još uvijek nije upitno samo održavanje festivala, ali ono što se promijenilo u odnosu na posljednjih mjesec dana, kada smo ga prvi put najavili i objavili program i mislili se s pet proširiti na šest dana, odluka je da se zbog informacije o smanjenim sredstvima iz nekih izvora na koje smo računali vratimo na staro - dodaje.

S druge strane, popratne aktivnosti udruge koja organizira festival, kao što su turneja 'Liburnia uplovljava' i male projekcije u Riječi 'Slučajno kino', odvijaju se prema planu. Broj lokacija koje se pridružuju programu 'Liburnia uplovljava' raste, manje lokalne sredine prepoznaju šansu da dobiju filmski program koji ili uopće nemaju ili nemaju priliku gledati dokumentarce, a kako su projekcije u sklopu te turneje kao i projekcije 'Slučajnog kina' za malobrojnu publiku, one su i prilično *corona friendly*.

- Kao i većina organizacija u kulturi, poseb-

Oliver Sertić
(Foto: Tanja Kanazir/LFF)

no onih koje kao i mi djeluju na nezavisnoj sceni, najveći problemi, osim pitanja održati ili otkazati, svakako su bili iz domene financijske neizvjesnosti, a tu su i oprez i odgovornost za zdravlje publike, što predstavlja dodatan produkcijski izazov, za što smo se pripremili. U slučaju lošeg vremena, koje nas, na sreću, nije zadesilo već deset godina, naša je lokacija pod krovom novoizgrađenog i odlično opremljenog Centra

Jelena Androić
(Foto: Tanja Kanazir/LFF)

Gervais u Opatiji. Što se pak restriktivnijih mjera tiče, mislim da je već samo smanjenje kapaciteta ljetne pozornice s 400 na 150 mjesta dovoljna mjera. Ako se u narednim danima zabrane javna okupljanja, alternativu uistinu nemamo - kaže Androić.

Naglašava veliku važnost ukupnog broja od 90 prijavljenih filmova, pri čemu značajno raste broj prijava s područja Primorsko-goranske županije. To svjedoči da autori sve više snimaju ili se sve više odlučuju prikazivati filmove na Liburniji, a oboje je dobro. Generalno, festivali nemaju smisla ako ne poluče dodatne efekte, kao što su interes mladih za medij filma i medijsko opismenjavanje ili decentralizirano ulaganje u razvoj audiovizualne djelatnosti.

- Interes za radionice Filmska početnica i Prvi put snimam je poprilično dobar. Iako nismo jedini koji na ovim prostorima rade edukaciju, jer to Filmaktiv godinama sustavno radi, moglo bi se reći da je riječ o srastanju filma sa sredinom - ističe Androić i najavljuje da će pobjednički filmovi biti prikazani na turneji 'Liburnia uplovljava', a neki će se moći vidjeti i u sklopu 'Slučajnog kina' iduće

ili u narednim godinama. Objašnjava i otkud filmovi iz 'Stanje pripravnosti' na LFF-u.

- U okviru projekta Rijeke kao europske prijestolnice kulture lani je raspisan javni poziv za programe koji nisu bili predviđeni glavnim kulturno-umjetničkim programom. Javili smo se s filmskim programom koji okuplja međunarodne naslove s temom jačanja desnih ekstremističkih pokreta i politika u Europi. Kako Hrvatska nije izuzeta iz tog procesa, činilo nam se da je važno tekuće događaje staviti u širi kontekst, problematizirati ih i filmskim programom i razgovorima. Svi su se pozvani redatelji bez zadržke odazvali, svi žele da im filmovi dopru do što šire publike, a kako je riječ o društveno angažiranim temama i redateljima, dakako da im je važna i ta ljudskopravna dimenzija - objašnjava Androić.

Program je dio službenog programa Rijek 2020, što znači da je zastupljen u programskoj knjizi EPK-a, da je promoviran i putem njihovih kanala itd. Stoga se očekuje i veći interes medija, a i publike. Lani je film 'U slučaju rata' JANA GEBERTA, koji se tematski također uklapa u program 'Stanje pripravnosti', dobio nagradu žirija.

- Velik broj prijavljenih filmova nastao je izvan službenih financijskih potpora. Više od pola filmova koje sam pogledao za selekciju napravljeni su potpuno bez budžeta, u samostalnim produkcijama, na filmskim radionicama ili u obrazovnim institucijama, poput Akademije dramske umjetnosti. Kvaliteta me ugodno iznenadila. Nažalost, u programu nema mjesta za sve, ali vjerujem da će pronaći svoje platno na nekom drugom festivalu. Finalna selekcija ovogodišnjeg LFF-a odražava niskobudžetne trendove, ali ne i silaznu kvalitetu naših filmaša, čak i ako su snimali svojim sredstvima - ističe Oliver Sertić.

- Ponovno će na Liburniji biti pregršt novih imena, kao i filmovi starih znanaca poput GORANA DEVIĆA, SUNČICE ANE VELDIĆ, TOMISLAVA ŽAJE ili RENATE POLJAK. U ukupnom programu od 33 filma više je autorica no autora. Čak i u godini u kojoj neke filmove nismo mogli uvrstiti zbog premijernih zahtjeva odgođenih festivala poput Zagreb-Doxa i Pula Film Festivala, i dalje nam je devet autora u konkurenciji odlučilo povjeriti premijerni status, što je nevjerojatna čast za nas. Svjetske premijere imat će film 'Starac i roda, priča o Malenoj i Klepetanu' TOMISLAVA JELINČIĆA kojim otvara festival, 'Ono drugo selo' JADRANA BOBANA po scenariju VESNE KESIĆ, gorko-slatki 'Doktorice, pem v' grobeka' NIKOLINE BARIĆ i 'Užarska radionica Ivana Delimara' VLASTE DELIMAR, da spomenemo samo neke. Budžet nam je, nažalost, sve manji s obzirom na opseg i, čini mi se, važnost festivala, dakle financije ne idu ukorak s onim što radimo - kaže Sertić koji je kritičan u vezi odnosa vlasti prema festivalu.

- Naučili smo ništa ne očekivati, pogotovo ne da netko u gradu ili državi shvati da bi svaka dugovječna manifestacija, kao i sama država uostalom, trebala imati strategiju i razvojni put. Mi imamo višegodišnji plan razvoja festivala, nove programe i ideje, počeli smo dovoditi međunarodne festivalske selektore i to se odmah vidjelo jer su hrvatski filmovi počeli više putovati. Sve smo prijavljivali na natječaje, ali nam se ukupni budžet samo smanjivao, pa smo morali odustati od ambicioznih planova. Sada se više ne živciram. Kultura je uvijek zadnja rupa na sviralu jer ne ostvaruje primarni profit.

Ovo radim zato što volim film i ekipu: energija je dobra, tim je uigran, a s obzirom na to da nam zadnjih godina gotovo svi autori potvrđuju dolazak, festival je očito davno nadrastao lokalne okvire - naglašava Sertić. ■

PREPORUKE: GLAZBA

Nemanja:
Cosmic Disco

Dok je u ožujku i travnju prosječni Hrvat gledao presice Nacionalnog stožera civilne zaštite i jurio trgovačkim centrom u potrazi za namirnicama, pulski glazbenik LUKA Šipetić zatvorio se u kućni studio i snimio novi album svog projekta *nemanja*. Za poticaj stvaranja albuma 'Cosmic Disco' uzeo je Tibetansku knjigu mrtvih, a rezultat je glazba posve različita od svega što se snima u Hrvatskoj i regiji. Nemanju možemo vidjeti i kao hrvatsku/regionalnu inačicu houstonskog trija Khruangbin, iako usporedba stoji više za njihov prethodni album 'Tarot funk'. Na novom, karantenskom albumu *nemanja* su se rasplesali u world music ritmovima, s bazom u najboljoj maniri različitih psihodeličnih utjecaja. Iz Istre nam tradicionalno dolaze začudne fuzije žanrova – ludističkim spojevima tradicije

i suvremenosti skloni su i istarski glazbeni veterani poput Gustafa, TAMARE OBROVAC, LIVIJA MOROSINA, ali i psihodelični rock projekti poput Pridjeva, čiju glazbenu estetiku, i publiku, dijeli i *nemanja*. Ugodna i mentalno poticajna, ova glazba posjeduje i radijski potencijal, no svakako se onaj najveći nalazi u koncertnom izvođenju, formatu na koji ćemo još morati pričekati. Manje gitaristički, više na valu sempla i ritma, 'Cosmic Disco' je plesniji od svog prethodnika. *Nemanja* svira disco psihodeliju na čijim se rubovima šulja misao o smrtnosti, dok su u jezgri zarazni i maštoviti beatovi i sola, ovog puta podebljani vokalnim dionicama. Pravi soundtrack zlokobnog ljeta u kojemu se pleše mahom ilegalno i privatno, na opustjelim plažama.

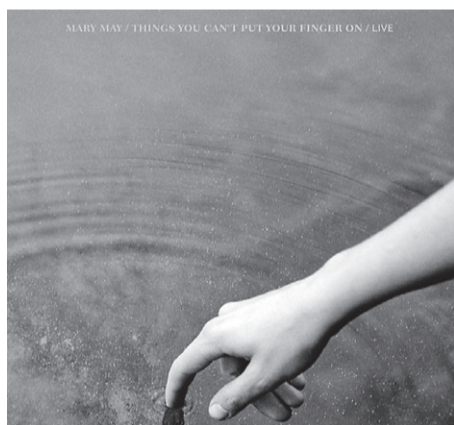
Klinika Denisa Kataneca:
Jada Jada

Mali Princ hrvatske i regionalne kantautorske scene – tako bismo mogli nazvati DENISA KATANECA, 'dečka iz Dubrave' koji je na albumu 'Jada Jada' snimio svoje glazbeno, lirički i produkcijski najzaokruženije ostvarenje. Nakon niza različitih projekata koje je pokretao, kantautor je okupio novu postavu, no ono što je razlikuje od prethodnih fini je balans između akustičarsko-liričke baze i pulsirajućeg bendovskog organizma. Najveći dobitak, uz jake i sugestivne pjesme, svakako je vokalni i gitarski doprinos BRANE NORCA, jednog od najaktivnijih protagonista zagrebačke nezavisne scene. Norac i ostatak postave (KARLO CMRK na basu, VINKO VUJEC na bubnju i ELEONORA HILL na violini i vokalima) sinkronizirani su s Katanecovim svemirom i daju njegovim stihovima i pjesmama raskošna glazbena jedra za plovidbu.

Svaki pokušaj preciznog detektiranja Katanecovog glazbenog i liričkog identiteta izmiče onome koji ga pokušava katalogizirati unutar postojeće hrvatske i regionalne kantautorske tradicije, no ono što dijeli s većinom svojih uzora je gola emocionalnost i sposobnost da, unatoč visokom riziku od patetike, uspije izreći stanja i misli onih koji ne podliježu pravilima materijalističkog pristupa životu i utrci za novcem i društvenom moći. Život o kojemu Katanec pjeva zasnovan je na vrijednostima starog svijeta: ljubavi, humanosti, solidarnosti sa slabijima, poštovanju prema prirodi i životinjama. Pjesme stare nekoliko godina, poput 'Pejotla', 'Male snage II' i najstarije 'Prijateljstvo 2', dugo su tražile pravo bendovsko suzvučje i na 'Jada Jada' konačno zasjale najljepšim sjajem. Album najavljuje rađanje novog društva koje pupa usred mraka i tjeskobe današnjice. Pothvat je to koji treba pozdraviti s radošću i potporom svake vrste. Kako Katanec pjeva u uvodnoj pjesmi 'Zvijezde': 'ko da u mrtvilu praznine i krivine dobe sjaj.'

Mary May: *Things You Can't Put Your Finger On – Live*

Otkada se 2018. pojavila sa svojim debi albumom 'Things You Can't Put Your Finger On', hrvatska kantautorica MARY MAY zadobila je znatne simpatije publike i kritike sklope nezavisnog glazbenog sceni. May se nije, poput većine ostalih kantautorica iz prvog

kantautorskog vala, previše mučila u afirmaciji svoje glazbe publici. Glavni razlog za to su ponajprije temelji koje su postavile njezine prethodnice, razvoj i pojava sve većeg broja kvalitetnih instrumentalista na ovoj sceni, ali i njezina zrelost na nastupnom materijalu. Mary May je odabrala sjajne glazbene suradnike na istoimenom studijskom albumu, stoga koncertna inkarnacija ovog materijala nosi dodatne kvalitete. *Live* snimljen nakon mjeseci koncertiranja i probi sadrži gotovo sve ponajbolje njezine pjesme, poput 'Birdie' i 'Never Fixed Nobody'. Treba istaknuti emocionalni vokalni crescendo Mary May u srcu albuma u pjesmi 'Softest Tune', premda je svaka od pjesama strukturirana i izvedena sa suverenosti veterana. May i članovi njezinog benda nisu gažeri, jammanje, probe i užitek u sviranju vidljivi su u svakom tonu ovog koncertnog albuma, ponajboljeg *live* izdanja objavljenog ove godine na domaćoj sceni. LUKA ČAPETA na gitari i bek vokalima, BORKO RUPENA na bubnju, MARIN ŽIVKOVIĆ na saksofonu i MARKO FERLAN na basu zajednički proizvode magiju rijetko viđenu u žanru jazzy bluesa i americane.

■ Antonela Marušić

Suosnivačica izvedbenog kolektiva ROOM 100 i supotpisnica pisma ministrici kulture

ANTONIA KUZMANIĆ
Nemoguće je raditi u slotovima od tri do šest mjeseci

Ministarstvo kulture i medija najavilo je da će u sljedećem natječaju za financiranje programa javnih potreba u kulturi ograničiti period financiranja na tri do šest mjeseci, pa ste zajedno s kolegama iz nezavisnog sektora ministrici Nini Obuljen Koržinek uputili otvoreno pismo. Zašto je period od tri do šest mjeseci problem za brojne kulturne organizacije?

Krizni menadžment Ministarstva kulture i medija trebao bi djelovati u smjeru stabilizacije kulturnog sektora kroz osiguranje financijske i programske sigurnosti i održavanja umjetničke kvalitete. Nažalost, najava Ministarstva je dijametralno suprotna. Ovakva praksa onemogućit će bilo kakvo dugotrajno planiranje provedbe projektnih aktivnosti i financiranja istih, međunarodne suradnje i gostovanja. Konkretno, na primjeru kolektiva ROOM 100 koji ugošćava velik broj međunarodnih umjetnika u Hrvatskoj, to znači da nećemo moći u siječnju 2021. odrediti koje programe ćemo provesti u tekućoj godini, o tome obavijestiti međunarodne umjetnike i partnere, krenuti u planiranje kalendara realizacije projektnih aktivnosti i financijskih rashoda, osigurati diferencijaciju financiranja kroz međunarodne fondove i slično. Umjesto toga, radit ćemo u slotovima od tri do šest mjeseci, ne znajući koje ćemo projekte provoditi i s kojim financijskim sredstvima. Uz to ćemo još više vremena trošiti na administracijski dio umjesto na produkcijski. Izvaninstitucionalna kultura već sada radi u prekrnim uvjetima i potkapacitirana je zbog količine administrativnih obaveza koje ima prema različitim nacionalnim, regionalnim i lokalnim financijskim podržavateljima, a sada joj se planiraju nametnuti dodatne obaveze.

Što bi Ministarstvo moglo napraviti s obzirom na situaciju oko epidemije?

Sa i bez koronavirusa, već godinama se očekuje da se Ministarstvo kulture i medija iz-

bori za povećanje proračuna u kulturi, pa tako i u 2021. godini, i da uvede trogodišnja programska financiranja. Osobno se nadam da će Ministarstvo početi financirati troškove hladnog pogona – troškove zaposlenika, najma prostora za rad... – jer je dosadašnja praksa bila takva da se podržavaju umjetnički i kulturni programi, ali se ne priznaju troškovi i rad ljudi bez kojih se ti programi ne mogu ni realizirati.

Kako su dosadašnje mjere Ministarstva pomogle organizacijama i pojedincima u kulturnom i umjetničkom sektoru?

S obzirom na to da ROOM 100 radi u specifičnom sektoru suvremenog cirkusa, kriza je pokazala širinu problema koje imamo kao izvedbeni sektor bez samostalne strukovne organizacije i mogućnosti stjecanja statusa slobodnih umjetnika. U širem kontekstu, nažalost, natječaj 'Umjetnost i kultura online' nije dobro rješenje za nastalu situaciju. Poznavateljima sustava je jasno da se radi o spajanju dva natječaja – 'Umjetnost i kultura za mlade' i 'Umjetnost i kultura 54+' – uz dodavanje *online* koncepta. Sam raspis natječaja ima mnogo nedostataka i nastavlja s administrativnim nasiljem koje se sprema prema budućim korisnicima sredstava. Građane se kontinuirano navikava da kultura mora biti besplatna, dok npr. sport nikad to nije morao biti.

■ Mašenjka Bačić

KVADRAT

Rijeka i Galway zaslužuju poštenu šansu da pokažu svoju otpornost i kreativnost – izjavio je MARGARITIS SCHINAS, potpredsjednik Europske komisije koja je predložila da se zbog posljedica pandemije titula Europske prijestolnice kulture tim dvama gradovima produži do kraja travnja 2021. Prijedlog EK-a sada ide na usvajanje u Europski parlament. ■ A. R.

Foto: Goran Kovačić/PIXSELL

DOVRE STA- DOBRE CIA- RE NOVINE RE NOVINE

Poštovani čitatelji,
pozivamo Vas da se pretplatite
na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za mjesec dana
iznosi 32 kune, za 2 mjeseca 64, za 3
mjeseca 96 kuna, a za 6 mjeseci 192
kune. Za godinu dana pretplata iznosi
384 kune.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku Poziv na broj upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo iznosi za
mjesec dana 64 kn, za dva mjeseca 128,
za tri 192, za 6 mjeseci 384, a za godinu
dana 768 kuna po važećem srednjem
tečaju Hrvatske narodne banke.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Molimo da uplatnicu ili fotokopiju uplatnice obavezno
pošaljete na adresu NOVOSTI, Gajeva 7, 10000 Zagreb,
ili na tel/fax: 01 4811-281

ili na e-mail: info@portalnovosti.com

NOVOSTI
НОВОСТИ